

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta informatiky a statistiky

katedra ekonomické statistiky

Aktuální stav pracovního trhu v ČR

se zřetelem na uplatnění osob znevýhodněných na trhu práce

Zpracovali:

doc. Ing. Jakub Fischer, Ph.D.

Ing. et Ing. Jana Kramulová, Ph.D.

Ing. Petr Mazouch, Ph.D.

Ing. Kristýna Vltavská, Ph.D.

Praha, listopad 2016

Manažerské shrnutí

Předkládaná studie přináší čtyři různé pohledy na vývoj trhu práce v posledních deseti letech, konkrétně v období 2005 až 2015. Zaměřena je primárně na osoby nějakým způsobem znevýhodněné na trhu práce a dále na regionální členění, neboť vývoj nezaměstnanosti v jednotlivých krajích ČR je dosti rozdílný.

První pohled je věnován straně poptávky po práci v podobě vývoje odvětvové struktury přidané hodnoty a zaměstnanosti na úrovni jednotlivých krajů ČR. Jednotlivé kraje se přitom mezi sebou liší v odvětvové struktuře nejen co do stavu této struktury, ale i co do vývoje. Nelze přehlédnout například velmi výrazné posílení odvětví průmyslu ve Středočeském kraji (rozvoj jedné velké a otevření druhé velké automobilky), které nicméně téměř není doprovázené nárůstem zaměstnanosti v uvedeném odvětví. Specifické postavení z hlediska odvětvové struktury přidané hodnoty zaujímá hl. m. Praha, v níž jsou více zastoupena odvětví s vysokou přidanou hodnotou.

Druhý pohled využívá výsledků šetření postojů a životních podmínek vysokoškolských studentů EUROSTUDENT VI, v rámci něhož je možné sledovat rozdílné šance na uplatnění studentů znevýhodněných a ostatních. Znevýhodnění studenti hodnotí své šance na trhu práce o poznání hůře, a to jak na trhu národním, tak mezinárodním. Citelné rozdíly pozorujeme mezi sebehodnocením mužů a žen.

Třetí pohled vychází z podrobné evidence nezaměstnaných uchazečů na Úřadu práce, opět v regionálním členění, s důrazem na jednotlivé nejvíce ohrožené skupiny na trhu práce. Nejhorší situace je dlouhodobě v krajích Moravskoslezském a Ústeckém. Prakticky ve všech krajích se postupně snižuje počet nezaměstnaných se zdravotním postižením a počet nezaměstnaných osob potřebujících zvláštní pomoc, v posledních dvou letech se zlepšuje i situace dlouhodobě nezaměstnaných. V čase se prakticky nemění postavení těhotných žen, kojících a matek do 9 měsíců po porodu a osob pečujících o dítě do 15 let. V souvislosti s demografickým vývojem klesají podíly mladých nezaměstnaných a roste podíl nezaměstnaných osob v předdůchodovém věku.

Čtvrtým pohledem pak přinášíme analýzu rizika dle jednotlivých skupin ekonomicky aktivních osob, opět v regionálním členění. Nejohroženější skupiny jsou celkově osoby s nízkým dosaženým stupněm vzdělání a osoby v nejmladší věkové skupině, specifické míry nezaměstnanosti v těchto skupinách převyšují obecnou míru nezaměstnanosti řádově. Ve sledovaném období se v řadě krajů situace výrazně zlepšila (nezaměstnanost nejmladší skupiny

osob klesla i o polovinu), v Praze naopak mírně vzrostla. Z hlediska rizika nezaměstnanosti je na tom poměrně dobře skupina osob v předdůchodovém věku, ovšem s výraznými regionálními odlišnostmi (strukturální problémy v Moravskoslezském kraji).

V analytické části čtvrté kapitoly sledujeme dopad vývoje vzdělanostní struktury na vývoj nezaměstnanosti. V Libereckém kraji se vlivem zlepšení vzdělanostní struktury ekonomicky aktivních osob snížila nezaměstnanost o 1 procentní bod, v Moravskoslezském kraji dosáhl tento efekt dokonce 1,5 p.b. Díky zvýšení vzdělání tudíž o práci nepřišlo přibližně 9 tisíc osob.

Obsah

Úvod	4
1. Regionální trh práce z pohledu poptávky po práci	6
1.1 Česká republika	6
1.2 Kraje České republiky	8
1.3 Shrnutí.....	18
2. Hodnocení šancí na trhu práce	20
2.1 Hodnocení šancí na národním trhu práce	21
2.2 Hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce.....	23
3. Struktura nezaměstnaných (obtěžně zaměstnatelných) dle MPSV	26
3.1 Existence sezónnosti v datech	27
3.2 Osoby zdravotně postižené	29
3.3 Dlouhodobě nezaměstnaní.....	31
3.4 Ženy těhotné a matky do 9 měsíců po porodu a osoby pečující o dítě do 15 let.....	33
3.5 Osoby potřebující zvláštní pomoc	35
3.6 Věkově znevýhodnění	36
3.7 Vzdělanostně znevýhodnění	40
3.8 Analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska tříd zaměstnání dle klasifikace zaměstnání (KZAM a posléze CZ-ISCO)	45
3.9 Analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska vzdělání.....	49
3.10 Analýza případných rozdílů v nezaměstnanosti mužů a žen	51
3.11 Shrnutí.....	54
4. Hodnocení rizika nezaměstnanosti na základě údajů z Výběrového šetření pracovních sil	55
4.1 Vývoj nezaměstnanosti od roku 2005.....	56
4.2 Vývoj nezaměstnanosti v krajích.....	57
4.3 Vliv věkové a vzdělanostní struktury na celkovou míru nezaměstnanosti.....	63
4.4 Vztah vývoje specifických měř a vývoje ekonomiky	70
4.5 Shrnutí.....	72
Závěry a doporučení	73
Zdroje	75

Úvod

Cílem předkládané studie je představit a analyzovat vývoj pracovního trhu v ČR v období 2005 až 2015 se zřetelem na uplatnění osob znevýhodněných na trhu práce. Pro popis a analýzu trhu práce zpracujeme statistická data ze tří konvenčních a jednoho méně obvyklého datového zdroje. Podle těchto přístupů a datových zdrojů je studie i dále členěna. Protože se vývoj pracovního trhu v uvedeném období vyvíjel v jednotlivých regionech poměrně odlišně a průměrné hodnoty za celou ČR tudíž nemají potřebnou vypovídací schopnost, provádíme analýzy tam, kde to datové zdroje umožňují, i v podrobném regionálním členění.

První pohled na trh práce provedeme ze strany *poptávky po práci*. Tento aspekt je při analýzách trhu práce poměrně často přehlížen. Děje se tak neprávem, neboť výše a odvětvová i regionální struktura hrubé přidané hodnoty jsou hnacím motorem pracovního trhu. Hrubá přidaná hodnota generuje poptávku po výrobním faktoru práce a je tudíž klíčovým faktorem výše a struktury zaměstnanosti v jednotlivých odvětvích a regionech. Není náhodou, že dopady různých investičních akcí na zaměstnanost, které jsou odhadovány v jiných studiích většinou s využitím nástrojů input-output analýzy, jsou odvozovány právě od odhadů dopadu investic na přidanou hodnotu. Analýza odvětvové a regionální struktury, která se opírá o údaje ročních regionálních účtů zveřejněné Českým statistickým úřadem, je předmětem první kapitoly předkládané studie. S ohledem na dostupnost datových zdrojů používáme v této i v dalších kapitolách regionální členění na úrovni krajů České republiky. Protože údaje o hrubé přidané hodnotě členěné zároveň podle skupin odvětví národního hospodářství a krajů České republiky jsou k dispozici pouze v běžných cenách, vycházíme při analýze výlučně z podílových ukazatelů a sledujeme podíl daných skupin odvětví v jednotlivých krajích jak na přidané hodnotě, tak na zaměstnanosti vyjádřené počtem odpracovaných hodin. Důsledkem nedostupnosti údajů o přidané hodnotě ve stálých cenách a tudíž i nevýhodou zvoleného přístupu je nemožnost dovozovat z vývoje podílů nominální přidané hodnoty a zaměstnanosti *vývoj* produktivity práce v jednotlivých odvětvích a regionech (úroveň produktivity porovnávat můžeme), nicméně tento dílčí cíl není předmětem naší studie.

Méně obvyklý datový zdroj použijeme v kapitole druhé. Předkládaná studie je zaměřena na uplatnění osob znevýhodněných na trhu práce, mezi něž patří i osoby se zdravotním znevýhodněním. V říjnu 2016 byly zveřejněny základní výsledky šetření postojů a životních podmínek studentů vysokých škol EUROSTUDENT VI (Fischer, Vltavská a kol., 2016). Součástí šetření byly otázky zaměřené na (subjektivní) hodnocení vlastních šancí na trhu práce, s tím, že respondenti zároveň v jiné části studie uváděli, zda se (subjektivně) cítí být zdravotně

znevýhodnění. S využitím dat z uvedeného šetření tedy sledujeme subjektivní hodnocení šancí na trhu práce u studentů v prezenční formě studia a porovnáváme mezi sebou sebehodnocení šancí studentů zdravotně znevýhodněných a ostatních. Hodnocení vlastních šancí na trhu práce je sledováno zvlášť ve vztahu k národnímu a k mezinárodnímu trhu práce.

Třetí část studie je již věnována straně *nabídky práce*, resp. té části nabídky, která nebyla na trhu práce realizována. Jedním z datových zdrojů je evidence (nezaměstnaných) uchazečů o zaměstnání, kterou podle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) provádí Úřad práce. Výhodou tohoto datového zdroje je administrativní povaha zdroje dat. Nejedná se o výběrové šetření, ale o evidenci, nedochází tudíž k výběrovým chybám a údaje jsou přesné v libovolně podrobném členění jak dle skupin uchazečů o zaměstnání, tak v členění dle krajů ČR. Sledujeme vývoj nezaměstnanosti osob znevýhodněných na trhu práce zdravotně, věkově či vzdělanostně, věnujeme se jednotlivým specifickým skupinám (těhotné ženy, osoby pečující o osoby mladší 15 let a osoby potřebující zvláštní pomoc), na agregované úrovni ověřujeme sezónnost a porovnáváme vývoj registrované nezaměstnanosti s vývojem počtu volných pracovních míst. Nevýhodou použitého datového zdroje je nízká míra mezinárodní srovnatelnosti, což ovšem v našem případě s ohledem na zaměření naší studie není na překážku.

Čtvrtá kapitola vychází z nejčastěji používaných a mezinárodně nejlépe srovnatelných údajů z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS), které se opírají o harmonizovanou metodiku Mezinárodní organizace práce (ILO). S využitím údajů VŠPS, které je největším šetřením prováděným v ČR u domácností, sledujeme jak vývoj obecné míry nezaměstnanosti, tak specifických měr nezaměstnanosti pro jednotlivé věkové a vzdělanostní skupiny, opět s důrazem na věkové a vzdělanostní skupiny nejvíce ohrožené na trhu práce a opět v regionálním členění. Pomocí aparátu indexní analýzy provádíme v závěru kapitoly analytické rozklady, umožňující sledovat dopad vývoje věkové a vzdělanostní struktury v jednotlivých krajích ČR na vývoj celkové míry nezaměstnanosti v krajích. Podobně provádíme standardizaci míry nezaměstnanosti s cílem porovnat míry nezaměstnanosti v jednotlivých krajích po očištění o odlišnou strukturu obyvatelstva a konečně sledujeme odlišnou citlivost vývoje nezaměstnanosti jednotlivých vzdělanostních skupin na vývoj hrubého domácího produktu.

Třetí a čtvrtá kapitola se od sebe odlišují nejen použitím rozdílných zdrojů dat, ale i použitou metodikou. Zatímco ve třetí kapitole vycházíme primárně ze strukturní analýzy a sledujeme strukturu skupiny nezaměstnaných, v kapitole čtvrté vycházíme z pojetí specifických měr nezaměstnanosti a sledujeme riziko nezaměstnanosti specifických skupin ekonomicky aktivních osob. Na závěr práce přinášíme obecná doporučení vycházející z výsledků analýz.

1. Regionální trh práce z pohledu poptávky po práci

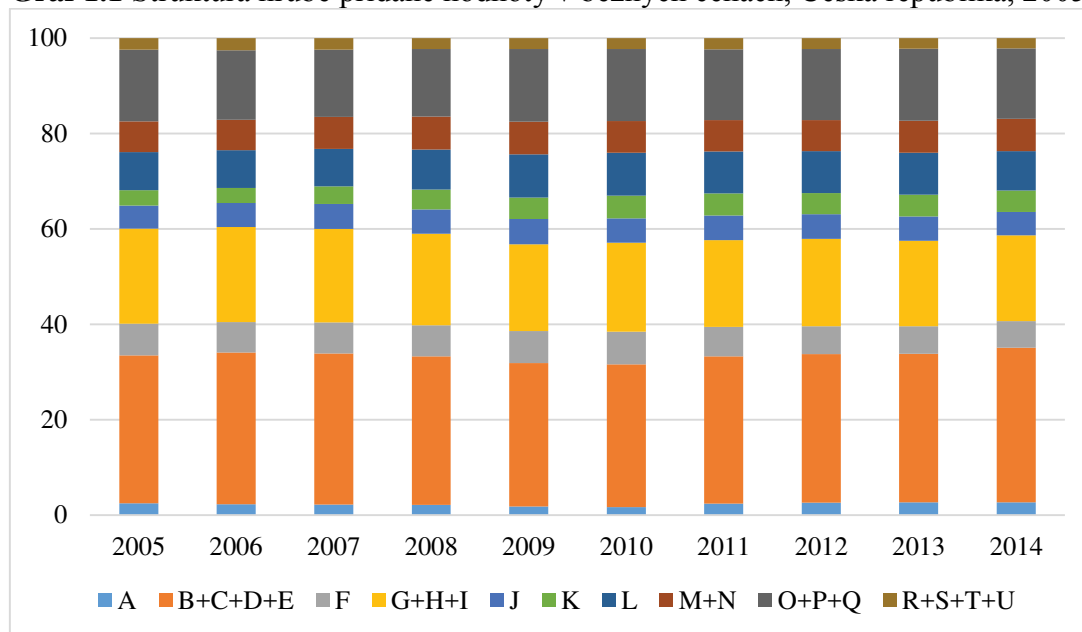
K analýze poptávky po práci můžeme využít údaje obsažené v regionálních účtech, které jsou sestavovány nad rámec ročních národních účtů České republiky. S ohledem na dostupnost dat pracujeme pouze s časovou řadou do roku 2014. Tento rok je v současné době publikován v tzv. předběžné sestavě (více viz Hronová a kol., 2009), která bude v příští publikaci regionálních účtů (prosinec 2016) nahrazena přesnější tzv. semidefinitivní sestavou (srov. tamtéž). Tento fakt musíme při prezentaci výsledků brát na zřetel. Výsledky prezentujeme v určité míře agregace, která odpovídá publikovaným výstupům Českého statistického úřadu.

1.1 Česká republika

Z pohledu regionálních účtů můžeme poptávku po práci sledovat s využitím struktury hrubé přidané hodnoty (HPH). Vývoj struktury HPH v České republice prezentuje graf 1.1, ze kterého je patrné, že ve sledovaném období se struktura HPH České republiky neměnila. Nejvyšší podíl na HPH (více než 30 %) zaujímá průmysl, těžba a dobývání (odvětví B+C+D+E). Nutné je však upozornit, že odvětví Zpracovatelský průmysl (C) tvoří signifikantní část (více než 80 %) této skupiny. Průmysl, těžba a dobývání jsou následovány obchodem, dopravou, ubytováním a pohostinstvím (odvětví G+H+I) a dále veřejnou správou a obranou, vzděláváním, zdravotní a sociální péčí (odvětví O+P+Q). Z grafu je zřejmé, že ve sledovaném období již nedošlo k zásadním změnám ve struktuře ekonomiky České republiky. Můžeme konstatovat, že struktura ekonomiky je již ustálena.

Nabídku práce můžeme sledovat pomocí ukazatele zaměstnanost celkem, který zahrnuje jak zaměstnance, tak osoby samostatně výdělečně činné. Regionální účty tento ukazatel publikují jak v osobách (bez ohledu na výši úvazku pracovníka), tak v odpracovaných hodinách. Vzhledem k tomu, že odpracované hodiny lépe reflektují skutečně odvedenou práci pracovníka, jsou dle našeho názoru vhodnějším ukazatelem pro analýzu.

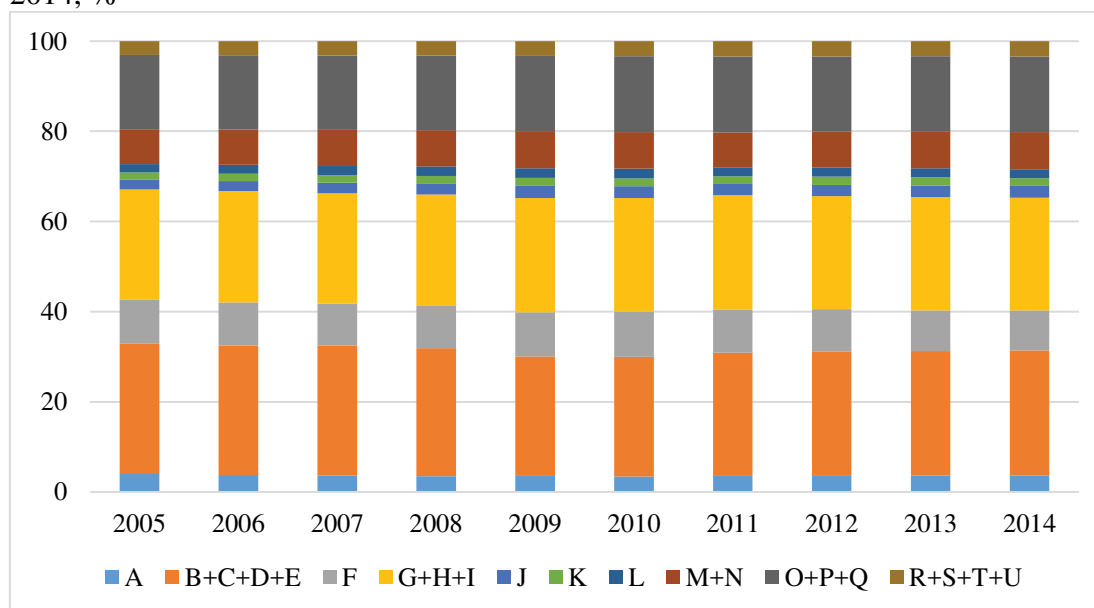
Graf 1.1 Struktura hrubé přidané hodnoty v běžných cenách, Česká republika, 2005-2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Pozn.: A – Produkty a služby zemědělství, lesnictví a rybářství; B – Těžba a dobývání; C – Výrobky a služby zpracovatelského průmyslu; D – Elektřina, plyn, pára a klimatizovaný vzduch; E – zásobování vodou, služby související s odpadními vodami, odpady a sanacemi; F – Stavby a stavební práce; G – Velkoobchod a maloobchod, opravy a údržba motorových vozidel a motocyklů; H – Ubytovací a stravovací služby; I – Doprava a stravování; J – Informační a komunikační služby; K – Finanční a pojišťovací služby; L – Služby v oblasti nemovitostí; M – Odborné, vědecké a technické služby; N – Administrativní a podpůrné činnosti; O – Veřejná správa a obrana, povinné sociální zabezpečení; P – Služby v oblasti vzdělávání; Q – Zdravotní a sociální péče; R – Kulturní, zábavní a rekreační průmysl; S – Ostatní služby; T – Služby domácností jako zaměstnavatelů, výrobky a služby blíže neurčené, produkováné domácnostmi pro vlastní potřebu; U – Služby extraterritoriálních organizací a institucí.

Graf 1.2 Struktura zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Česká republika, 2005-2014, %

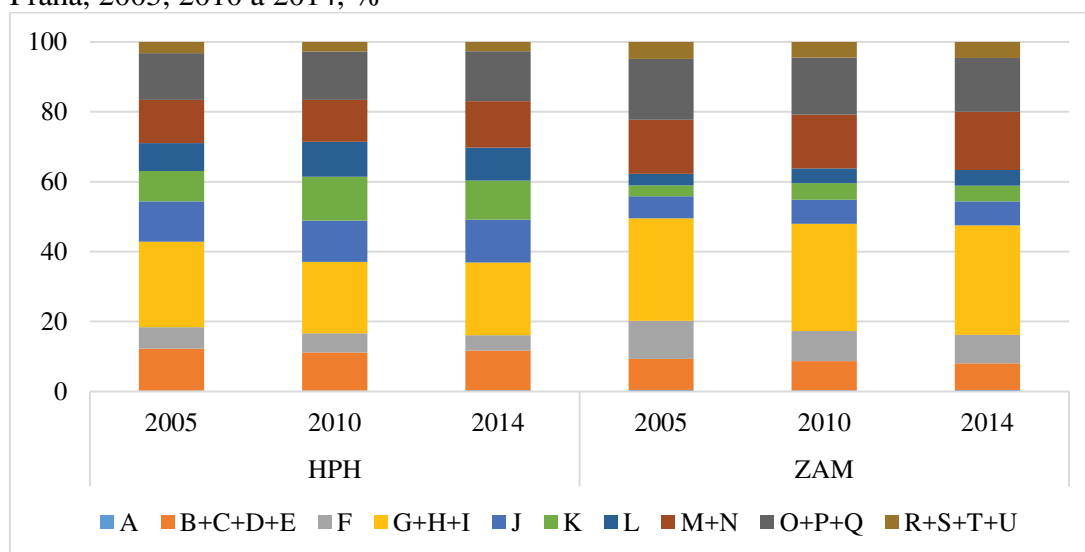
Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Vývoj zaměstnanosti v odpracovaných hodinách v České republice zachycuje graf 1.2. Struktura zaměstnanosti v odpracovaných hodinách koresponduje se strukturou HPH. Všimněme si nižšího podílu odpracovaných hodin v odvětvích Informační a komunikační služby (J), Finanční a pojišťovací služby (K) a Služby v oblasti nemovitostí (L). Jejich podíl na HPH se pohybuje mezi 4 až 8 %, u odpracovaných hodin však jen od 1 do 3 %. Z toho plyne vysoká produktivita práce zaměstnaných, vypočtená jako poměr výstupu (HPH) k jednotce vstupu (počet odpracovaných hodin) v těchto odvětvích, dosahující výše 800 až 1 800 Kč za odpracovanou hodinu. Oproti tomu obchod, doprava, ubytování a pohostinství s přibližně 20% podílem na HPH a 25% podílem na odpracovaných hodinách představuje odvětví s nízkou produktivitou práce (přibližně 300 Kč/hodina).

1.2 Kraje České republiky

K identifikaci změn ve struktuře HPH a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách v jednotlivých krajích postačí porovnat pouze vybrané roky. Z vybraných ukazatelů je patrné, jak se Praha liší od všech ostatních krajů. Podíl zemědělství (A) na HPH je téměř zanedbatelný, avšak podíl služeb jak informačních, tak finančních či služeb v oblasti nemovitostí (odvětví J, K, L) je vyšší než celorepublikový (více než 30 % HPH). Opět je však doprovázen nižším podílem zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (přibližně 16 %), což odráží vysokou produktivitu práce v těchto odvětvích. Naopak vysoký podíl zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (více než 30 %) obchodu, dopravy, pohostinství a ubytování (G+H+I) neodpovídá nízkému podílu těchto odvětví na HPH (20 % v roce 2014). Odvětví, které reaguje na vývoj podílu HPH vývojem zaměstnanosti, je stavebnictví (F). Podíl stavebnictví na celkové HPH Prahy v roce 2005 byl 6 %, v roce 2014 se pohyboval kolem 4,5 %. Zaměstnanost v odpracovaných hodinách ve stavebnictví klesla z podílu 11 % v roce 2005 na 8 % v roce 2014, což v absolutních číslech vyjadřuje pokles zaměstnanosti v počtu odpracovaných hodin z 170 612 tis. hodin na 131 610 tis. hodin (tj. pokles o 23 %). Všimněme si vývoje v odvětví veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q), kde došlo k minimálnímu růstu podílu na HPH (z 13,4 % v roce 2005 na 14,3 % v roce 2014), avšak k poklesu podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (z 17,5 % v roce 2005 na 15,4 % v roce 2014). Když se na dané odvětví podíváme z pohledu meziroční změny, můžeme konstatovat, že mezi roky 2005 a 2014 došlo k poklesu počtu odpracovaných hodin o 9 %.

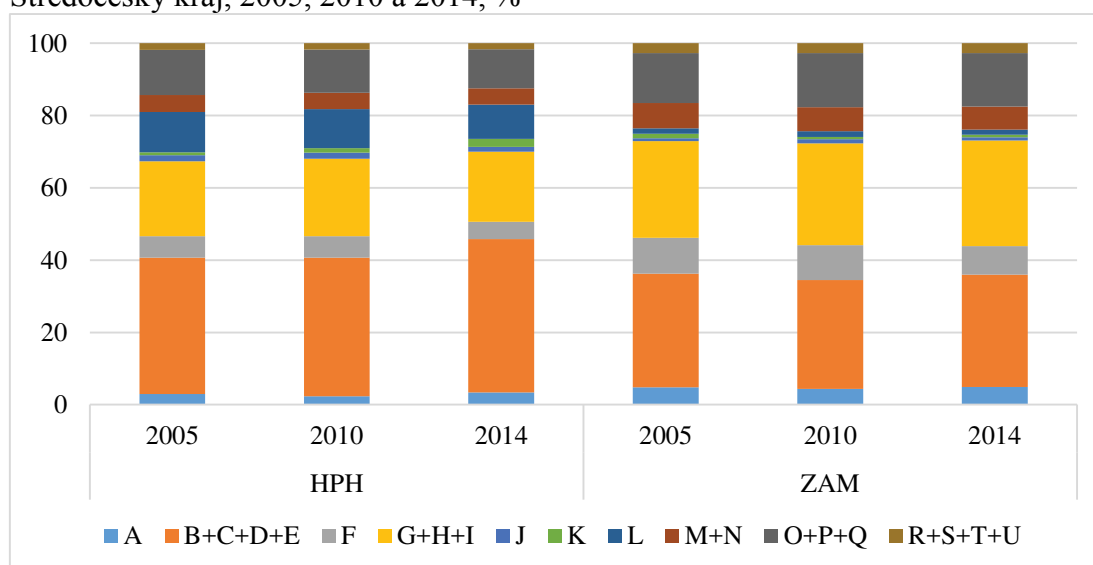
Graf 1.3 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Praha, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Pozn.: HPH – hrubá přidaná hodnota v běžných cenách, ZAM – zaměstnanost celkem v odpracovaných hodinách

Graf 1.4 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Středočeský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

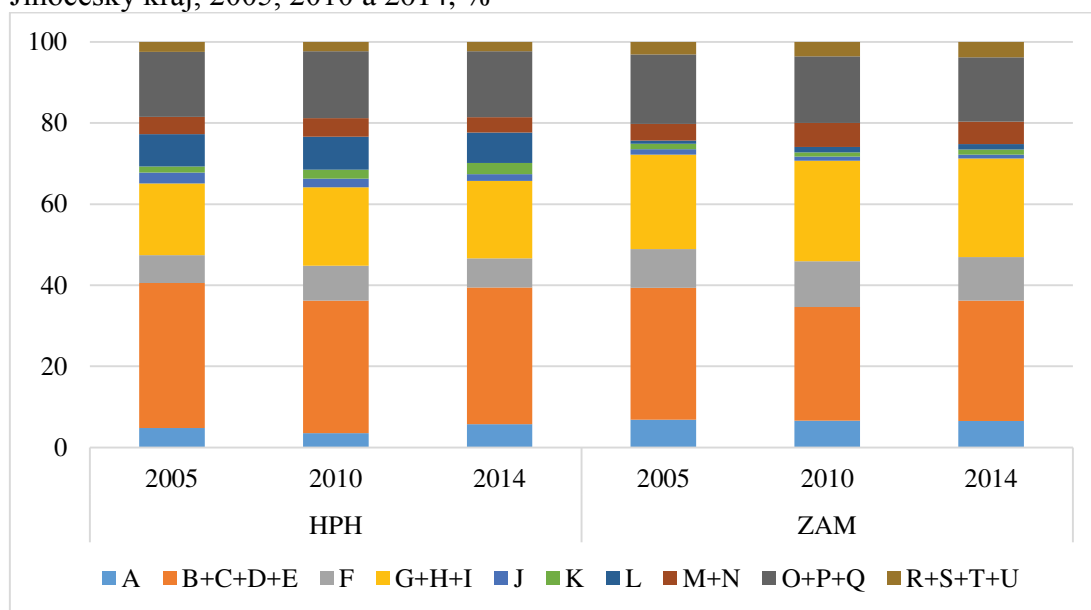
Graf 1.4 prezentuje podíly obou ukazatelů a jejich vývoj v průmyslově orientovaném Středočeském kraji. Stejně jako v Praze zde nalezneme vysoký podíl služeb na HPH doprovázený nízkým podílem na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Naopak nižší podíl obchodu, dopravy, ubytování a pohostinství na HPH (20 %) je doprovázen vyšším podílem zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (necelých 30 %). Zajímavý vývoj nabídky a poptávky po práci spatřujeme u průmyslu, těžby a dobývání (B+C+D+E), kde podíl HPH ve sledovaných letech rostl (z 37,8 % v roce 2005 na 42,5 % v roce 2014), avšak podíl

zaměstnanosti v odpracovaných hodinách se nezměnil (31 %), i když mezi sledovanými roky došlo k meziročnímu růstu odpracovaných hodin o 4 %. Oproti tomu v odvětvích veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q) došlo k poklesu podílu na HPH (z 12,5 % v roce 2005 na 10,8 % v roce 2014), ale k nárůstu podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (z 13,8 na 14,8 %), což znamená nárůst odpracovaných hodin mezi roky 2005 a 2014 o 13 %. Sledujeme zde opačný vývoj vztahu HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách, než který jsme zaznamenali v Praze¹.

V Jihočeském kraji (graf 1.5) nejlépe ilustrují reakci zaměstnanosti v odpracovaných hodinách na vývoj ekonomiky odvětví průmysl, těžba a dobývání (B+C+D+E) a dále stavebnictví (F). V obou případech došlo mezi roky 2005 a 2010 k růstu podílu na HPH a s ním k růstu podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Mezi roky 2010 a 2014 vidíme pokles jak podílu na HPH, tak na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Naopak u odvětví profesní, vědecké, technické a administrativní činnosti (M+N) došlo k mírnému poklesu podílu na HPH (ze 4,2 na 3,8 %), ale k růstu podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (ze 4,1 na 5,5 %), tj. k meziročnímu nárůstu objemu počtu odpracovaných hodin o 35 %. Odvětví veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q) opět vybočují, neboť při obdobném podílu na HPH (okolo 16 %) vidíme pokles podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (z 17,2 na 15,8 %), což značí meziroční pokles odpracovaných hodin o 7 %.

¹ Tento výsledek, který sám o sobě nemá racionální ekonomické vysvětlení (pro tak velký rozdíl mezi vztahem HPH a zaměstnanosti mezi dvěma sousedními kraji není důvod), ukazuje na interpretační rizika plynoucí ze zvoleného přístupu. Protože hrubá přidaná hodnota není na regionální úrovni k dispozici ve stálých cenách a hodnotit vývoj HDP v běžných cenách nemá ekonomicky smysl (směšuje se vývoj reálného produktu a cenové hladiny), zvolili jsme poměrový přístup a porovnáváme podíl odvětví na HPH a na zaměstnanosti. Problematické je, že jednotlivé ukazatele nejsou nezávislé. Ve Středočeském kraji došlo mezi lety 2005 a 2015 k výraznému nárůstu přidané hodnoty ve zpracovatelském průmyslu (i díky otevření nové kolínské automobilky TPCA a růstu mladoboleslavské automobilky Škoda Auto vzrostla přidaná hodnota v běžných cenách o 62,5 %), aniž by tento růst byl doprovázen výrazným nárůstem odpracovaných hodin (růst o pouhých 4,3 %). Tento značný nepoměr pak nutně ovlivňuje i poměrové ukazatele v dalších odvětvích: ačkoli HPH v běžných cenách v odvětví O+P+Q vzrostla mezi roky 2005 a 2015 o 24,5 % a zaměstnanost ve stejném odvětví a období o 12,9 %, právě vlivem zmíněného vývoje v průmyslu dochází ke snížení podílu O+P+Q na přidané hodnotě doprovázeném zvýšením podílu na odpracovaných hodinách.

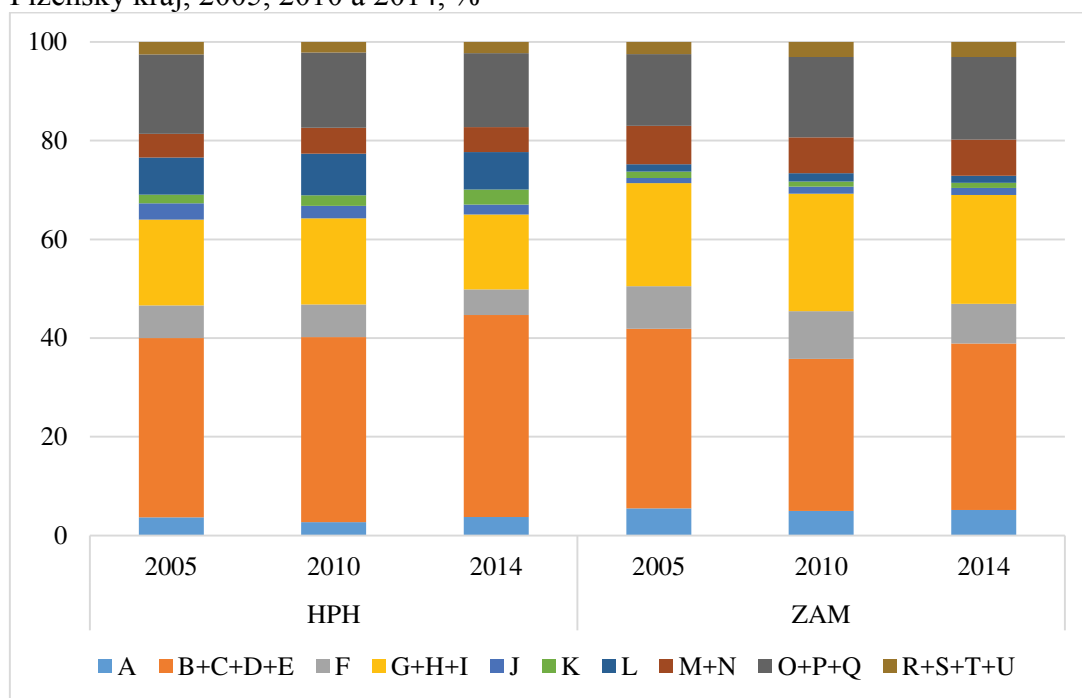
Graf 1.5 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Jihočeský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Podniky průmyslově orientovaného Plzeňského kraje různě reagovaly na vývoj ekonomiky (graf 1.6). Odvětví průmysl, těžba a dobývání (B+C+D+E) ve sledovaných letech postupně zvyšovala podíl na HPH, podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách se však vyvíjel odlišně. Například při růstu podílu na HPH z 36 % v roce 2005 na 37 % v roce 2010 došlo k poklesu podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách z 36 % v roce 2005 na 30 % v roce 2010. Následný růst podílu na HPH byl již doprovázen růstem podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. U odvětví obchod, doprava, ubytování a pohostinství (G+H+I) sledujeme snižující se podíl na HPH a zvyšující se podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Obdobný vývoj můžeme sledovat také u odvětví veřejná správa a obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q).

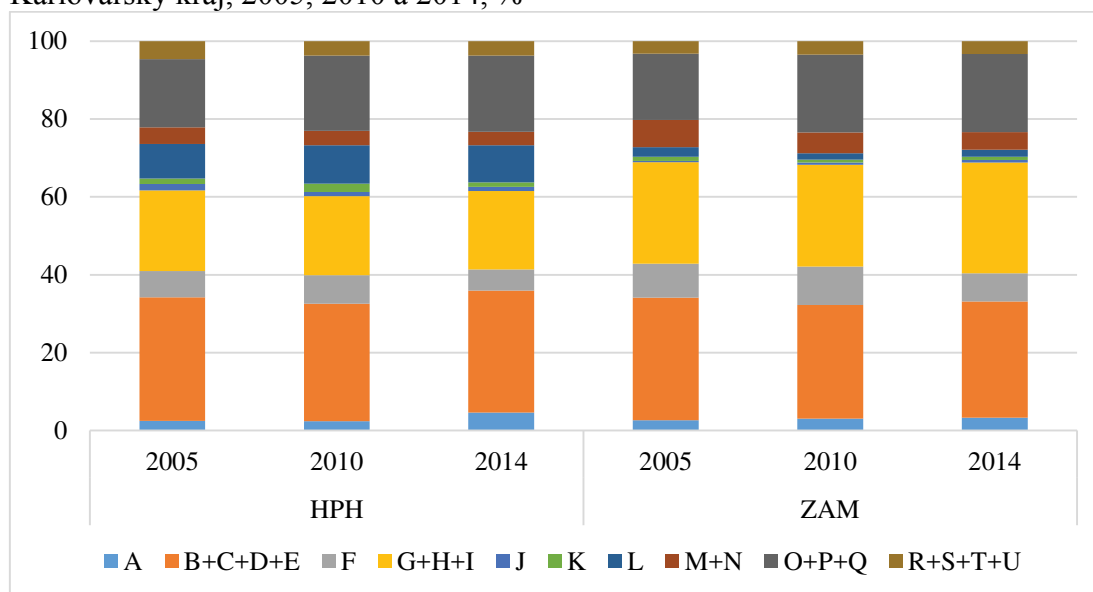
Graf 1.6 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Plzeňský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

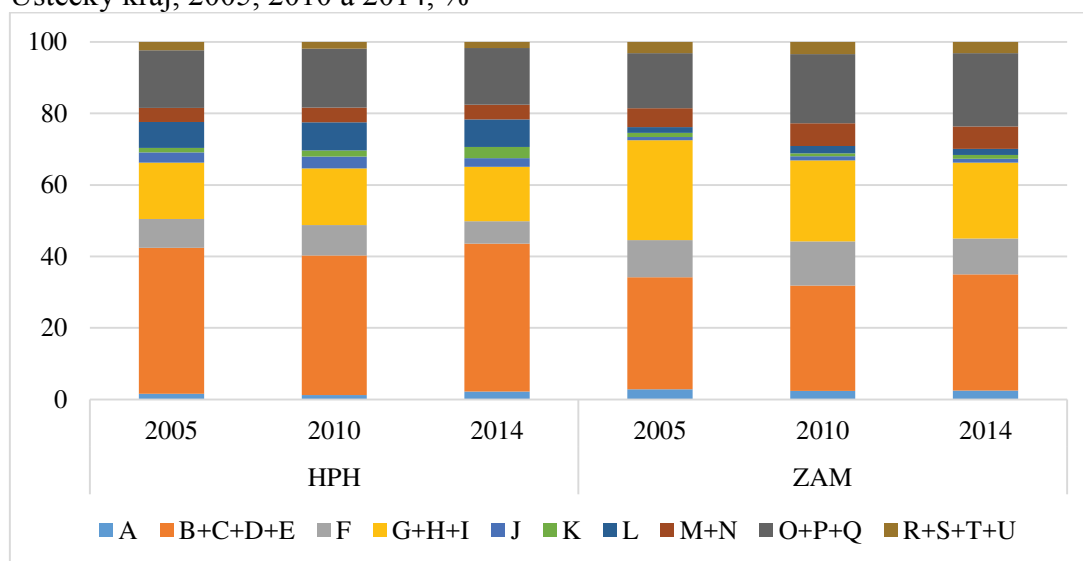
V Karlovarském kraji (graf 1.7) všechna odvětví až na obchod, dopravu, ubytování a pohostinství (G+H+I) reagovala na vývoj ekonomiky stejným vývojem zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Zmiňovaná skupina odvětví při obdobném podílu HPH (20 %) zvyšovala svůj podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (z 26 na 28 %). Z pohledu vývoje zaměstnanosti však došlo k poklesu mezi roky 2005 a 2014 o 2 %.

Graf 1.7 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Karlovarský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

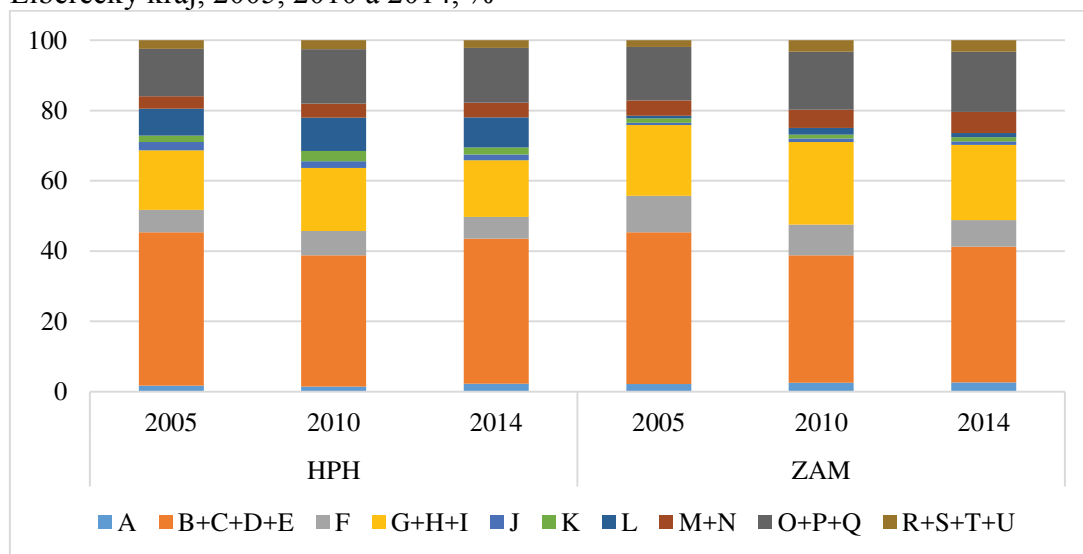
Graf 1.8 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Ústecký kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Obdobnou reakci na vývoj ekonomiky vidíme v Ústeckém kraji (graf 1.8), ve kterém až na odvětví veřejné správy, obrany, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q) reagují všechna odvětví na snižující/zvyšující se podíl HPH snižujícím/zvyšujícím podílem zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. U zmíněného, převážně netržního odvětví nespátřujeme prakticky žádnou změnu podílu na HPH, avšak růst podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách o 5 p.b., což představuje nárůst odpracovaných hodin mezi roky 2005 a 2014 o 29 %.

Graf 1.9 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Liberecký kraj, 2005, 2010 a 2014, %

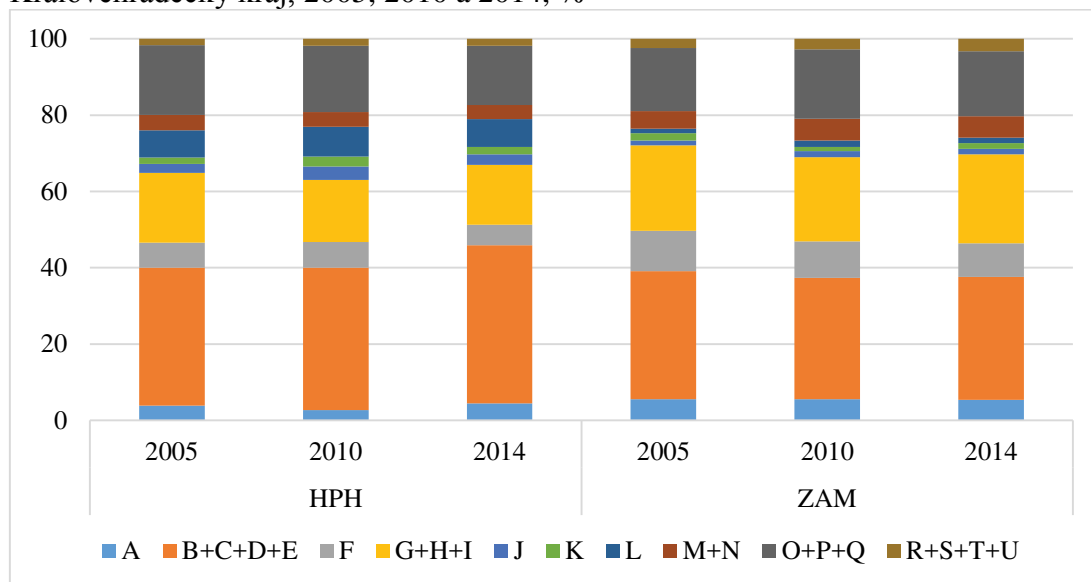

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

V Libereckém kraji (graf 1.9) na ekonomickou situaci odlišně reagovalo pouze stavebnictví (F), které při přibližně stejném podílu na HPH (mezi 6 a 7 %) snižovalo svůj podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (z 10,5 % v roce 2005 na 7,5 % v roce 2014). Mezi roky 2005 a 2014 došlo k poklesu odpracovaných hodin o 33 %.

Nejdůležitějšími odvětví Královéhradeckého kraje (graf 1.10) jsou průmysl, těžba a dobývání (B+C+D+E), která v roce 2014 zaujímala 41,4 % HPH kraje. Jejich podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách je pouze 32,3 %. Zatímco podíl těchto odvětví na HPH v čase rostl, podíl obchodu, dopravy, ubytování a pohostinství (G+H+I) klesal (z 18,2 na 15,7 %). Oproti tomu však vidíme růst podílu G+H+I na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách z 22,4 na 23,4 %.

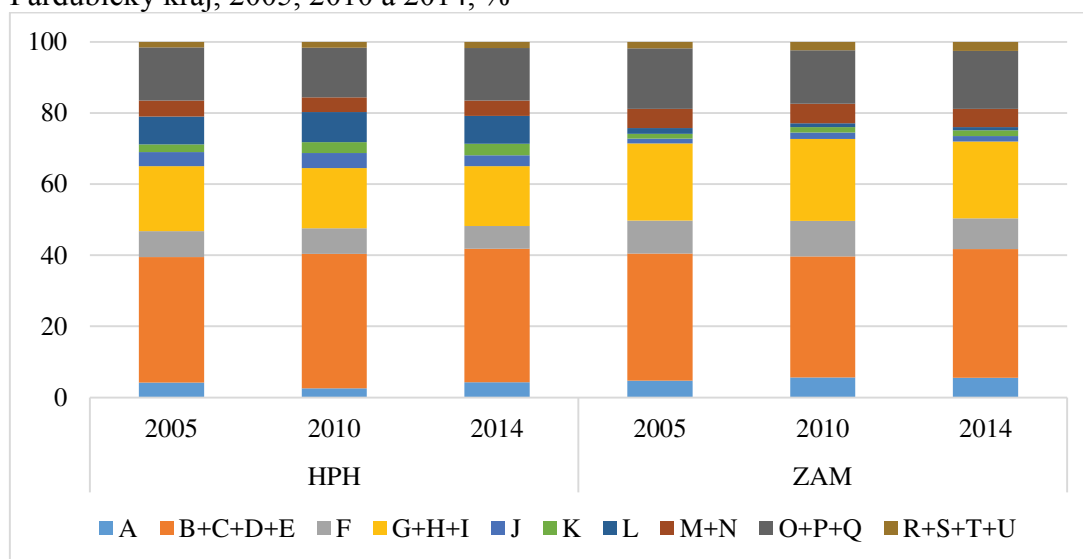
Graf 1.10 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Královéhradecký kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

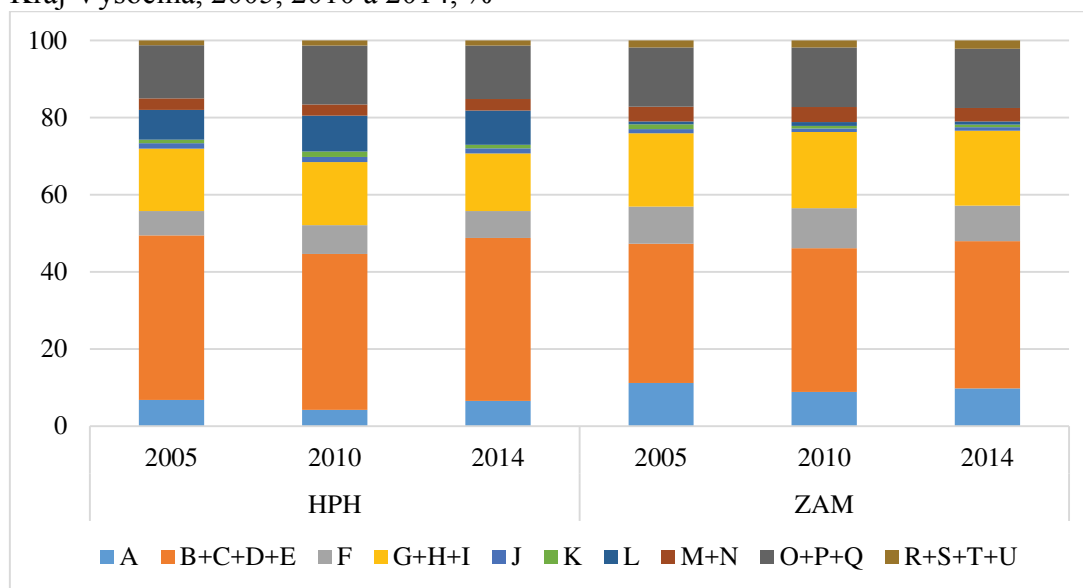
Pardubický kraj se řadí mezi kraje, ve kterých zaznamenáváme obdobný průběh vývoje struktury HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Zajímavostí je, že odvětví průmyslu, těžby a dobývání (B+C+D+E) mají nejen stejný vývoj ve struktuře HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách, ale podíl těchto odvětví na celku je v obou ukazatelích téměř stejný (graf 1.11).

Graf 1.11 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Pardubický kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Graf 1.12 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Kraj Vysočina, 2005, 2010 a 2014, %

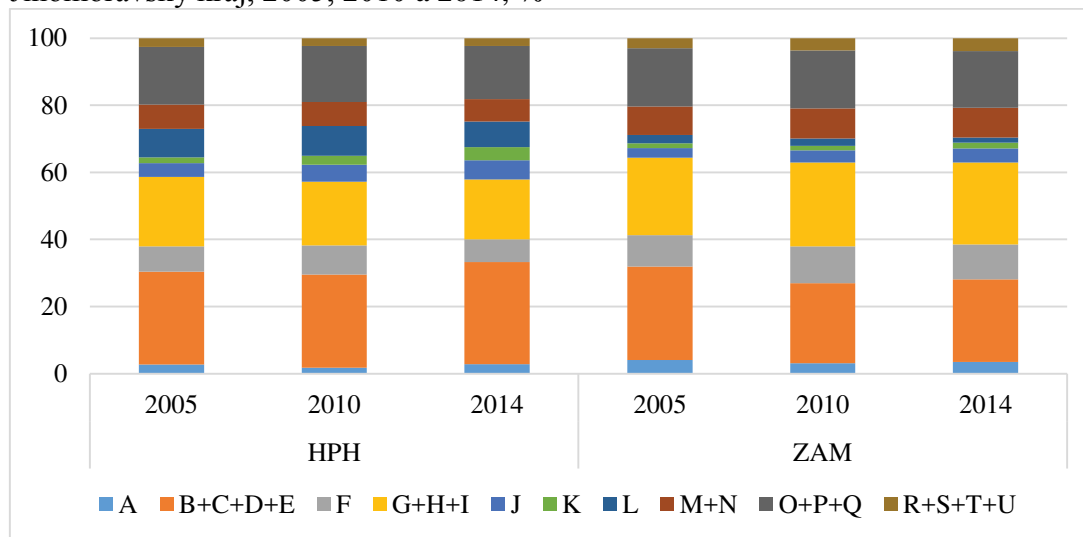
Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Kraj Vysočina (graf 1.12) je znám pro svůj vysoký podíl odvětví zemědělství (A). Při přibližně 6% podílu na HPH se podíl zaměstnanosti v odpracovaných hodinách pohybuje kolem 10 %. Naopak u obchodu, dopravy, ubytování a stravování sledujeme lehce snižující se podíl na HPH (o 1 p.b. ve sledovaných letech), avšak podíl na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách se nemění a pohybuje se kolem 19 %.

Jihomoravský kraj (graf 1.13) se profiluje jako jeden z krajů, kde dochází ke zvyšování podílu komunikačních, informačních a nemovitostních služeb (odvětví J, K, L). Ve sledovaných letech

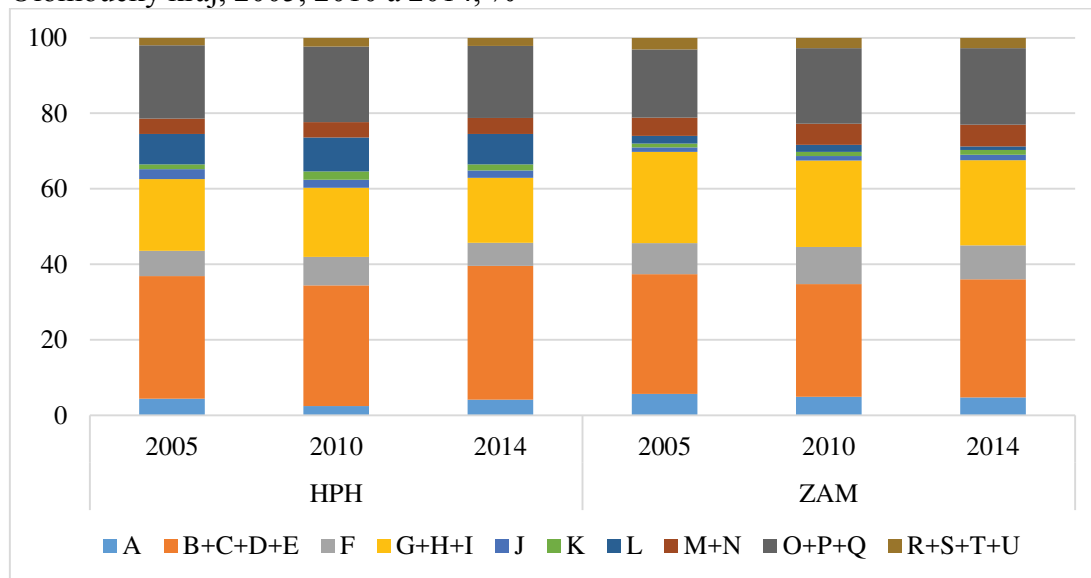
sledujeme růst podílu na HPH kraje z 14,3 % v roce 2005 na 17,3 % v roce 2014. Největší podíl na tomto růstu má rozvíjející se peněžnictví a pojišťovnictví (K). Zajímavé však je, že podíl zmíněných odvětví není následován růstem podílu na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách.

Graf 1.13 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Jihomoravský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Graf 1.14 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Olomoucký kraj, 2005, 2010 a 2014, %

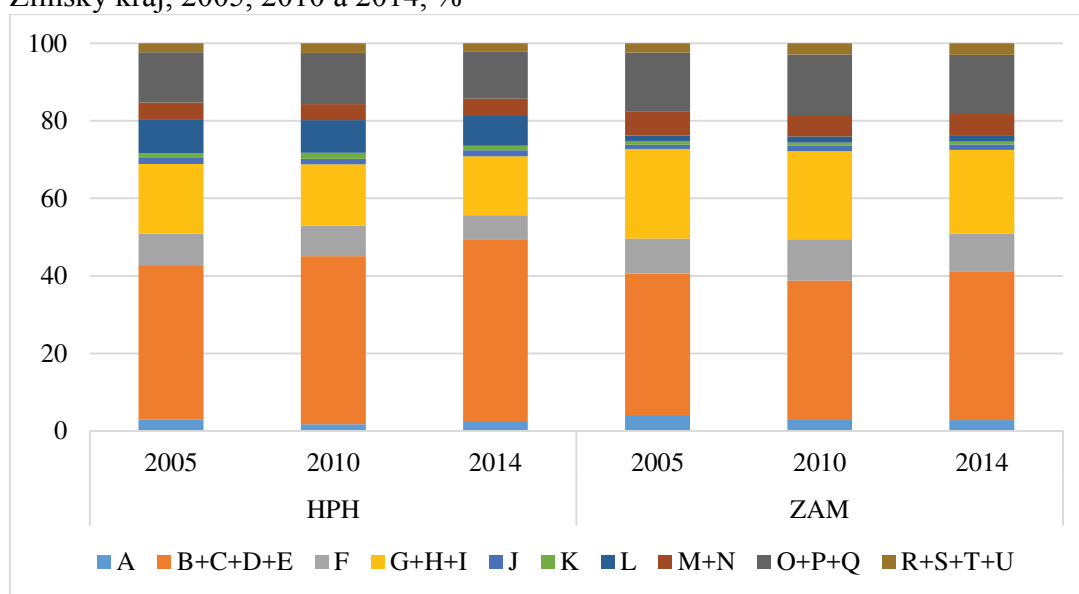
Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Za kraj, který vykazuje přibližně neměnnou strukturu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách a HPH, můžeme označit Olomoucký kraj (graf 1.14). Vývoj jednotlivých odvětví v rámci zaměstnanosti v odpracovaných hodinách kopíruje vývoj HPH. Opět zde můžeme vidět

zejména odlišný podíl odvětví obchod, doprava, pohostinství a ubytování (G+H+I) na HPH a na zaměstnanosti, kde je podíl vyšší (17 % na HPH versus 22,5 % na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách v roce 2014).

Stejně jako v Pardubickém, kraji také ve Zlínském kraji zaznamenáváme obdobný vývoj struktury HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách (graf 1.15). Vysoký podíl odvětví průmyslu, těžby a dobývání (B+C+D+E) na HPH, který je doprovázen nižším podílem odvětví na zaměstnanosti v odpracovaných hodinách, ukazuje na vyšší než průměrnou produktivitu práce v daných odvětvích napříč všemi kraji.

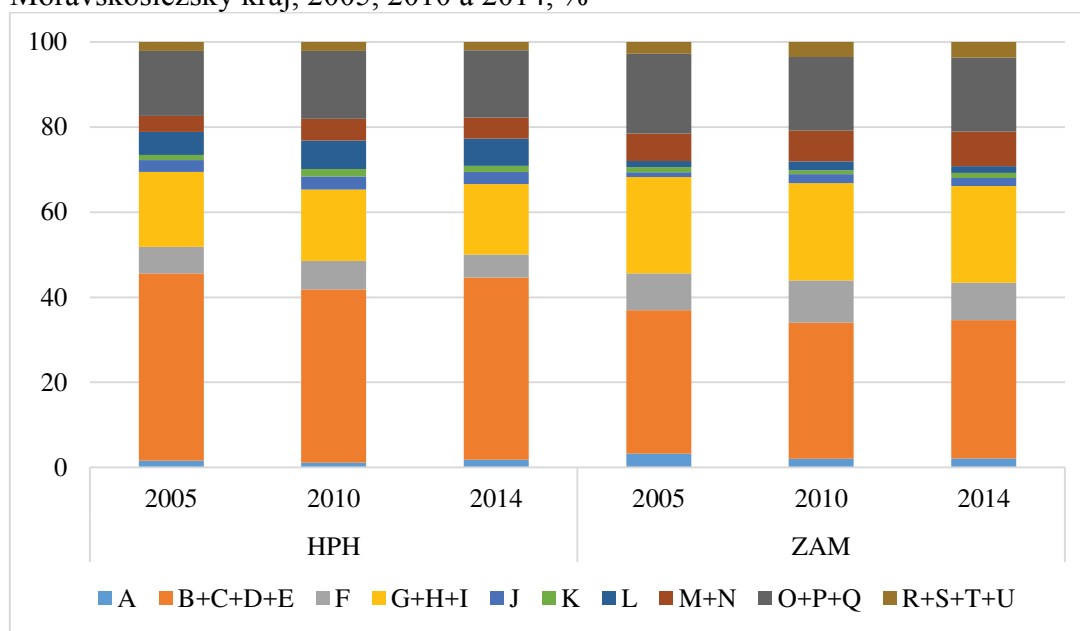
Graf 1.15 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Zlínský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

Vysoký podíl průmyslu, těžby a dobývání (B+C+D+E) na HPH je příznačný pro Moravskoslezský kraj (graf 1.16). Vývoj zaměstnanosti v odpracovaných hodinách odpovídá vývoji ekonomiky kraje. Opět zde spatřujeme vyšší podíl odpracovaných hodin odvětví stavebnictví (F) a obchodu, dopravy, pohostinství a ubytování (G+H+I), než podíl těchto odvětví na HPH. V daném časové období však u žádného odvětví nezaznamenáváme žádnou výraznou změnu struktury, která by značila změnu odvětvové orientace kraje.

Graf 1.16 Struktura hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti celkem v odpracovaných hodinách, Moravskoslezský kraj, 2005, 2010 a 2014, %

Zdroj: Český statistický úřad, vlastní zpracování

1.3 Shrnutí

Pro hodnocení nabídky a poptávky po práci je z pohledu ekonomické statistiky vhodné využít ukazatele národních, respektive regionálních účtů. Za nejvhodnější ukazatele vystihující odvětvovou strukturu jednotlivých krajů jsme identifikovali hrubou přidanou hodnotu (strana poptávky) a zaměstnanost v odpracovaných hodinách (průsečík poptávky po práci s nabídkou), která nejlépe vystihuje skutečně odvedenou práci zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných. Oba ukazatele jsme vybrali z regionálních účtů, neboť se vztahují k místu pracoviště, nikoli bydliště, jak by tomu mohlo být v případě využití zaměstnanosti z dat Výběrového šetření pracovních sil.

Ve sledovaném období 2005 až 2014 jsme v České republice jako celku zaznamenali stabilní odvětvovou strukturu jak HPH, tak zaměstnanosti v odpracovaných hodinách. Z pohledů krajů je zajímavý protichůdný vývoj ve struktuře HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách v odvětví veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q) v Praze a ve Středočeském kraji. Zatímco v Praze došlo ve sledovaném období k růstu podílu HPH na celku o přibližně 1 p.b. a k poklesu podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách o 2 p.b., ve Středočeském kraji došlo k poklesu podílu HPH o téměř 2 p.b., avšak k růstu podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách o 1 p.b. Praha se jako jediný kraj vyznačuje vysokým podílem služeb (informačních, komunikačních a služeb v oblasti nemovitostí) na HPH (30 %), avšak nízkým a klesajícím podílem zaměstnanosti v odpracovaných hodinách, což značí

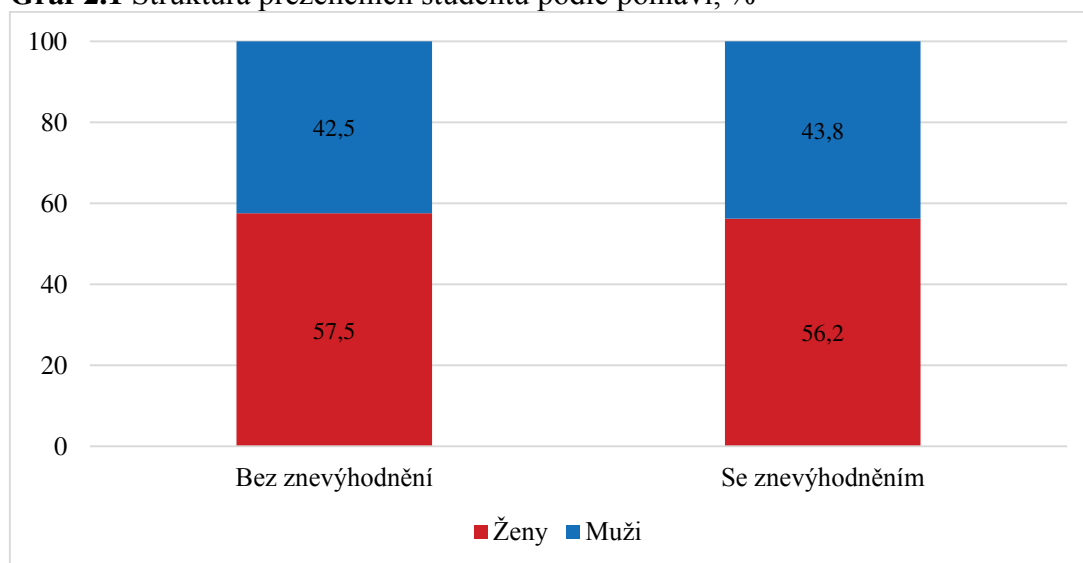
vysokou produktivitu práce v těchto odvětvích. V Ústeckém kraji jsme nezaznamenali téměř žádnou změnu podílu HPH odvětví veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče (O+P+Q), avšak růst podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách o 5 p.b., což znamená růst počtu odpracovaných hodin mezi roky 2005 a 2014 o 29 %. Pardubický a Zlínský kraj mají téměř stejný podíl HPH a zaměstnanosti v odpracovaných hodinách jednotlivých odvětví na celku a zároveň obdobný vývoj struktury těchto ukazatelů. Krajem s rostoucím podílem informačních, komunikačních služeb a služeb v oblasti nemovitostí na HPH je Jihomoravský kraj. Růst podílu HPH o 3 p.b. však nebyl ve sledovaném období doprovázen růstem podílu zaměstnanosti v odpracovaných hodinách, což stejně jako u Prahy značí vysokou produktivitu práce zaměstnaných v těchto odvětvích.

2. Hodnocení šancí na trhu práce

V roce 2016 proběhlo mezi studenty vysokých škol v České republice celoevropské šetření EUROSTUDENT VI. Šetření zjišťuje aktuální postoje a životní podmínky studentů. Zaměřuje se na období před nástupem studenta na vysokou školu, jeho ekonomickou aktivitu, finanční situaci, mobilitu, hodnocení šancí na trhu práce a také na zdravotní znevýhodnění studentů (více viz Fischer, Vltavská a kol., 2016).

S ohledem na zaměření předkládané analýzy jsme z šetření vybrali část týkající se hodnocení šancí studenta na národním a mezinárodním trhu práce po dokončení současného studia s rozdělením studentů na zdravotně znevýhodněné a na ty, kteří zdravotně znevýhodněni nejsou. Nutno podotknout, že to, zda je student zdravotně znevýhodněný či nikoli, je dáno jeho subjektivním posouzením. Studenti mohli vybrat z následujícího seznamu znevýhodnění: fyzické chronické problémy, psychické problémy, senzorické problémy, poruchy učení, jiné dlouhotrvající problémy. Za zdravotně znevýhodněného byl určen ten student, který označil alespoň jedno z uvedených znevýhodnění. K analýze jsme vybrali pouze prezenční studenty, kteří představují 80 % všech studentů vysokých škol v České republice, neboť předpokládáme, že studenti v kombinované a distanční formě studia již v nějaké podobě na trhu práce působí. K zajištění reprezentativnosti byla data převážena na základě dat ze systému Sdružených informací matrik studentů týkajících se pohlaví, věku, typu studijního programu a vysoké školy (více viz Fischer, Vltavská a kol., 2016).

Graf 2.1 Struktura prezenčních studentů podle pohlaví, %

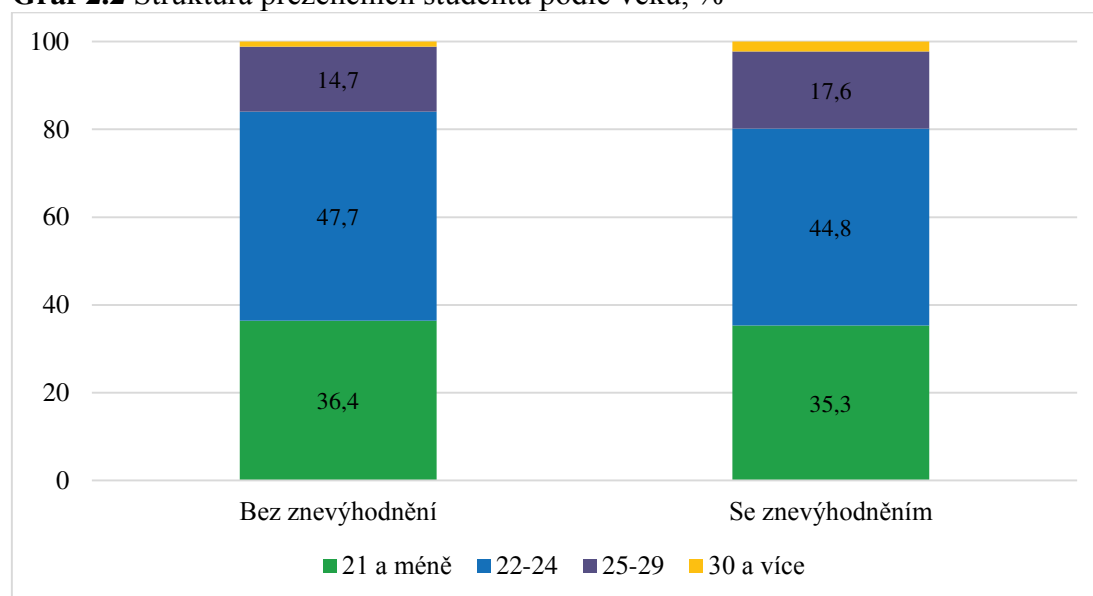

Zdroj: Vlastní výpočty

Za zdravotně znevýhodněné se označilo 15,3 % prezenčních studentů, z toho se jednalo o 56,2 % žen a 43,8 % mužů. Struktura podle pohlaví je obdobná struktuře prezenčních studentů, kteří se necítí být zdravotně znevýhodněni (graf 2.1).

Věkovou strukturu prezenčních studentů zachycuje graf 2.2. Studenti se zdravotním znevýhodněním jsou z 80 % mladší 24 let. Studentů ve věku 25-29 let je 17,6 %.

Graf 2.2 Struktura prezenčních studentů podle věku, %

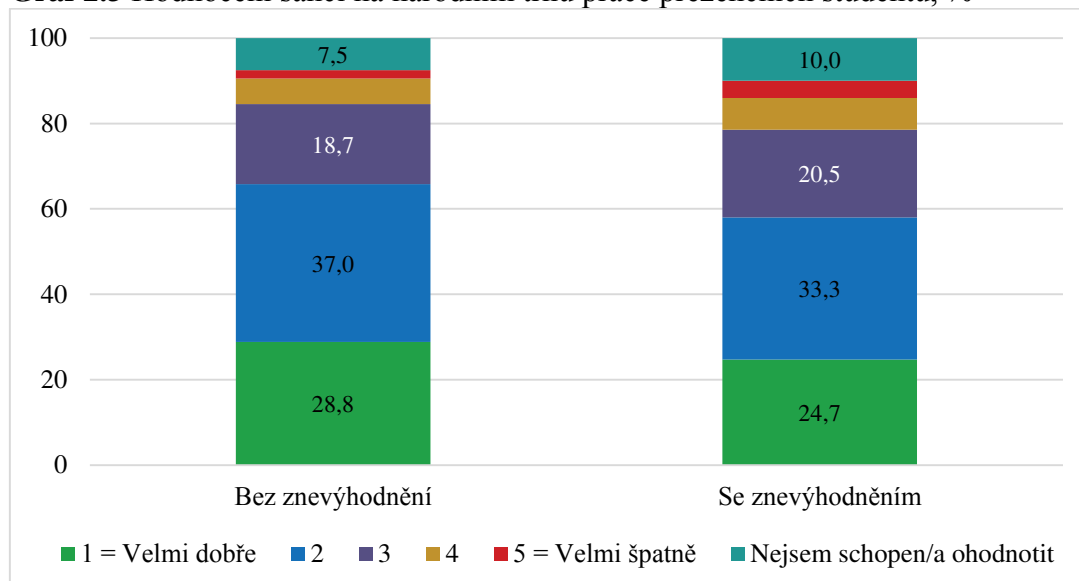

Zdroj: Vlastní výpočty

2.1 Hodnocení šancí na národním trhu práce

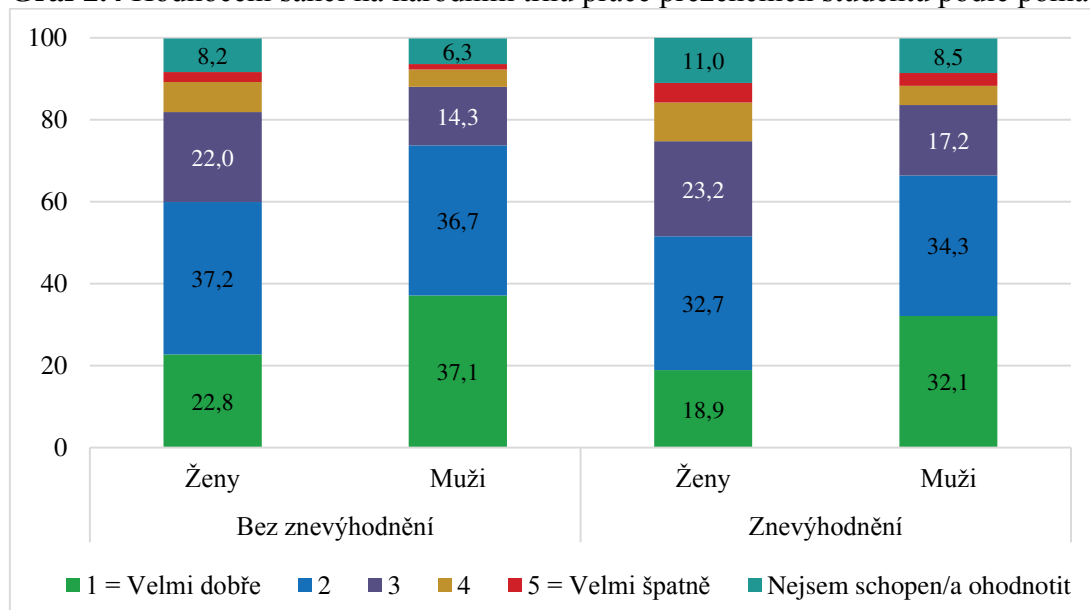
Studenti své šance na trhu práce mohli hodnotit na pětibodové škále od 1 (velmi dobře) po 5 (velmi špatně). Studenti taktéž mohli volit variantu „nejsem schopen/a ohodnotit“. Na národní úrovni hodnotili zdravotně znevýhodnění studenti své šance jako velmi či dobré (58 %). Pětina zdravotně znevýhodněných své šance na národním trhu práce hodnotila jako průměrné. Desetina zdravotně znevýhodněných studentů své šance na národním trhu práce nebyla schopna ohodnotit. Studenti bez zdravotního znevýhodnění byli optimističtější. Jako velmi dobré či dobré ohodnotilo své šance na národním trhu práce 65,8 % studentů, jako průměrné pak necelá pětina (18,7 %). Své šance na národním trhu práce neumí ohodnotit 7,5 % zdravotně neznevýhodněných studentů (graf 2.3).

Graf 2.3 Hodnocení šancí na národním trhu práce prezenčních studentů, %

Zdroj: Vlastní výpočty

Graf 2.4 Hodnocení šancí na národním trhu práce prezenčních studentů podle pohlaví, %

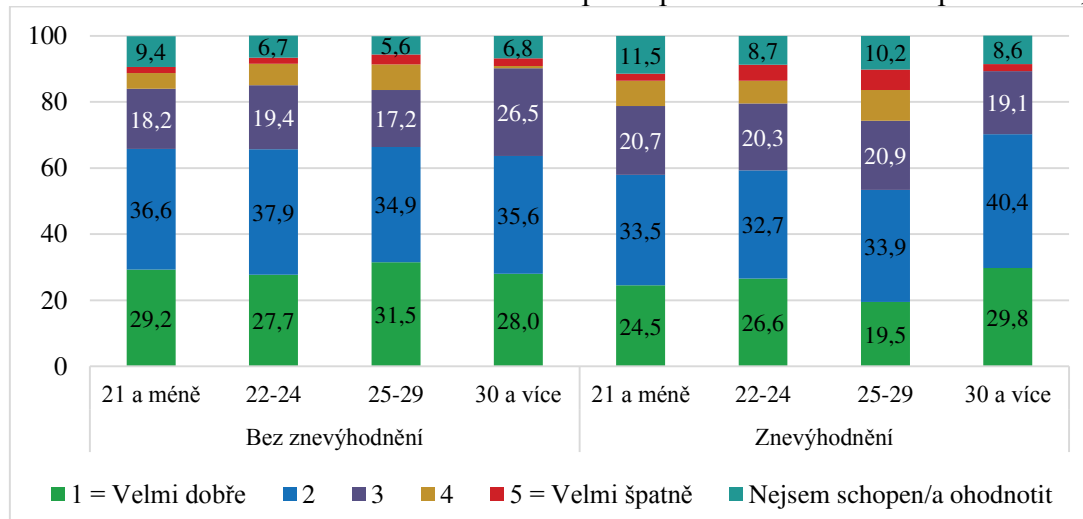
Zdroj: Vlastní výpočty

Členění dle pohlaví (graf 2.4) nám ukazuje, jak významně se liší pohled na šance na národním trhu práce mezi ženami a muži. Muži své šance vidí optimističtěji, jako velmi dobré či dobré je označilo 66,4 % studentů se zdravotním znevýhodněním a 73,8 % studentů bez zdravotního znevýhodnění. Jako velmi špatné své šance na národním trhu práce hodnotí 3,1 % studentů se zdravotním znevýhodněním a pouze 1,4 % studentů bez zdravotního znevýhodnění. Studentky se zdravotním znevýhodněním své šance na národním trhu práce vidí jako velmi dobré a dobré v 51,6 % případů. Studentky bez zdravotního znevýhodnění pak v 60 % případů. Jako velmi špatné své šance na národním trhu práce vidí 4,8 % studentek se zdravotním znevýhodněním a

2,4 % studentek bez zdravotního znevýhodnění. Své šance na národním trhu práce nejsou schopny ohodnotit zejména studentky se zdravotním znevýhodněním (11 %).

Hodnocení šancí na národním trhu práce se také liší podle věku studentů (graf 2.5). V případě studentů se zdravotním znevýhodněním jsou optimističtější starší studenti nad 30 let, kteří své šance hodnotí jako velmi dobré a dobré v 70,2 % případů. U studentů bez zdravotního znevýhodnění nejsou patrné významné rozdíly napříč věkovými skupinami.

Graf 2.5 Hodnocení šancí na národním trhu práce prezenčních studentů podle věku, %

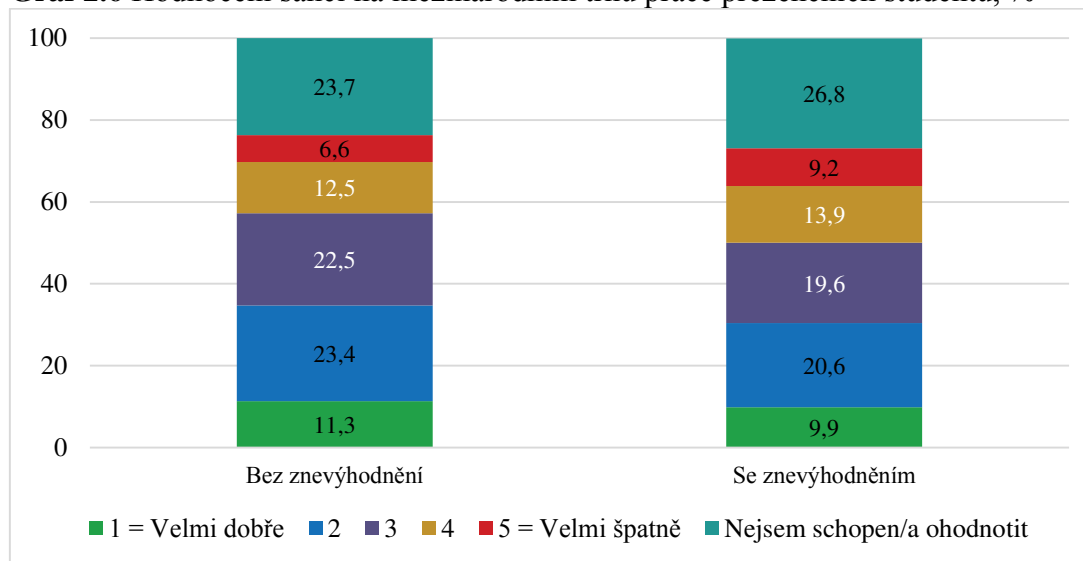

Zdroj: Vlastní výpočty

2.2 Hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce

Při hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce nejsou studenti tak optimističtí jako při hodnocení šancí na národním trhu práce (graf 2.6). Jako velmi dobré či dobré je hodnotí 34,7 % studentů bez zdravotního znevýhodnění a 30,5 % studentů se zdravotním znevýhodněním. Jako špatné či velmi špatné své šance na mezinárodním trhu práce vidí 19,1 % studentů bez zdravotního znevýhodnění a 23,1 % studentů se zdravotním znevýhodněním. Přibližně pětina studentů se zdravotním znevýhodněním i bez něj neumí své šance na mezinárodním trhu práce ohodnotit.

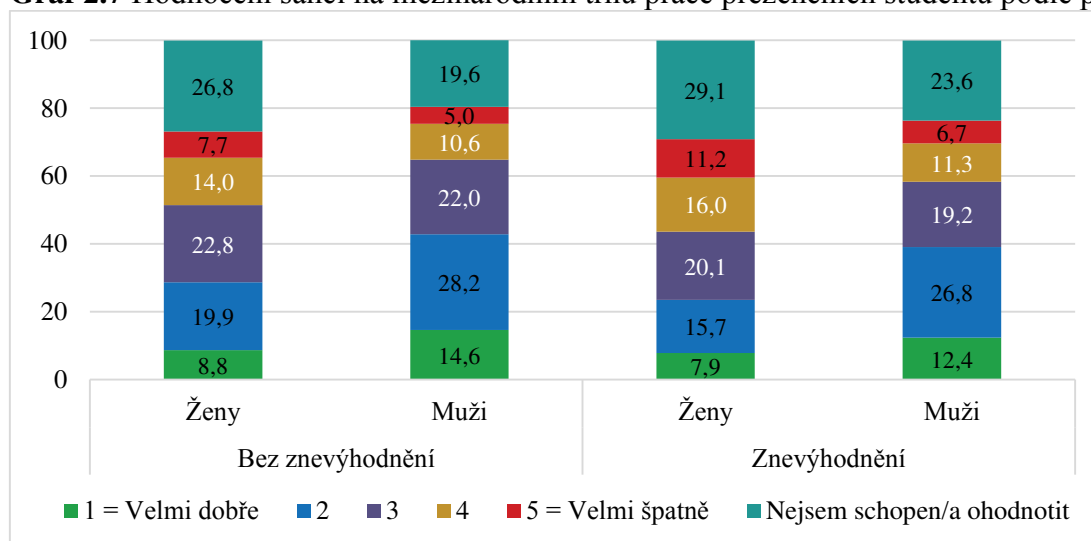
Graf 2.6 Hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce prezenčních studentů, %

Zdroj: Vlastní výpočty

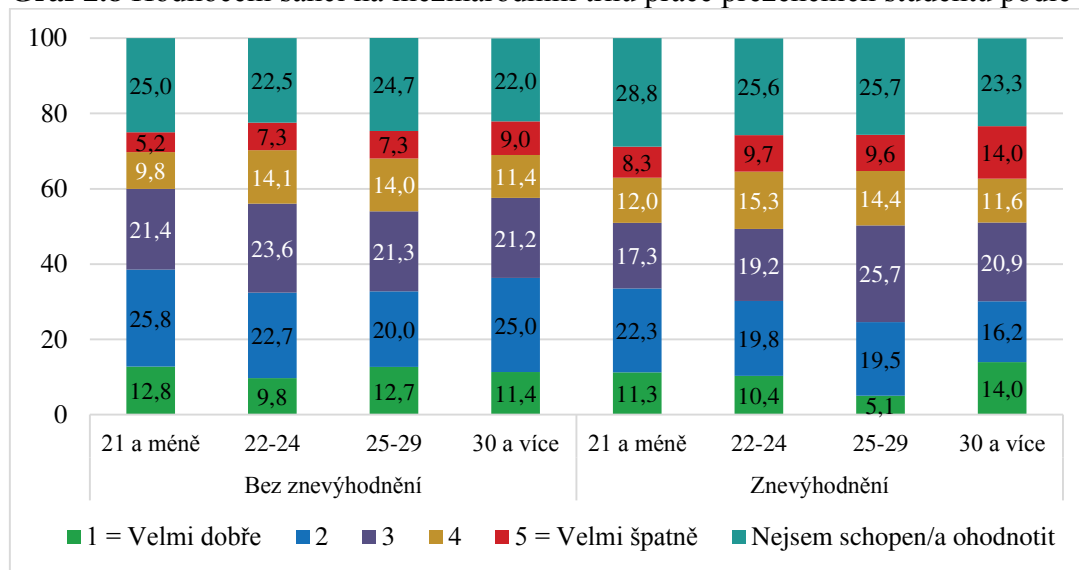
Členění dle pohlaví opět ukazuje rozdíly mezi hodnocením šancí studentů a studentek (graf 2.7). Jako velmi dobré či dobré označuje své šance na mezinárodním trhu práce 23,6 % studentek a 39,2 % studentů se zdravotním znevýhodněním. Více než desetina studentek (11,2 %) a 6,7 % studentů se zdravotním znevýhodněním vidí své šance na mezinárodním trhu práce jako velmi špatné. Své šance nejsou schopni ohodnotit zejména studentky se zdravotním znevýhodněním (29,1 %). Studenti bez zdravotního znevýhodnění jsou mírně optimističtější. Více než čtvrtina studentek (28,7 %) a 42,8 % studentů bez znevýhodnění vidí své šance na mezinárodním trhu práce jako velmi dobré či dobré. Jako velmi špatné své šance vidí 7,7 % studentek a 5 % studentů.

Graf 2.7 Hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce prezenčních studentů podle pohlaví, %

Zdroj: Vlastní výpočty

Graf 2.8 Hodnocení šancí na mezinárodním trhu práce prezenčních studentů podle věku, %

Zdroj: Vlastní výpočty

Graf 2.8 znázorňuje rozdíly mezi jednotlivými věkovými skupinami. Jako velmi dobré a dobré své šance na mezinárodním trhu práce hodnotí zejména mladší studenti se zdravotním znevýhodněním (necelá třetina z nich). Naopak studenti se zdravotním znevýhodněním ve věku 25-29 let jsou mírně pesimističtější a své šance jako velmi dobré či dobré hodnotí pouze v pětině případů. U studentů bez zdravotního znevýhodnění nejsou zaznamenány významné rozdíly. Na mezinárodním trhu práce převažuje neschopnost studentů ohodnotit své šance.

3. Struktura nezaměstnaných (obtížně zaměstnatelných) dle MPSV

Dalším datovým zdrojem, který můžeme k analýze aktuálního stavu pracovního trhu v ČR využít, je statistika ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV) z oblasti nezaměstnanosti. Jedním z jejích výstupů je podrobná struktura uchazečů² (evidovaných) a volných pracovních míst.

Tato statistika je publikována v čtvrtletní periodicitě od 1. čtvrtletí roku 1999 do 3. čtvrtletí roku 2014. V průběhu roku 2014 došlo ke změně periodicity na měsíční, tedy od března 2014 do současné doby (tj. září 2016) jsou tato data dostupná dokonce každý měsíc.

Co se týče podoby zmíněných datových výstupů, údaje za uchazeče a volná místa jsou publikována jak v agregaci za celou ČR, tak po krajích a dokonce po okresech ČR. V souladu se zbylými kapitolami této studie zůstaneme nadále u analýzy trhu práce z pohledu čtrnácti krajů ČR v časové řadě 2005 až 2015 (čtvrtletně či ročně). Tabulky a grafy z této části tak mohou z regionálního pohledu navazovat na první část této studie.

V rámci uvedených výstupů jsou k dispozici poměrně podrobné informace jak o uchazečích v jednotlivých krajích (či okresech), tak o volných pracovních místech. Ukazatele procházejí v čase jistými obměnami (například zvyšování podrobnosti členění ukazatele *osoby zdravotně postižené*), jsou nahrazovány jinými (výměna ukazatele *absolventi VŠ do 30 let* za ukazatel *uchazeči s evidencí delší 5 měsíců*), zrušeny bez náhrady (ukazatel analyzující *Volná místa označená jako vhodná pro jednotlivé znevýhodněné skupiny osob*), případně nově zavedeny (ukazatel *struktura volných míst podle NACE*). Taktéž dochází k přirozeným změnám použitých klasifikací (například z KZAM na CZ-ISCO). Některé tabulky a grafy v této části budou tedy s ohledem na dostupná data prezentovány v kratší časové řadě.

Pokud se zaměříme na nezaměstnanost z hlediska struktury uchazečů a volných pracovních míst, můžeme identifikovat několik skupin ohrožených nezaměstnaných, ať už se jedná o:

- osoby zdravotně postižené (od 2010 detailně dělené podle stupňů invalidity),
- dlouhodobě nezaměstnané osoby,
- těhotné ženy a matky do 9 měsíců po porodu,
- osoby pečující o dítě do 15 let,

² V dalším textu této kapitoly jsou všichni uchazeči o zaměstnání uvažováni jako evidovaní, nikoliv dosažitelní (ve smyslu metodiky MPSV), stejně tak nezaměstnanými jsou myšleni vždy evidovaní uchazeči o zaměstnání.

- osoby potřebující zvláštní pomoc.

Pokusíme se zanalyzovat i další potenciálně znevýhodněné skupiny osob na trhu práce, mezi něž patří:

- věkově znevýhodnění – extrémně mladí nezaměstnaní a nezaměstnaní v předdůchodovém věku,
- vzdělanostně znevýhodnění – nezaměstnaní bez vzdělání, s neúplným základním vzděláním, se základním vzděláním, až po středoškolské vzdělání bez vyučení či maturity.

Dalšími oblastmi našeho zájmu v této části budou:

- analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska tříd zaměstnání dle klasifikace zaměstnání (KZAM a posléze CZ-ISCO)
- analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska vzdělání,
- analýza případných rozdílů v nezaměstnanosti mužů a žen.

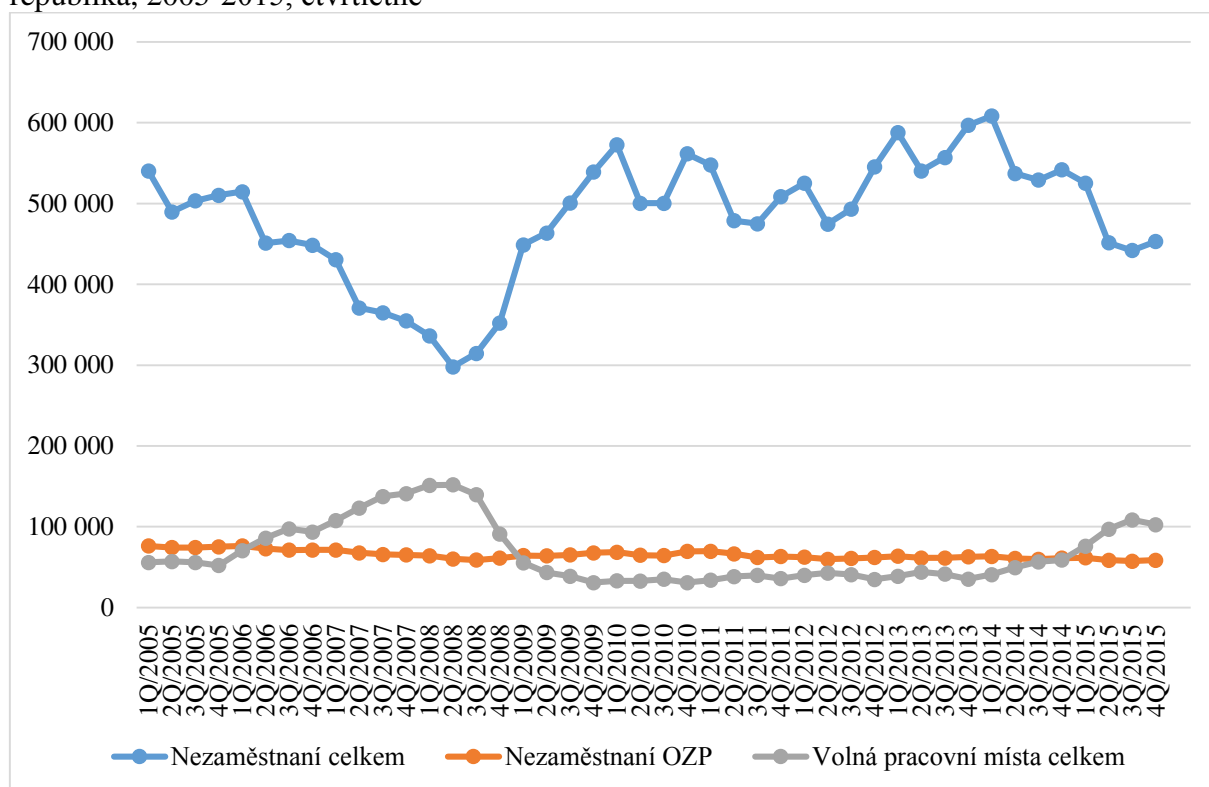
V návaznosti na právě uvedené oblasti zájmu bude rovněž rozdělena tato část studie vycházející z dat MPSV.

3.1 Existence sezónnosti v datech

Zcela v úvodu se pokusíme analyzovat nezaměstnanost a volná pracovní místa v dané časové řadě v čtvrtletní periodicitě (za celou ČR), abychom se krátce zmínili o možné sezónnosti údajů. V dalších částech se zaměříme již jen na roční data (tedy data vždy za 4. čtvrtletí daného roku či v posledních letech za prosinec daného roku).

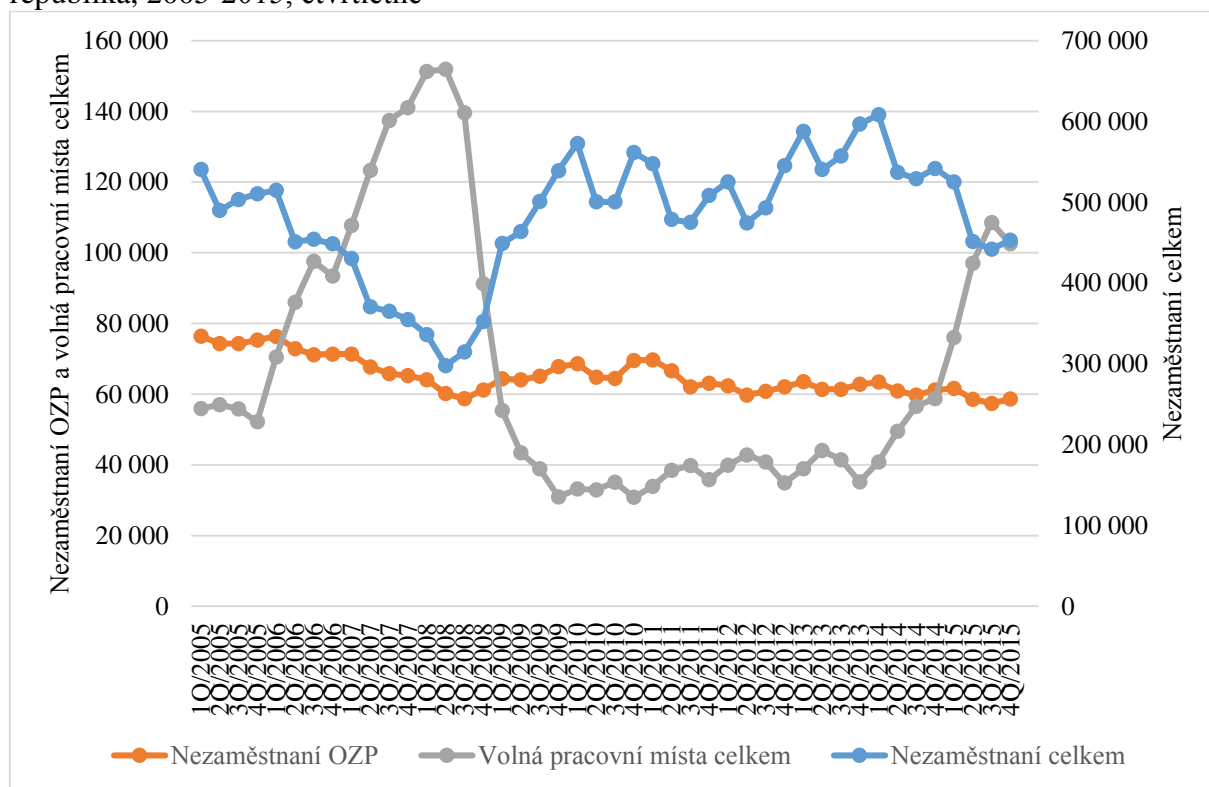
V grafech 3.1 a 3.2 jsou uvedeny vždy tři ukazatele pro ilustraci – celkový počet nezaměstnaných, z toho počet nezaměstnaných osob zdravotně postižených (dále OZP) a celkový počet volných míst. První graf ukazuje srovnání absolutních hodnot všech tří ukazatelů (všechny údaje jsou na jediné ose y), druhý pak vynáší celkový počet nezaměstnaných na (vedlejší) pravou osu y, přičemž ostatní dva ukazatele zůstávají na (hlavní) levé ose y. Výhodou tohoto porovnání je lepší znázornění průběhu všech tří ukazatelů a tedy i sezónnosti.

Graf 3.1 Počet nezaměstnaných (z toho OZP) a počet volných pracovních míst, Česká republika, 2005-2015, čtvrtletně

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Graf 3.2 Počet nezaměstnaných (z toho OZP) a počet volných pracovních míst, Česká republika, 2005-2015, čtvrtletně

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Z uvedených grafů plyne hned několik závěrů:

- Můžeme pozorovat sezónnost (zejména u 2. a 3. čtvrtletí dochází k poklesu počtu nezaměstnaných a k nárůstu počtu volných pracovních míst), u OZP je ale vliv sezónnosti podstatně menší.
- Zatímco vývoj celkového počtu nezaměstnaných i vývoj počtu volných pracovních míst zřetelně kopírují ekonomický vývoj, počet nezaměstnaných s OZP takto silně na vývoj ekonomiky navázán není.
- Je patrný pomalý, ale pozitivní trend snižování počtu nezaměstnaných OZP.

Podobné zkoumání průběhu v čase je samozřejmě možné provést pro všechny další ukazatele, tyto grafy však slouží spíše pro upozornění na jev sezónnosti, který nebudeme v dalším textu brát v úvahu, neboť budeme nadále pracovat pouze s posledními čtvrtletími a tudíž se sezónním charakterem ukazatelů nemusíme dále zabývat.

3.2 Osoby zdravotně postižené

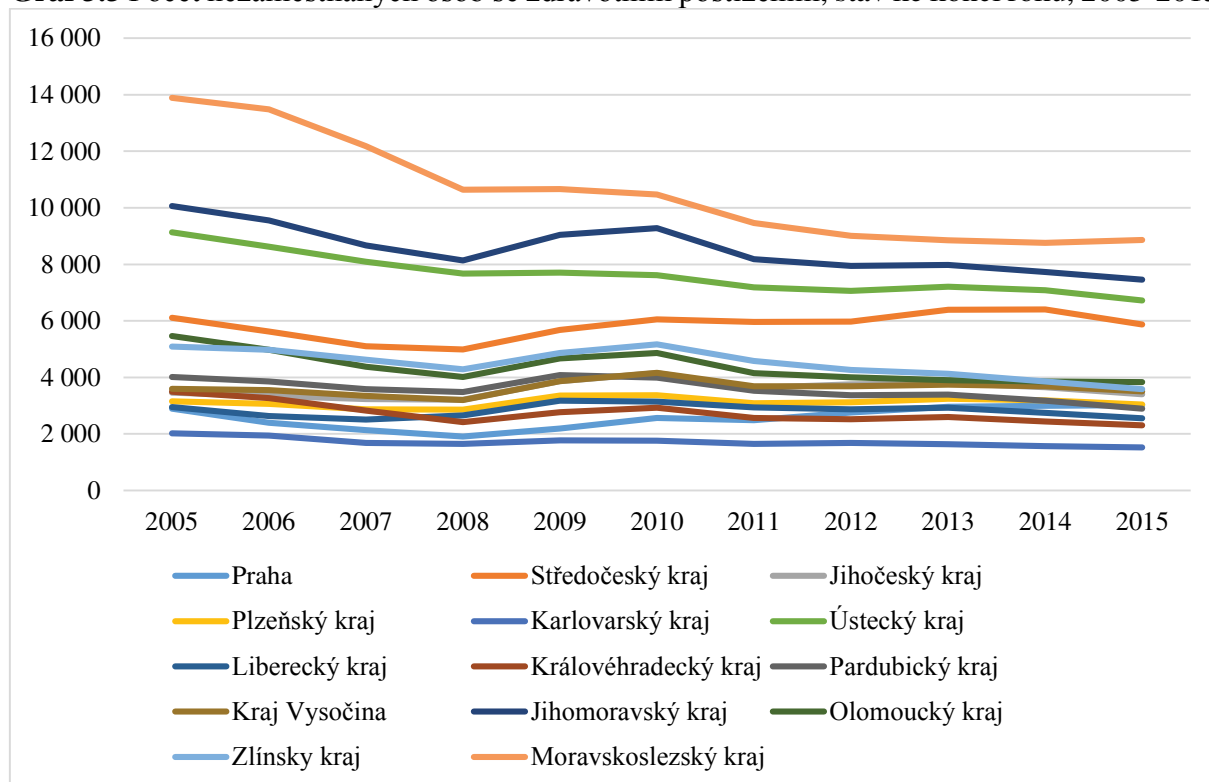
První skupinou ohrožených nezaměstnaných, kterou přiblížíme, jsou osoby zdravotně postižené. Detailněji se ještě člení na tři skupiny – plně invalidní, částečně invalidní a osoby zdravotně znevýhodněné. Od roku 2010 máme pak dokonce ještě detailnější členění na sedm podskupin:

- plně invalidní,
- částečně invalidní,
- osoby zdravotně znevýhodněné,
- 1. stupeň invalidity (§39/2a)³,
- 2. stupeň invalidity (§39/2b),
- 3. stupeň invalidity (§39/2c),
- 3. stupeň invalidity (§39/2c, §39/4f)

Pokud se podíváme na průběh počtu nezaměstnaných osob se zdravotním postižením v krajském srovnání, vidíme z grafů 3.3 a 3.4, že v jednotlivých krajích počty kolísají, můžeme to přičíst i reakci na vývoj ekonomiky. Pokud porovnáme pouze roky 2005, 2010 a 2015, můžeme konstatovat, že téměř ve všech krajích došlo mezi lety 2005 a 2015 k poklesu počtu nezaměstnaných zdravotně postižených osob.

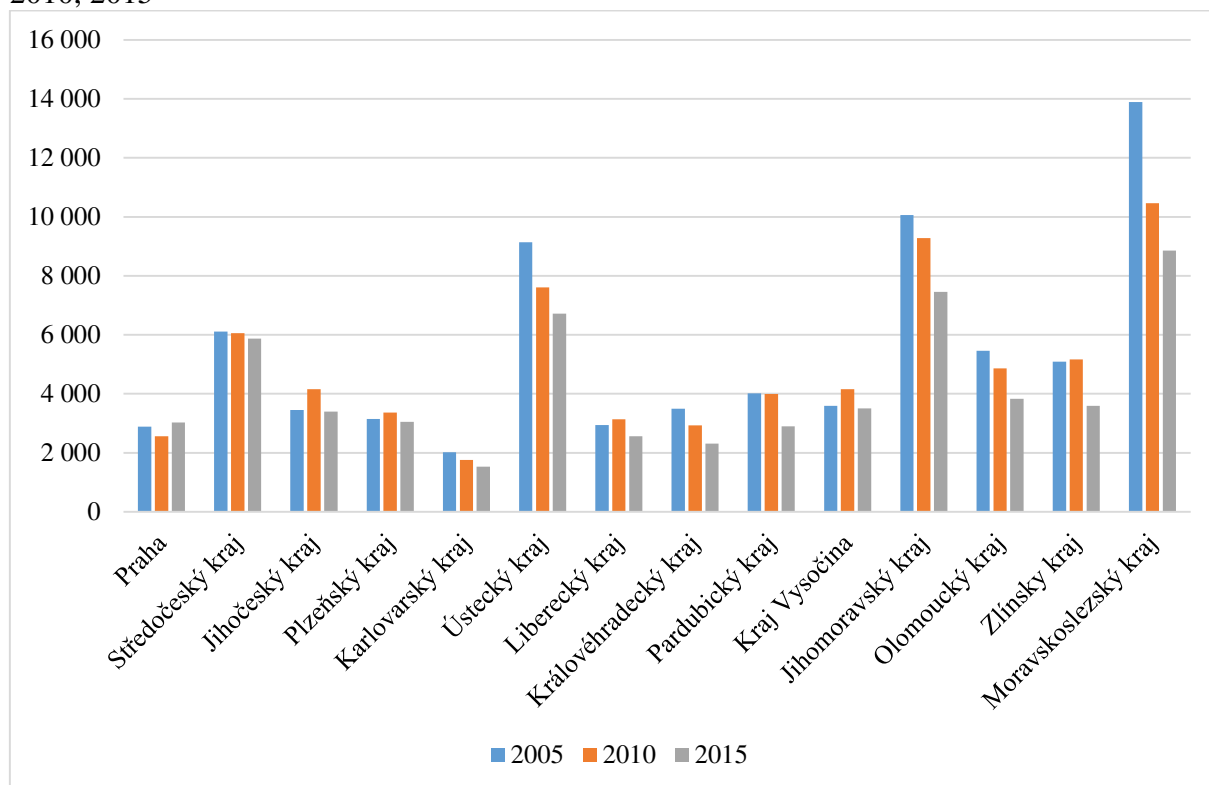
³ Zákon č. 155/1995 Sb., Zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Graf 3.3 Počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením, stav ke konci roku, 2005-2015

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Graf 3.4 Počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením, stav ke konci roku, 2005, 2010, 2015

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Nejvyšší hodnoty jsou dlouhodobě dosahovány v Moravskoslezském, Jihomoravském, Ústeckém a Středočeském kraji.

Pokud porovnáme opět v letech 2005, 2010 a 2015 jednotlivé typy zdravotních postižení (v agregaci na tři skupiny uváděné do roku 2009), následující tabulka ukazuje, že počty plně invalidních nezaměstnaných a osob se zdravotním znevýhodněním se v čase rapidně snižují, nezaměstnanost osob s částečnou invaliditou se v čase příliš nemění.

Tabulka 3.1 Počet nezaměstnaných osob se zdravotním postižením v krajích v letech 2005, 2010, 2015, stav ke konci roku

	Plně invalidní			Částečně invalidní			Osoby zdravotně znevýhodněné		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015
Praha	54	16	3	2 476	2 372	2 872	360	177	149
Středočeský kraj	29	9	3	5 314	5 654	5 612	765	390	252
Jihočeský kraj	18	2	2	2 753	3 644	3 036	685	505	364
Plzeňský kraj	22	2	3	2 454	3 013	2 853	675	350	189
Karlovarský kraj	10	1	0	1 623	1 558	1 424	386	203	105
Ústecký kraj	53	4	2	7 126	6 313	5 948	1 958	1 294	766
Liberecký kraj	29	2	4	2 364	2 759	2 268	553	377	285
Královéhradecký kraj	25	5	2	2 911	2 417	1 983	563	504	324
Pardubický kraj	19	1	1	3 230	3 537	2 609	770	458	289
Kraj Vysočina	15	1	0	3 027	3 826	3 317	552	332	185
Jihomoravský kraj	33	4	3	7 898	8 332	6 923	2 128	945	531
Olomoucký kraj	24	4	0	4 096	4 069	3 305	1 339	786	524
Zlínský kraj	18	0	0	3 880	4 321	3 153	1 192	845	437
Moravskoslezský kraj	56	5	2	10 793	8 595	7 755	3 041	1 867	1 101
Celkem ČR	405	56	25	59 945	60 410	53 058	14 967	9 033	5 501

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.3 Dlouhodobě nezaměstnaní

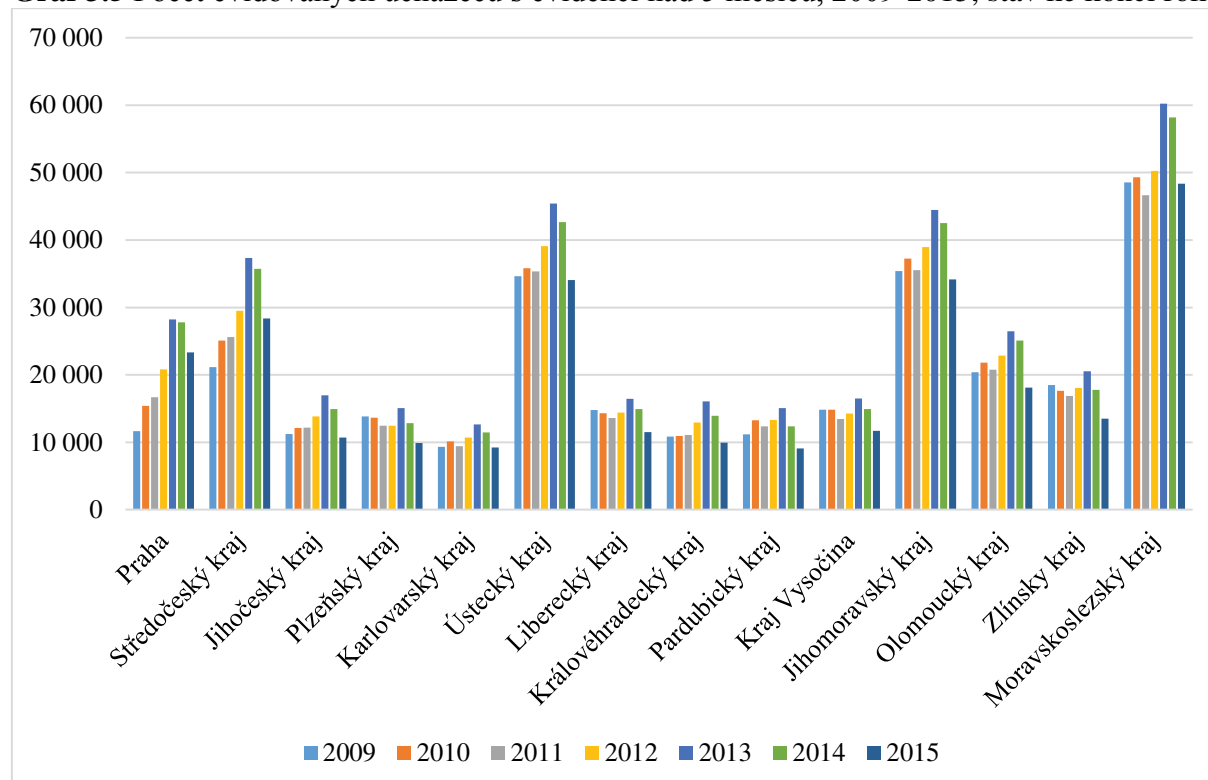
Nyní se zaměříme na další skupinu ohrožených osob na trhu práce, jimiž jsou dlouhodobě nezaměstnaní. Statistika MPSV od roku 2009 publikuje samostatně jako ohroženou skupinu uchazeče s evidencí delší 5 měsíců, nicméně nalezneme i podrobné členění délky nezaměstnanosti do těchto intervalů:

- do 3 měsíců,
- 3-6 měsíců,
- 6-9 měsíců
- 9-12 měsíců,
- 12-24 měsíců,

- nad 24 měsíců.

Je otázkou do diskuze, kde by měla být stanovena hranice obtížně zaměstnatelných osob na trhu práce. Je pochopitelné, že čím déle je osoba vedena jako nezaměstnaná, tím horší jsou vyhlídky na její další uplatnění na trhu práce. Vybrali jsme dva ukazatele – již zmíněnou hranici 5 měsíců (od roku 2009) a dále hranici jednoho roku, kterou jako hranici pro vymezení dlouhodobé nezaměstnanosti využívá Český statistický úřad (ČSÚ).

Graf 3.5 Počet evidovaných uchazečů s evidencí nad 5 měsíců, 2009-2015, stav ke konci roku

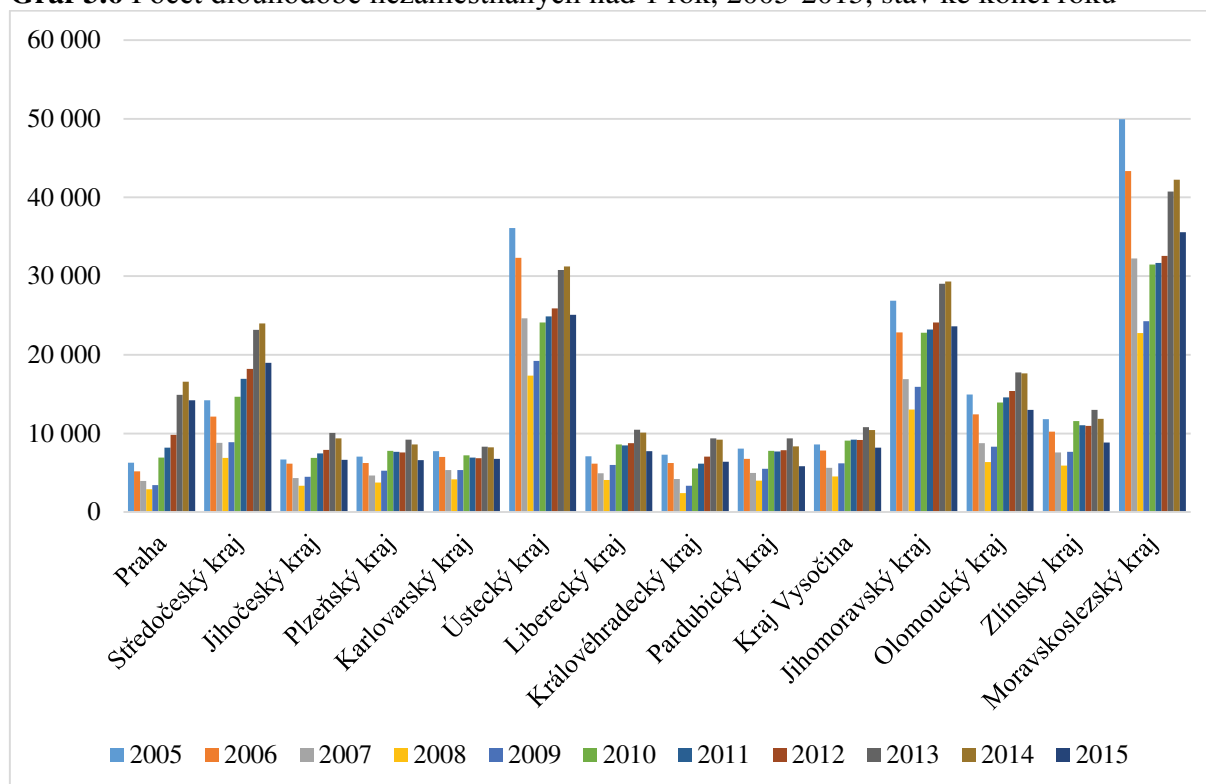

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Z grafu 3.5 vidíme mezi lety 2009 a 2015 trend totožný téměř ve všech krajích, vzestup počtu nezaměstnaných nad 5 měsíců, vrchol v roce 2013 a pak postupný pokles. Kraje nejzatíženější nezaměstnaností nad 5 měsíců jsou ve všech letech stejné.

Při pohledu na graf 3.6 nezaměstnaných nad 1 rok je situace podobná s tím, že můžeme sledovat pokles dlouhodobě nezaměstnaných před rokem 2009, vrchol dlouhodobé nezaměstnanosti nastává ve většině krajů až v roce 2014.

Graf 3.6 Počet dlouhodobě nezaměstnaných nad 1 rok, 2005-2015, stav ke konci roku

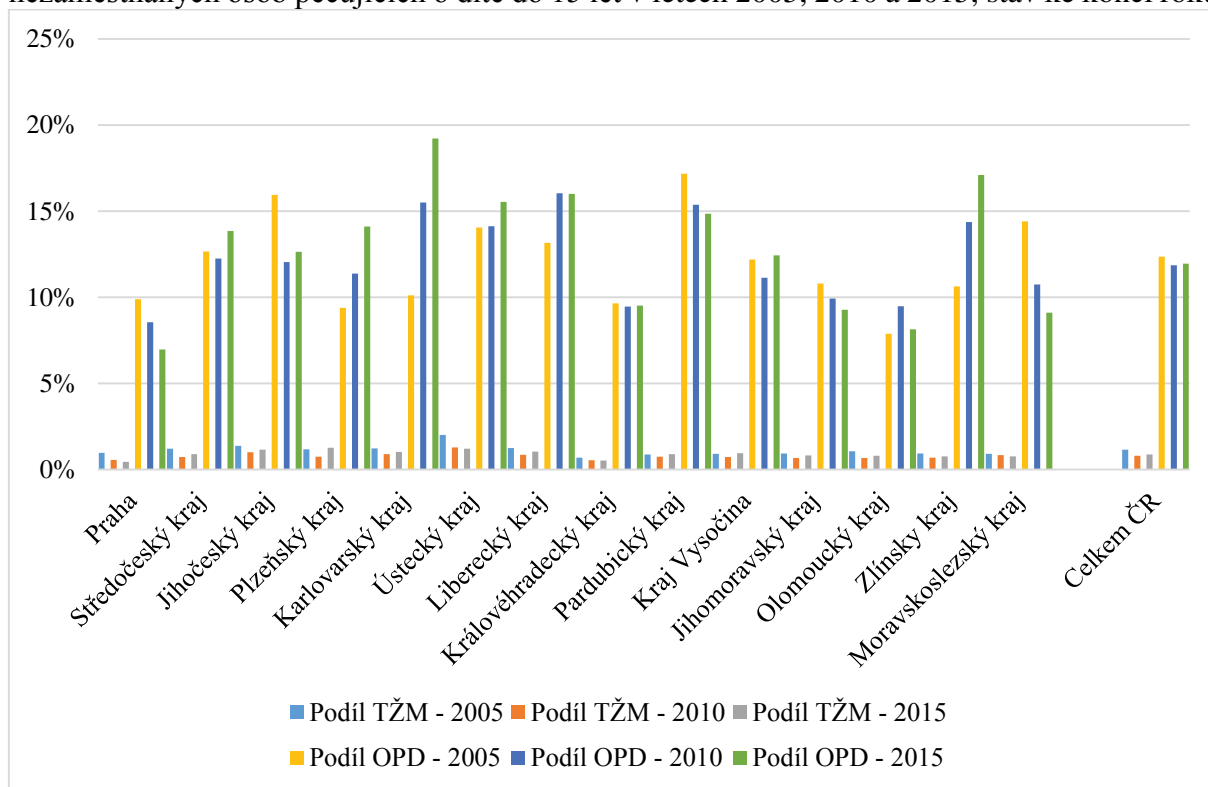

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.4 Ženy těhotné a matky do 9 měsíců po porodu a osoby pečující o dítě do 15 let

V této kapitole jsme spojili dva ukazatele, které se týkají péče o dítě, ať už jde o matky a těhotné, nebo o osoby pečující o dítě do 15 let. Počty nezaměstnaných v obou těchto kategoriích v čase příliš nekolísají. Následující graf uvádí podíl nezaměstnaných z uvedených kategorií na celkovém počtu nezaměstnaných v letech 2005, 2010 a 2015. Z grafu 3.7 vidíme, že podíl těhotných žen, kojících a matek do 9 měsíců po porodu na celkovém počtu nezaměstnaných se pohybuje mezi 0,5 % a 2 %, zatímco podíl osob pečujících o dítě do 15 let kolísá mezi 7 % a 20 %.

Graf 3.7 Podíl nezaměstnaných těhotných žen, kojících a matek do 9 měsíců po porodu a podíl nezaměstnaných osob pečujících o dítě do 15 let v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

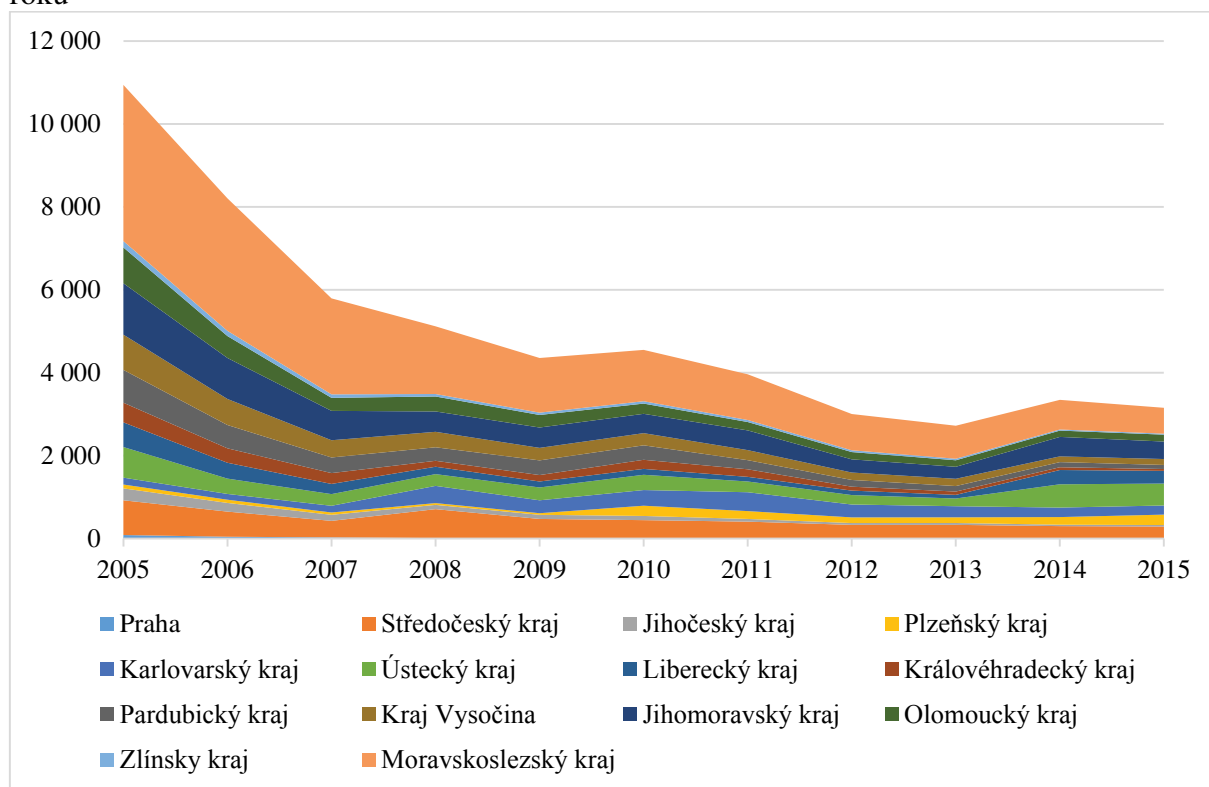
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Pozn.: TŽM – Těhotné ženy, kojící a matky do 9 měsíců po porodu, OPD – Osoby pečující o dítě do 15 let

3.5 Osoby potřebující zvláštní pomoc

Osoby potřebující zvláštní pomoc představují velmi specifickou skupinu, neboť dochází k velkým rozdílům mezi počty těchto nezaměstnaných osob v jednotlivých krajích. Jejich celkový počet (nezaměstnaných osob potřebujících zvláštní pomoc) v čase téměř kontinuálně klesá, jak je vidět z následujícího (plošného) grafu 3.8. Také si můžeme všimnout, že v Moravskoslezském kraji dosahoval tento ukazatel zejména v prvních letech extrémně vysokých hodnot.

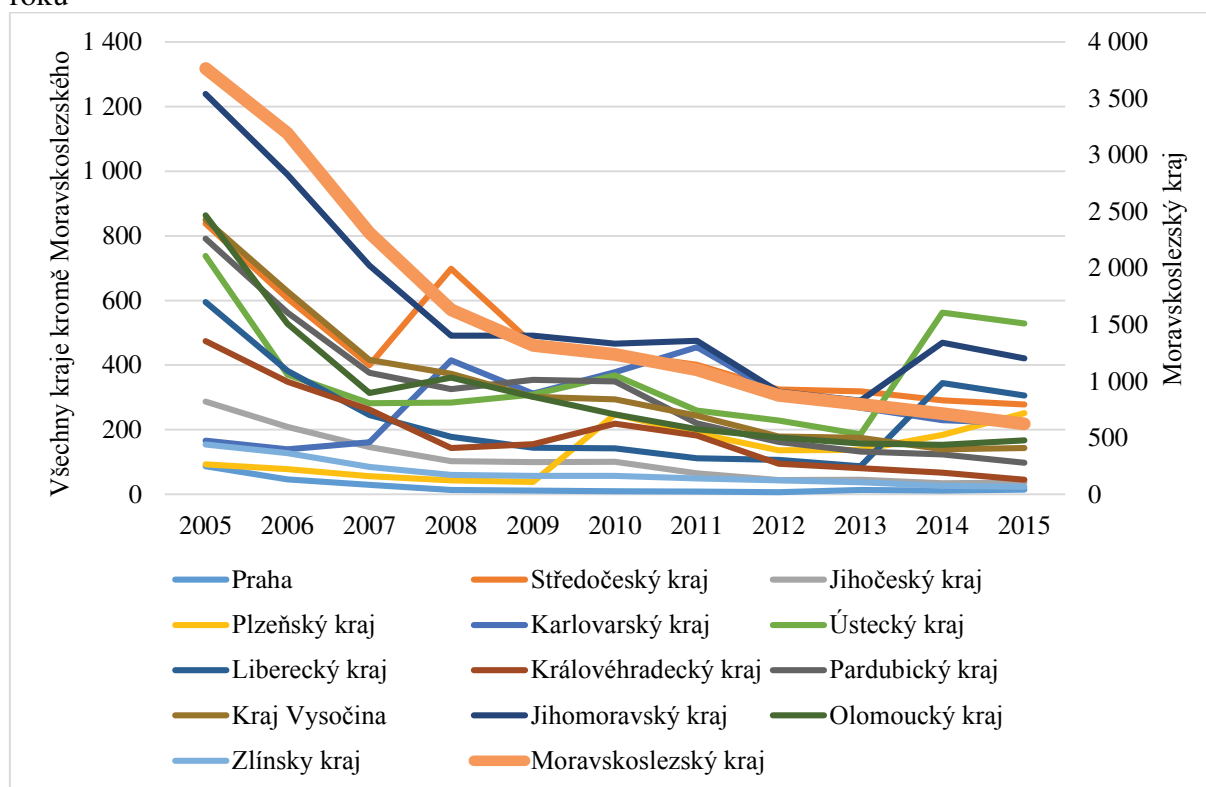
Graf 3.8 Počet nezaměstnaných osob potřebujících zvláštní pomoc, 2005-2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Následující graf 3.9 ukazuje hodnoty v jednotlivých krajích, přičemž Moravskoslezský kraj byl jako jediný vynesena na (vedlejší) pravou osu y a je znázorněn tučnou linkou. Z tohoto grafu dobře vidíme naopak extrémně nízké hodnoty v kraji Praha, které se pohybují v řádu jednotek.

Graf 3.9 Počet nezaměstnaných osob potřebujících zvláštní pomoc, 2005-2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.6 Věkově znevýhodnění

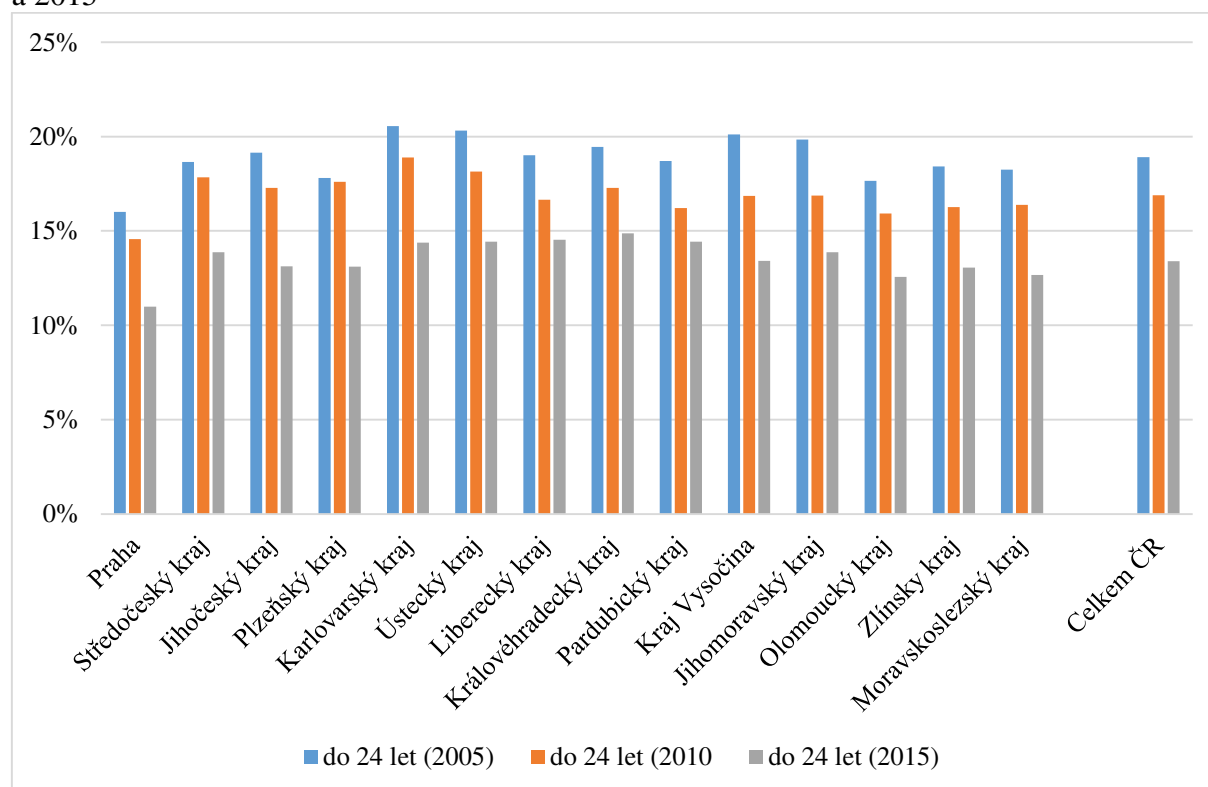
Nyní se budeme věnovat věkově znevýhodněným, kdy za nejproblematictější skupiny (kromě matek s malými dětmi, které jsme již analyzovali) považujeme osoby mladé (často s nízkým vzděláním) a osoby v předdůchodovém věku (obecně obtížně hledající práci). Data o věkové struktuře nezaměstnaných jsou publikována v těchto pětiletých intervalech:

- do 19 let,
- z toho do 18 let,
- 20-24 let,
- 25-29 let,
- 30-34 let,
- 35-39 let,
- 40-44 let,
- 45-49 let,
- 50-54 let,
- 55-59 let,
- 60-64 let,
- nad 65.

Z těchto intervalů jsme vybrali nezaměstnané do 24 let a nad 55 let a provedli srovnání opět v letech 2005, 2010 a 2015.

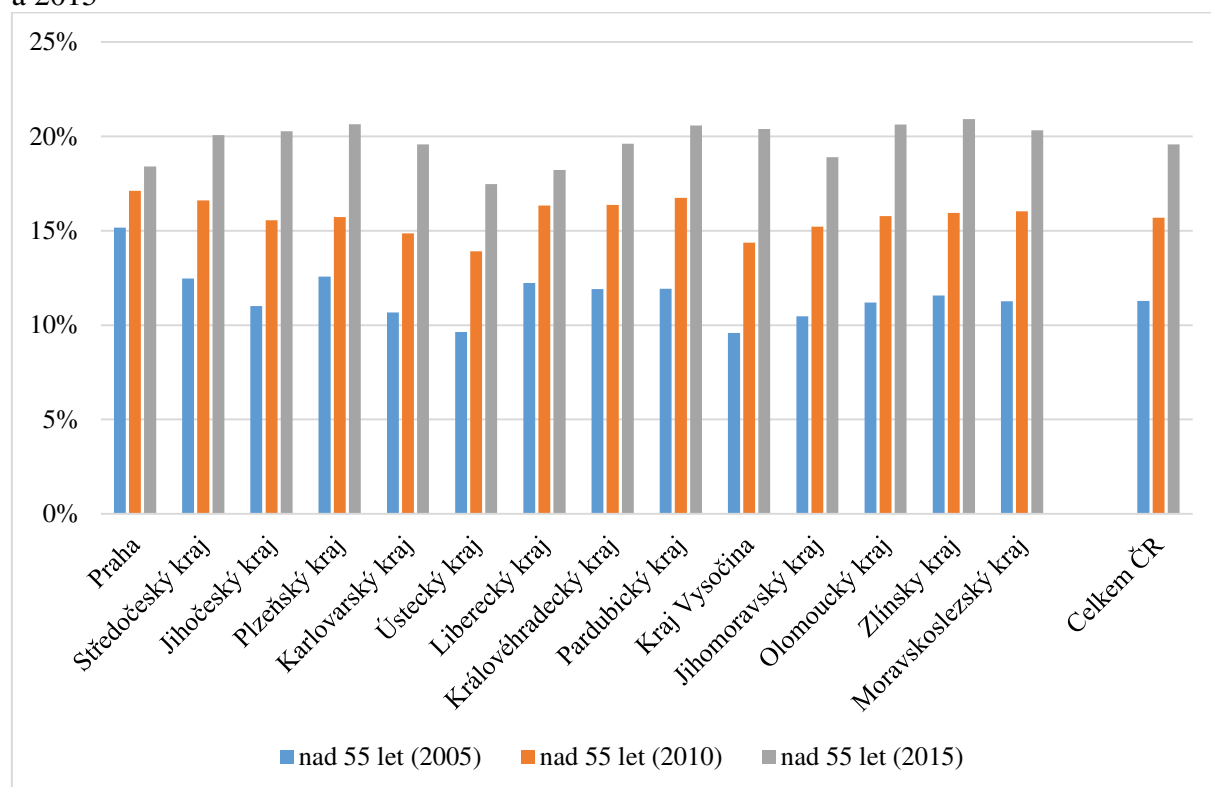
Z grafů 3.10 a 3.11 můžeme vidět, že zatímco podíly mladých nezaměstnaných na celku klesají ve všech krajích, podíly nezaměstnaných předdůchodového věku na celku naopak rostou. Tyto trendy souvisejí mimo jiné jednak se stárnutím populace a jednak s trendem masifikace vysokoškolského vzdělávání. Ta se projevuje větším počtem osob, které v mladém věku nevstupují na trh práce.

Graf 3.10 Podíl nezaměstnaných do 24 let na celkovém počtu uchazečů v letech 2005, 2010 a 2015

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Graf 3.11 Podíl nezaměstnaných nad 55 let na celkovém počtu uchazečů v letech 2005, 2010 a 2015

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Pokud vezmeme v úvahu zcela okrajové věkové intervaly, tj. extrémně mladé nezaměstnané do 18 let a nezaměstnané nad 65, z následující tabulky 3.2 plynou podobné závěry. Podíl nezaměstnaných nad 65 let v čase roste ve všech krajích, zatímco podíl nejmladších nezaměstnaných do 18 let ve většině krajů klesá.

Tabulka 3.2 Podíly nezaměstnaných do 18 let a nad 65 let, 2005, 2010 a 2015, %

	2005		2010		2015	
	do 18 let	nad 65 let	do 18 let	nad 65 let	do 18 let	nad 65 let
Praha	0,57	0,03	0,54	0,08	0,44	0,52
Středočeský kraj	1,41	0,03	0,90	0,03	0,88	0,26
Jihočeský kraj	1,14	0,03	1,02	0,01	0,84	0,15
Plzeňský kraj	1,41	0,02	1,07	0,05	0,96	0,19
Karlovarský kraj	2,01	0,04	1,51	0,05	1,41	0,33
Ústecký kraj	1,65	0,04	1,39	0,07	1,44	0,25
Liberecký kraj	1,64	0,04	0,90	0,02	1,11	0,24
Královéhradecký kraj	1,21	0,01	0,68	0,02	0,99	0,16
Pardubický kraj	0,91	0,02	0,77	0,03	0,96	0,15
Kraj Vysočina	0,47	0,02	0,37	0,01	0,42	0,07
Jihomoravský kraj	0,70	0,03	0,59	0,05	0,50	0,19
Olomoucký kraj	0,72	0,02	0,59	0,04	0,77	0,18
Zlínský kraj	0,44	0,02	0,30	0,03	0,53	0,13
Moravskoslezský kraj	0,89	0,03	0,82	0,05	0,85	0,23
Celkem ČR	1,06	0,03	0,82	0,04	0,84	0,23

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Předchozí závěry podporuje i tabulka průměrného věku nezaměstnaných (tabulka 3.3), který se v čase ve všech krajích rovněž zvyšuje a ve všech krajích v roce 2015 převyšuje hranici 40 let.

Tabulka 3.3 Průměrný věk nezaměstnaných, 2005, 2010 a 2015

	2005	2010	2015
Praha	39,7	39,8	41,2
Středočeský kraj	38,7	39,5	41,4
Jihočeský kraj	38,3	39,5	41,5
Plzeňský kraj	39,2	39,5	41,6
Karlovarský kraj	38,2	39,1	41,2
Ústecký kraj	37,7	39,0	40,7
Liberecký kraj	38,7	39,8	40,9
Královéhradecký kraj	38,6	39,7	41,0
Pardubický kraj	38,7	40,0	41,3
Kraj Vysočina	37,9	39,6	41,6
Jihomoravský kraj	38,2	39,4	41,0
Olomoucký kraj	39,0	40,0	41,9
Zlínský kraj	38,9	39,9	41,9
Moravskoslezský kraj	39,0	40,2	42,0
Celkem ČR	38,6	39,7	41,4

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.7 Vzdelanostně znevýhodnění

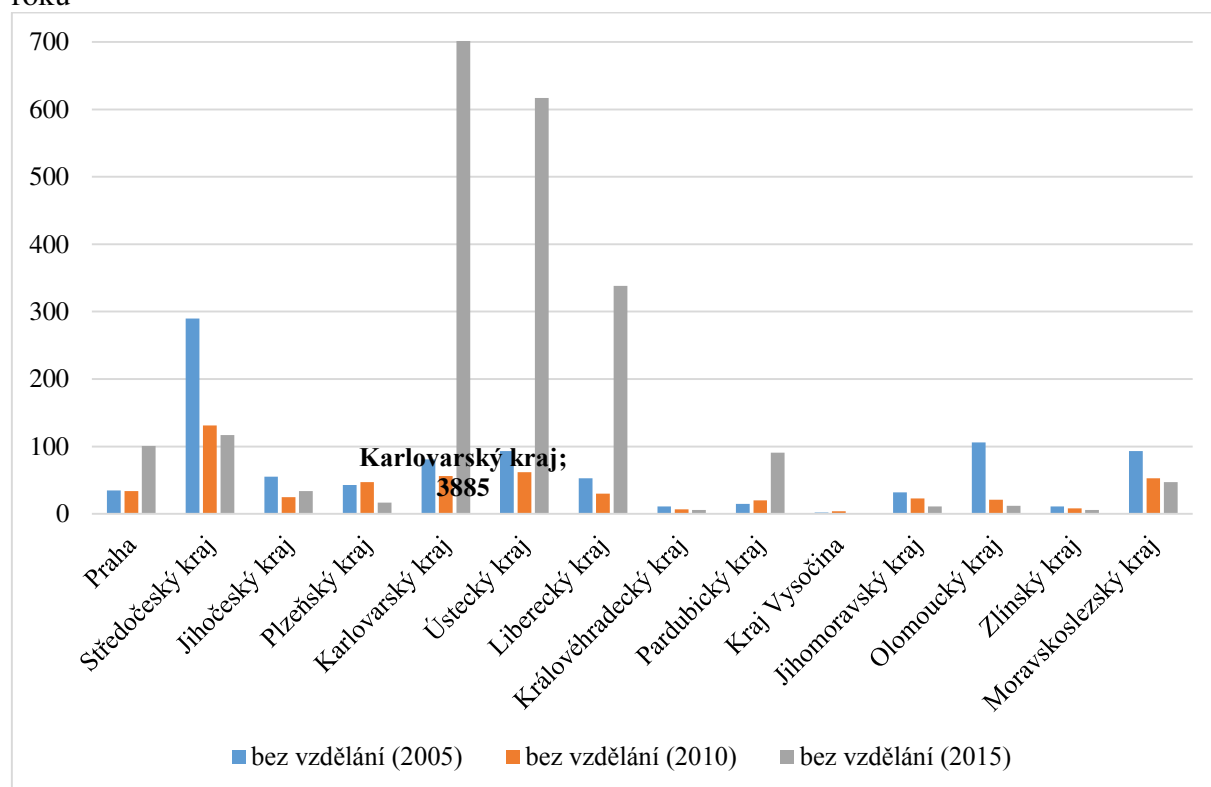
Podobnou analýzu jako u věkově znevýhodněných jsme provedli pro vzdelanostně znevýhodněné. V tomto případě považujeme za nejproblematictější skupiny osoby nezaměstnané zcela bez vzdělání, s neúplným základním vzděláním, základním vzděláním, až po středoškolské vzdělání bez vyučení či maturity. Konkrétně se jedná o tyto skupiny:

- bez vzdělání,
- neúplné základní vzdělání,
- základní vzdělání,
- nižší střední vzdělání,
- nižší střední odborné vzdělání,
- střední odborné vzdělání s výučním listem,
- střední a střední odborné vzdělání bez maturity a výučního listu.

Osoby s vyšším dosaženým stupněm vzdělání (od úplného středoškolského vzdělání dále) za ohrožené nepovažujeme.

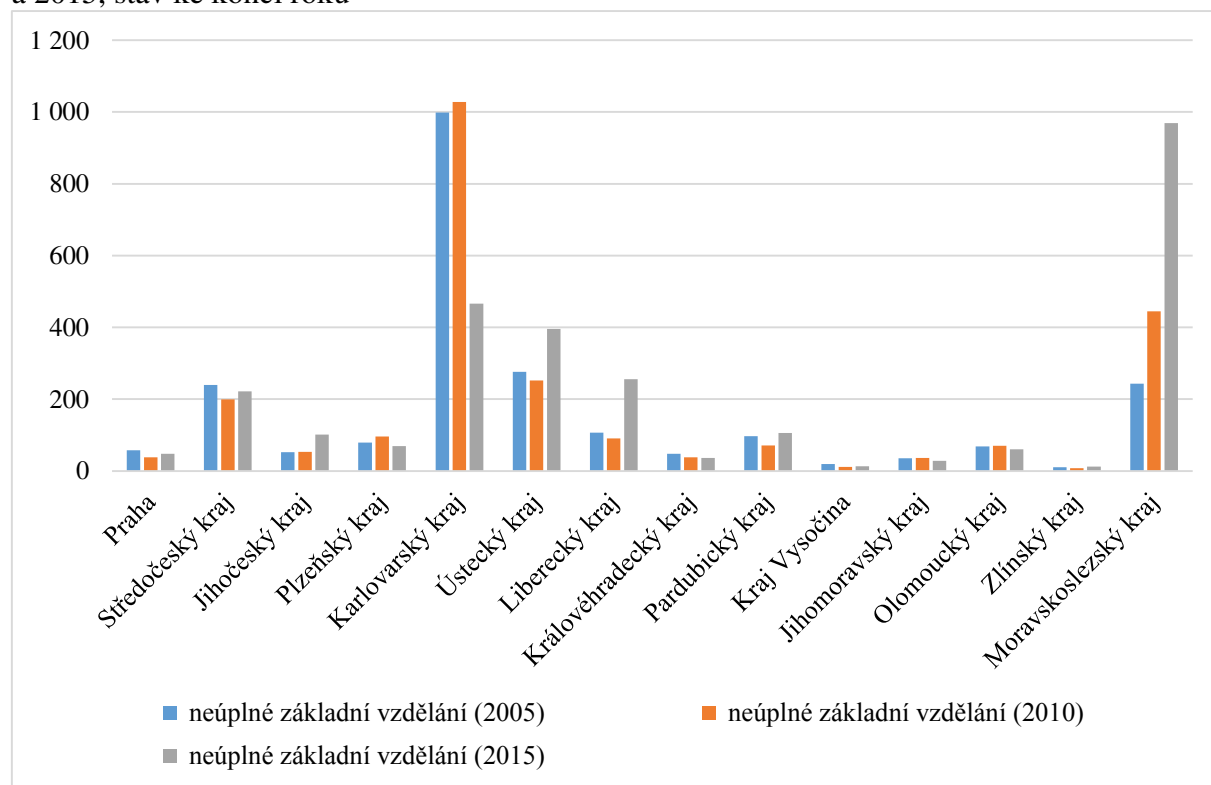
Následující grafy 3.12 a 3.13 ukazují hlavní problematické kraje. Na prvním grafu níže si můžeme povšimnout značného výkyvu (3 885 osob) u osob bez vzdělání, který však můžeme označit za pravděpodobnou chybu v datech, neboť v ostatních letech (2011 až 2014) zde k žádnému výkyvu nedochází. Ke stejnému jevu (v menší míře) dochází v Ústeckém kraji. Ve skupině neúplného základního vzdělání se naopak opakovaně problematicky jeví Moravskoslezský kraj a Karlovarský kraj.

Graf 3.12 Počet nezaměstnaných osob bez vzdělání v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

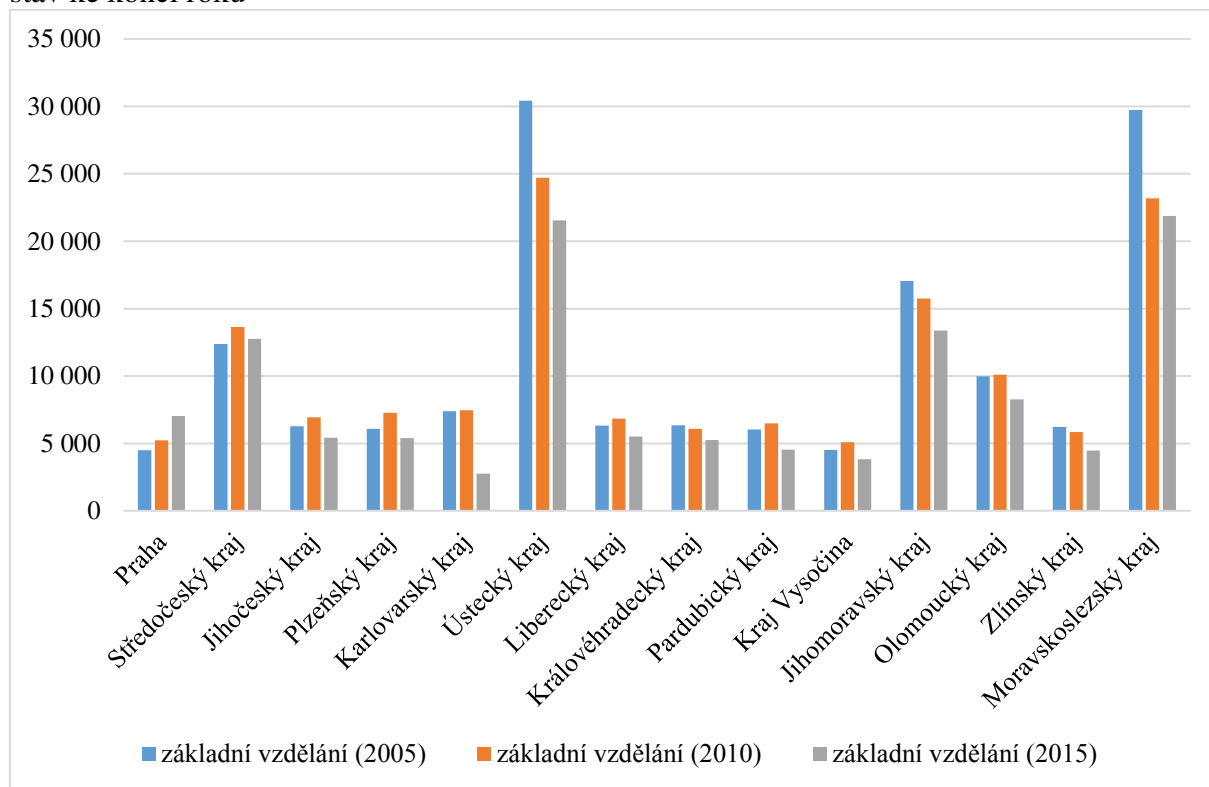
Graf 3.13 Počet nezaměstnaných osob s neúplným základním vzděláním v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Co se týče nezaměstnaných se základním vzděláním (graf 3.14), těch je řádově mnohem více a za problematické opět můžeme označit následující kraje –Moravskoslezský, Ústecký a posléze v menší míře Jihomoravský a Středočeský.

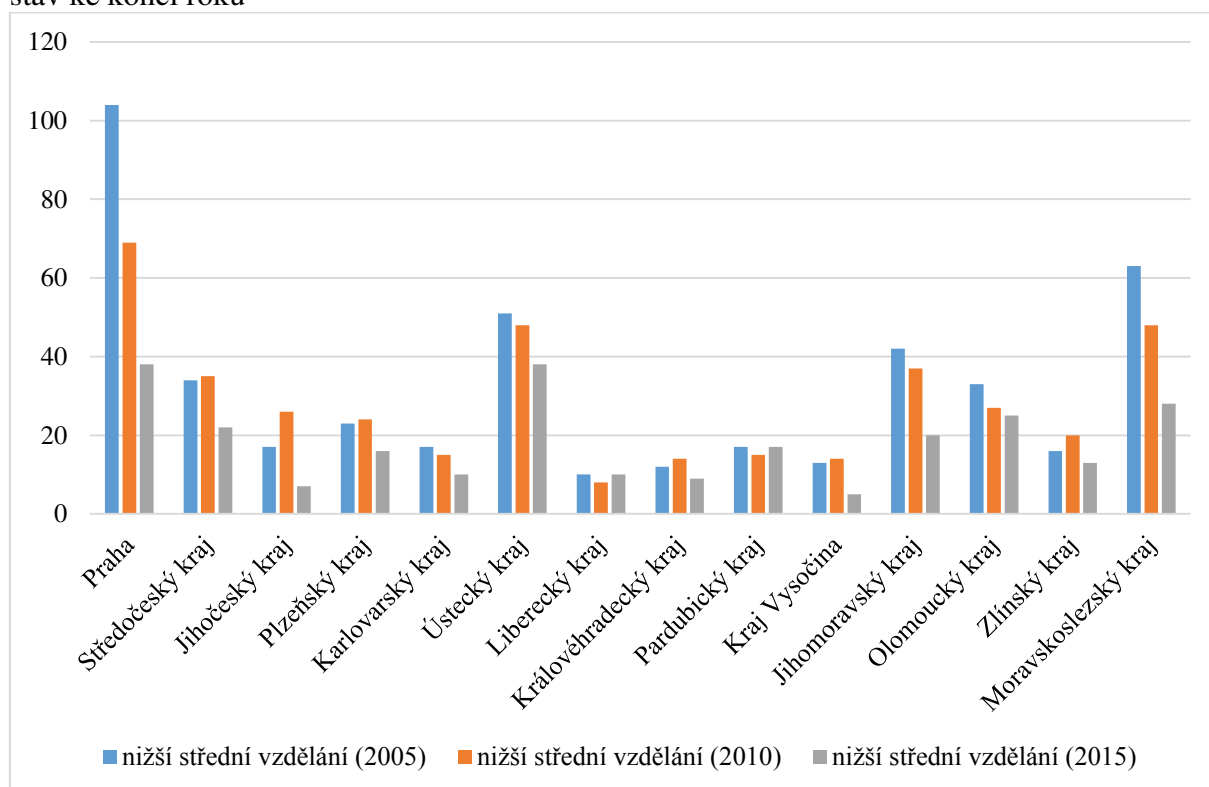
Graf 3.14 Počet nezaměstnaných osob se základním vzděláním v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

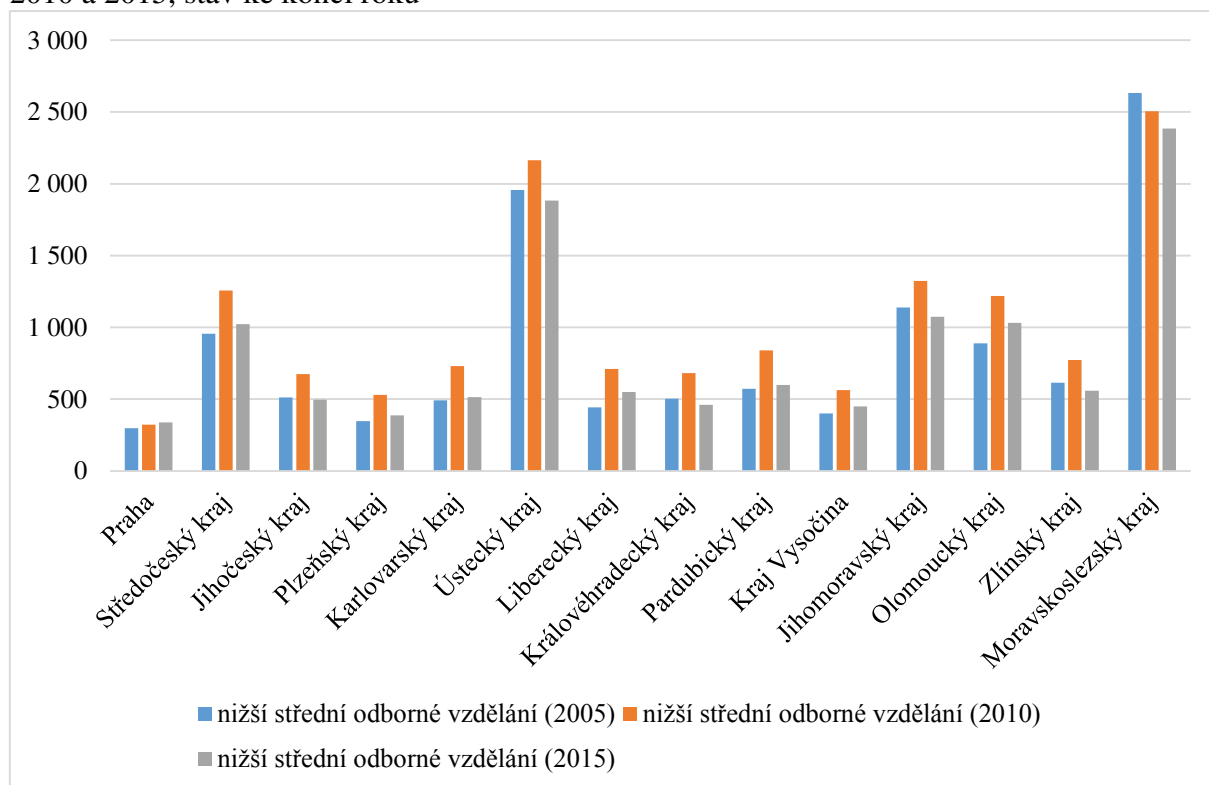
Nyní naši pozornost zaměříme k nezaměstnaným osobám se středním vzděláním (grafy 3.15 až 3.18). Data jsme opět rozdělili z důvodu přehlednosti do více grafů, nejprve grafy s méně početnými skupinami, tj. nezaměstnanými s nižším středním vzděláním, nižším středním odborným vzděláním středním a středním odborným vzděláním bez maturity a výučního listu. Výsledkům nezaměstnaných nižším středním odborným vzděláním středním a středním odborným vzděláním bez maturity a výučního listu v negativním slova smyslu dominují kraje Moravskoslezský a Ústecký, případně i Jihomoravský kraj. V případě nezaměstnaných s nižším středním vzděláním jsou počty nezaměstnaných zanedbatelné, nicméně nejvyšších hodnot dosahuje Praha. Co se týče nezaměstnaných se středním odborným vzděláním s výučním listem (početná skupina), výsledky vycházejí opět podobně, tedy nejvyšší hodnoty v krajích Moravskoslezský, Ústecký, Jihomoravský a Středočeský.

Graf 3.15 Počet nezaměstnaných osob s nižším středním vzděláním v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

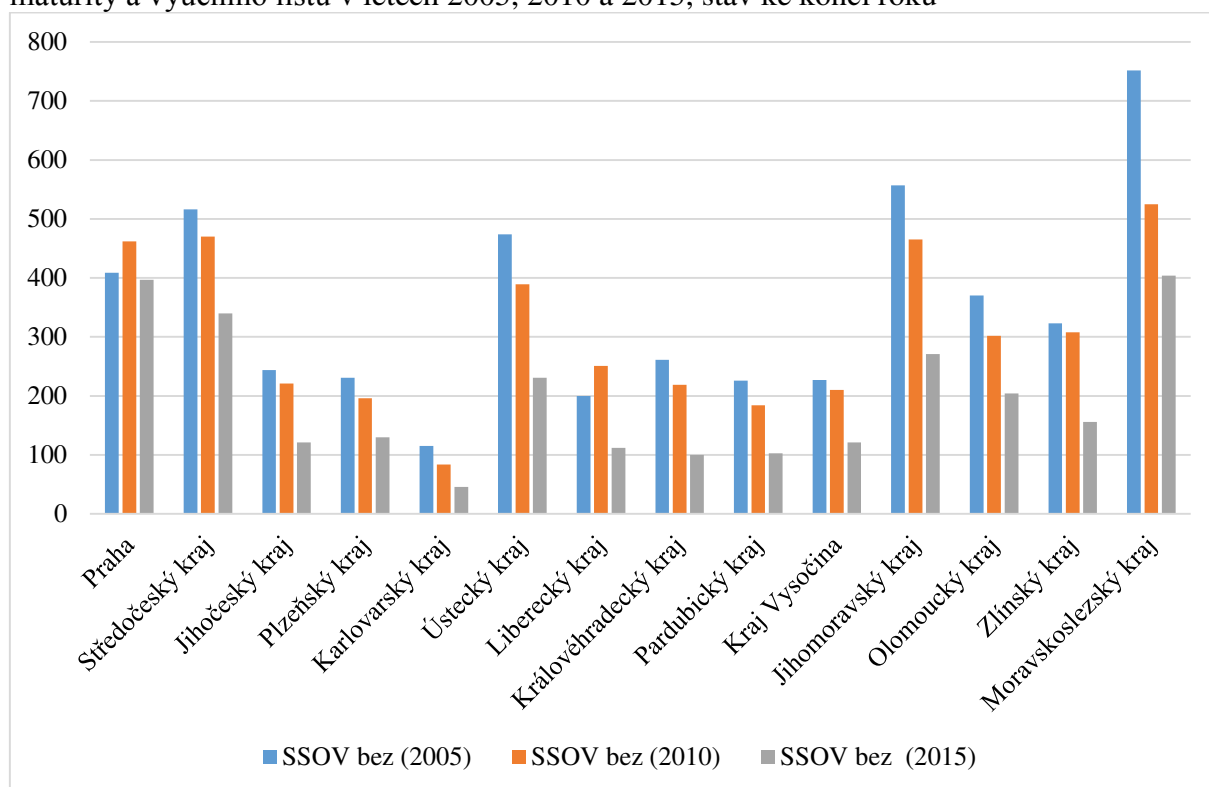
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Graf 3.16 Počet nezaměstnaných osob s nižším středním odborným vzděláním v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

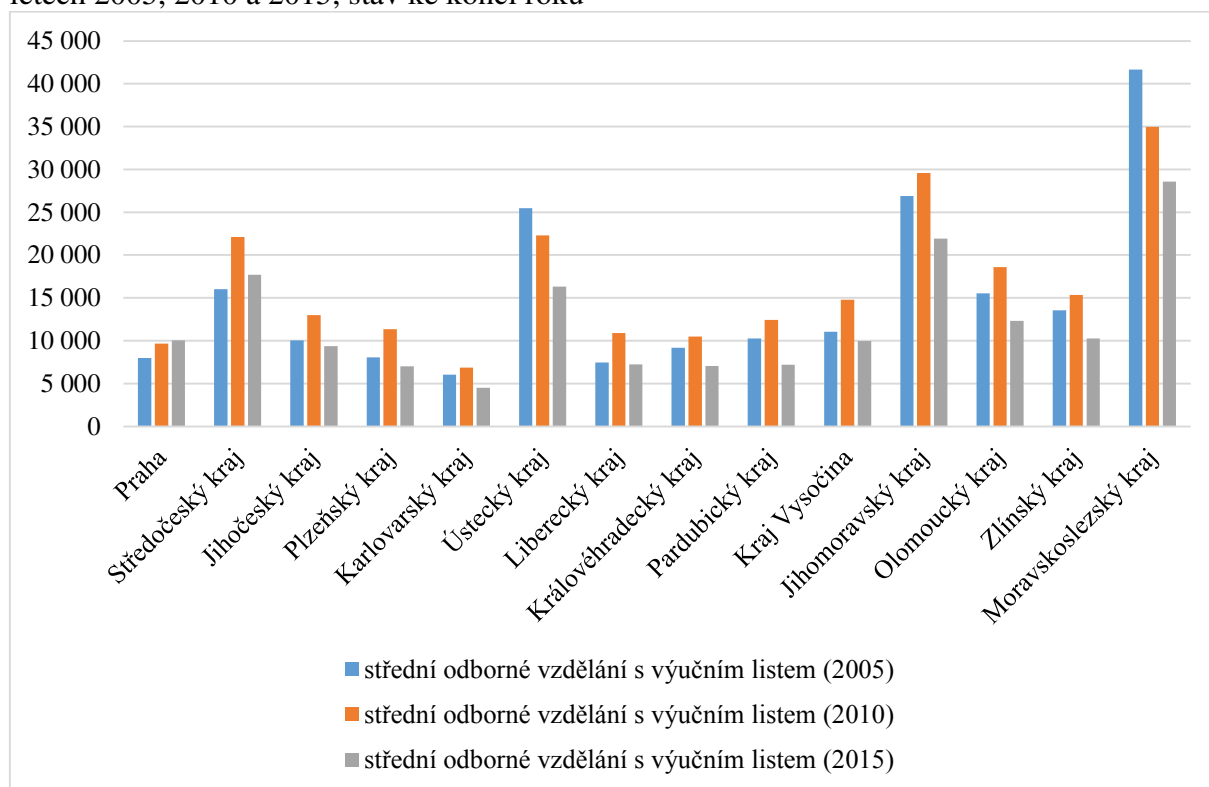
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Graf 3.17 Počet nezaměstnaných osob se středním a středním odborným vzděláním bez maturity a výučního listu v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování, Pozn.: SSOV bez – nezaměstnaní se středním a středním odborným vzděláním bez maturity a výučního listu.

Graf 3.18 Počet nezaměstnaných osob se středním odborným vzděláním s výučním listem v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.8 Analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska tříd zaměstnání dle klasifikace zaměstnání (KZAM a posléze CZ-ISCO)

Statistika MPSV poskytuje data za hlavních deset tříd zaměstnání klasifikace zaměstnání. Mezi lety 2010 a 2011 došlo ke změně této klasifikace z původní KZAM na novou CZ-ISCO. Přestože došlo ke změnám zatřídění zaměstnání, tyto byly až na nižších úrovních, nikoliv na úrovni hlavních tříd. Zanedbáme tedy rozdíly mezi dřívější klasifikací KZAM a současnou CZ-ISCO. Tabulka 3.4 ukazuje, k jakým změnám v počtech tříd, skupin, podskupin a kategorií (jednotek) mezi klasifikacemi došlo.

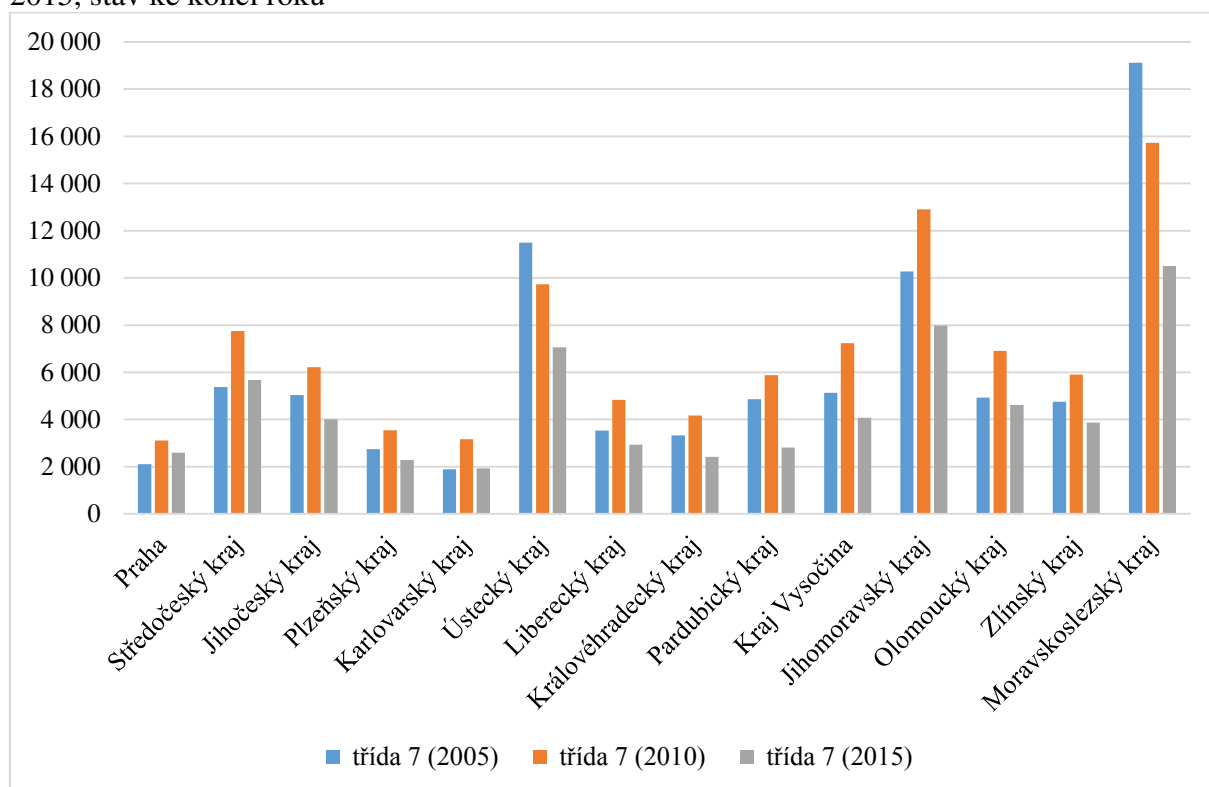
Tabulka 3.4 Počet tříd, skupin, podskupin a kategorií (jednotek) v klasifikaci CZ-ISCO (v závorce v klasifikaci KZAM-R)

Hlavní třídy	Třídy	Skupiny	Podskupiny	Kategorie (Jednotky)
1 Zákonodárci a řídící pracovníci	4 (3)	11 (8)	31 (41)	129 (290)
2 Specialisté	6 (4)	27 (18)	92 (79)	340 (525)
3 Techničtí a odborní pracovníci	5 (4)	20 (23)	84 (90)	301 (572)
4 Úředníci	4 (2)	8 (7)	28 (26)	68 (150)
5 Pracovníci ve službách a prodeji	4 (2)	13 (9)	40 (28)	114 (154)
6 Kvalifikovaní pracovníci v zemědělství, lesnictví a rybářství	3 (2)	9 (6)	18 (19)	30 (102)
7 Řemeslníci a opraváři	5 (4)	14 (16)	66 (61)	170 (640)
8 Obsluha strojů a zařízení, montéři	3 (3)	14 (21)	40 (87)	139 (603)
9 Pomocní a nekvalifikovaní pracovníci	6 (3)	11 (10)	32 (37)	63 (174)
0 Zaměstnanci v ozbrojených silách	3 (1)	3 (1)	3 (1)	8 (6)
Celkem	43 (28)	130 (119)	434 (469)	1362 (3216)

Zdroj: ČSÚ, metodická příručka klasifikace CZ-ISCO

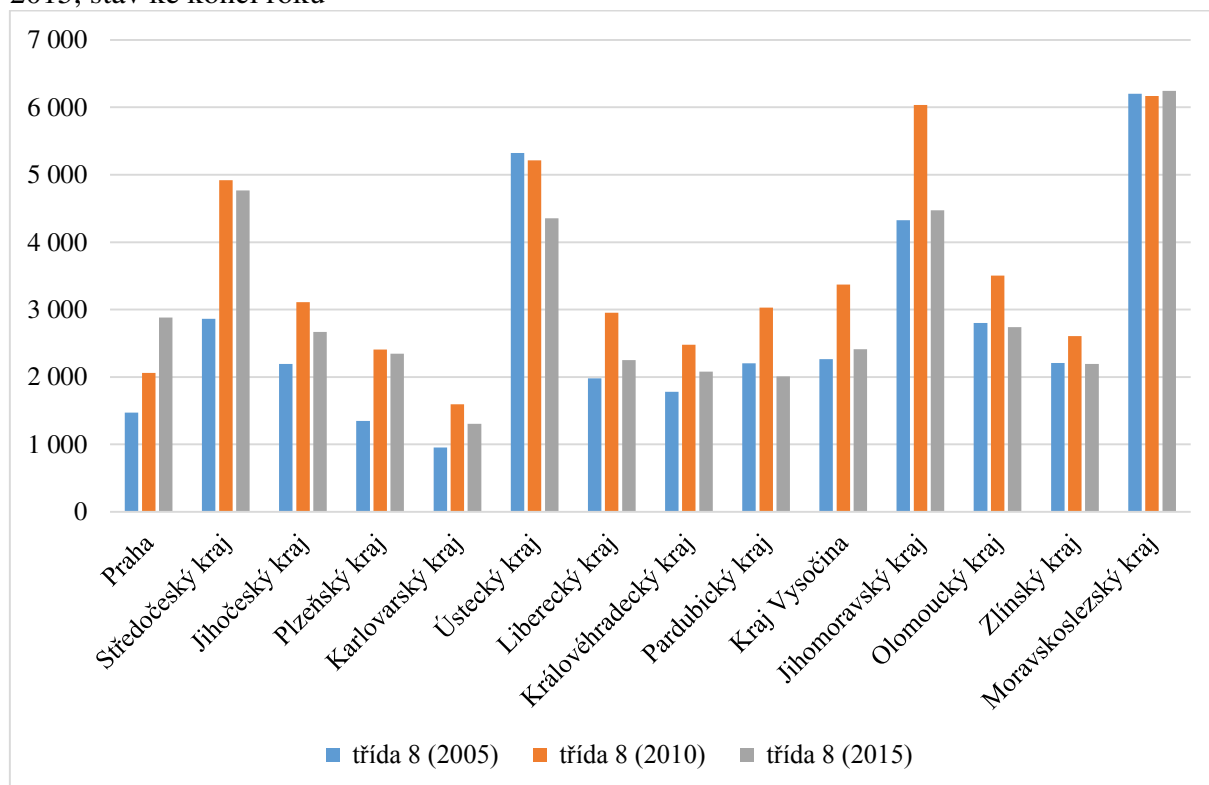
Pro naše účely vymezíme ohrožené skupiny na trhu práce třídami 7, 8 a 9. Z následujících grafů 3.19 až 3.21 vidíme, že nejméně nezaměstnaných je ve všech krajích v třídě 8, naopak nejvíce ve třídě 9, tedy ve třídě pomocných a nekvalifikovaných pracovníků.

Graf 3.19 Počet nezaměstnaných osob v třídě 7 klasifikace zaměstnání v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

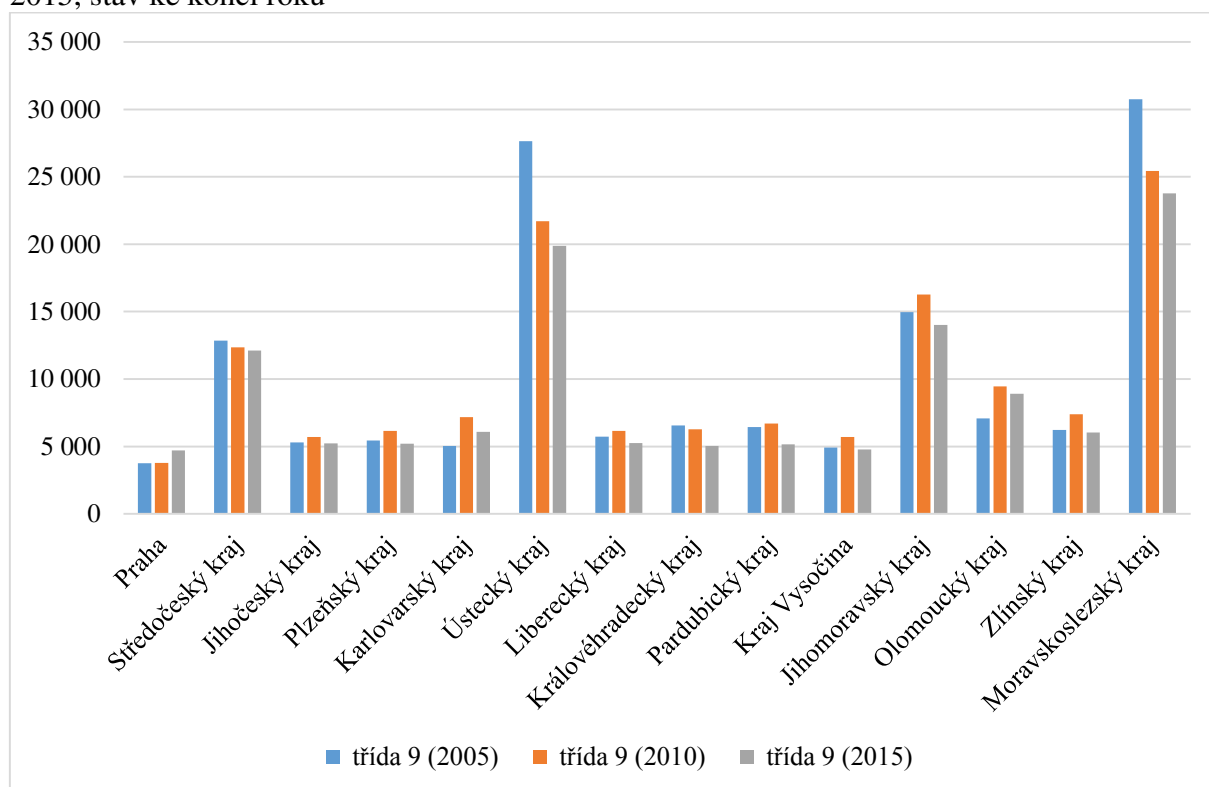
Zdroj: MPSV, vlastní zpracování, Pozn.: V letech 2005 a 2010 dle klasifikace KZAM, v roce 2015 dle CZ-ISCO.

Graf 3.20 Počet nezaměstnaných osob v třídě 8 klasifikace zaměstnání v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování, Pozn.: V letech 2005 a 2010 dle klasifikace KZAM, v roce 2015 dle CZ-ISCO.

Graf 3.21 Počet nezaměstnaných osob v třídě 9 klasifikace zaměstnání v letech 2005, 2010 a 2015, stav ke konci roku

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování, Pozn.: V letech 2005 a 2010 dle klasifikace KZAM, v roce 2015 dle CZ-ISCO.

Pokud bychom chtěli porovnat počet volných pracovních míst a počet nezaměstnaných v daných hlavních třídách zaměstnání, využijeme poměrový ukazatel počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo. Tabulka 3.5 nám ukazuje výsledky. Modře označené jsou dva kraje s nejlepšími výsledky, červeně naopak ty s nejhoršími výsledky. Vidíme, že v čase ani uvedených třech hlavních třídách nejsou značné výkyvy v nejlepších a nejhorších krajích, pouze v dosažených hodnotách. Nejvyšší hodnoty najdeme ve třídě nejméně kvalifikovaných pracovníků v roce 2010, který byl značně ovlivněn ekonomickým vývojem v zemi. Pouze v jednom případě je více volných míst než nezaměstnaných (třída 9, Praha, 2005).

Jestliže se podíváme na výsledky detailněji, pak můžeme konstatovat, že ve všech třech třídách a ve všech krajích byly jednoznačně nejvyšší počty nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo v roce 2010, což koresponduje s reakcí na ekonomickou krizi a ukazuje na cyklickou nezaměstnanost. Obecně řečeno, výsledky v hlavních třídách 7 a 8 reagují velmi podobně a nabývají i podobných hodnot (nejlepší výsledky v roce 2015, nejhorší v roce 2010), zatímco v hlavní třídě 9, tedy ve třídě nejméně kvalifikovaných pracovníků nalezneme velmi vysoké hodnoty v roce 2005, následně ještě větší v roce 2010 a až hodnoty v roce 2015 se dostávají na

přijatelnější (nižší) úroveň, přesto však vyšší než u ostatních dvou sledovaných hlavních tříd zaměstnání.

Tabulka 3.5 Počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo v hlavních třídách zaměstnání 7, 8 a 9 v letech 2005, 2010 a 2015

	třída 7			třída 8			třída 9		
	2005	2010	2015	2005	2010	2015	2005	2010	2015
Praha	1,23	2,80	1,82	1,99	7,24	2,37	0,83	2,05	1,44
Středočeský kraj	2,02	11,33	2,45	2,28	8,34	1,44	14,72	21,25	3,40
Jihočeský kraj	6,17	15,85	2,30	4,35	12,39	1,59	20,46	25,18	5,50
Plzeňský kraj	1,94	6,87	1,18	1,75	6,07	1,05	8,87	51,26	3,83
Karlovarský kraj	3,52	18,22	2,55	4,97	44,36	2,53	81,23	98,29	15,05
Ústecký kraj	11,87	21,61	5,49	11,16	7,87	3,81	78,75	146,59	24,13
Liberecký kraj	3,91	22,57	2,27	4,15	9,38	1,12	38,20	93,30	7,38
Královéhradecký kraj	3,77	13,45	2,64	3,42	16,62	2,64	21,33	35,79	7,03
Pardubický kraj	6,94	14,14	2,02	4,09	7,26	1,18	35,57	41,32	4,16
Kraj Vysočina	6,88	37,66	4,35	7,32	25,16	3,17	19,99	50,01	7,38
Jihomoravský kraj	6,02	21,64	3,95	5,19	8,79	2,78	10,77	39,38	10,86
Olomoucký kraj	4,30	24,31	3,19	5,59	28,49	2,23	39,76	74,37	10,39
Zlínský kraj	5,71	25,11	2,50	4,11	12,30	1,75	39,95	47,70	5,55
Moravskoslezský kraj	12,09	17,43	3,61	14,52	15,12	3,82	144,42	136,07	14,06
Celkem ČR	5,09	14,99	2,86	4,69	10,60	2,03	14,97	31,96	6,78

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.9 Analýza nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska vzdělání

Pro tuto analýzu uplatníme stejný postup a rovněž spočítáme počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo pro výše zmíněné kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání. Následující tabulky 3.6 až 3.8 ukazují výsledky pro jednotlivé roky, postupně 2005, 2010 a 2015. Prázdné hodnoty značí žádná volná pracovní místa.

Tabulka 3.6 Počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo v členění podle vzdělání v roce 2005

2005	bez vzdělání	neúplné základní vzdělání	základní vzdělání	nižší střední vzdělání	nižší střední odborné vzdělání	střední odborné vzdělání s výučním listem	střední a střední odborné vzdělání bez maturity a výučního listu
Praha	0,11	0,30	0,79	0,87	3,15	3,50	5,38
Středočeský kraj	1,99	240,00	4,81	6,80	68,21	4,93	8,60
Jihočeský kraj	5,50	10,40	8,04	1,42	255,50	9,05	15,25
Plzeňský kraj	4,78	79,00	5,30	5,75	69,20	3,77	57,75
Karlovarský kraj	40,50		31,10			9,13	38,33
Ústecký kraj	2,33	92,00	55,41	25,50	979,00	16,98	52,67
Liberecký kraj	17,67	35,67	13,12	0,31	442,00	5,68	11,11
Královéhradecký kraj			8,61			6,39	130,50
Pardubický kraj	3,75	48,50	9,94	1,13	63,67	9,58	75,33
Kraj Vysočina	2,00		7,99	13,00	401,00	11,35	45,40
Jihomoravský kraj	0,48	0,66	7,63	42,00		12,09	5,02
Olomoucký kraj	4,24	6,80	19,45	8,25		9,05	74,00
Zlínský kraj			12,46			11,96	53,83
Moravskoslezský kraj	31,00		63,39		2632,00	19,98	30,08
Celkem ČR	1,43	8,54	8,97	2,31	90,41	9,14	14,30

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Tabulka 3.7 Počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo v členění podle vzdělání v roce 2010

2010	bez vzdělání	neúplné základní vzdělání	základní vzdělání	nižší střední vzdělání	nižší střední odborné vzdělání	střední odborné vzdělání s výučním listem	střední a střední odborné vzdělání bez maturity a výučního listu
Praha	0,19	0,47	2,72	0,90	8,94	13,22	0,72
Středočeský kraj	1,68	22,11	10,23	1,09	251,20	19,23	10,93
Jihočeský kraj	0,48	26,50	16,58	1,08	96,43	17,81	36,83
Plzeňský kraj	11,75		17,57	0,65	58,78	11,40	21,78
Karlovarský kraj			41,94	1,88		31,39	21,00
Ústecký kraj	0,15	36,00	87,01	6,00	240,56	27,33	22,88
Liberecký kraj	15,00		25,61	0,31	355,00	18,47	25,10
Královéhradecký kraj	0,78		19,05	7,00	682,00	18,98	219,00
Pardubický kraj			12,73	0,63	279,67	13,01	20,44
Kraj Vysočina	0,20		28,39	2,33		41,04	52,50
Jihomoravský kraj	11,50		14,79	3,70	264,60	28,87	33,21
Olomoucký kraj	2,63		59,72		406,33	31,98	37,75
Zlínský kraj			21,27	10,00	110,43	29,56	61,60
Moravskoslezský kraj	7,57		43,16	3,00	501,20	27,47	29,17
Celkem ČR	0,68	24,61	18,38	1,47	155,36	22,14	5,40

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Z tabulek 3.6 až 3.8 vidíme pozitivní trend, že jsou v poslední době k dispozici volná místa všech kategorií (v porovnání roku 2015 s roky 2005 a 2010). Také převisy nezaměstnaných nad volnými pracovními místy jsou v roce 2015 výrazně nižší (nejmarkantnější je to ve skupině osob s nižším středním odborným vzděláním, kde podstatně přibylo volných pracovních míst).

Tabulka 3.8 Počet nezaměstnaných na jedno volné pracovní místo v členění podle vzdělání v roce 2015

2015	bez vzdělání	neúplné základní vzdělání	základní vzdělání	nižší střední vzdělání	nižší střední odborné vzdělání	střední odborné vzdělání s výučním listem	střední a střední odborné vzdělání bez maturity a výučního listu
Praha	0,08	0,59	1,67	0,09	0,50	2,94	2,80
Středočeský kraj	0,57	13,88	1,90	0,09	2,00	4,82	1,71
Jihočeský kraj	0,53	20,20	2,07	0,09	1,49	3,58	2,88
Plzeňský kraj	0,09	0,63	1,52	0,18	0,98	2,31	3,10
Karlovarský kraj	46,25	116,50	2,20	0,22	3,58	4,47	11,50
Ústecký kraj	9,21	56,57	11,43	0,14	5,36	8,35	6,42
Liberecký kraj	7,19		2,00	0,34	7,96	3,59	37,33
Královéhradecký kraj	0,16		3,81	0,50	2,31	4,65	20,00
Pardubický kraj	3,96		1,66	0,53	2,32	3,13	2,78
Kraj Vysočina	0,02		3,14	0,20	4,17	6,58	7,12
Jihomoravský kraj	0,21	4,00	4,64	0,43	8,33	6,95	7,32
Olomoucký kraj	0,04	6,67	4,09	1,25	6,53	5,36	5,83
Zlínský kraj	0,10	6,00	2,21	0,48	1,31	4,49	9,75
Moravskoslezský kraj	0,59	121,13	6,00	0,57	5,52	6,77	16,16
Celkem ČR	2,07	11,17	3,14	0,18	2,81	4,84	4,28

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

3.10 Analýza případných rozdílů v nezaměstnanosti mužů a žen

Pokud bychom chtěli analyzovat veškeré uvedené ohrožené skupiny osob podle pohlaví, zabrala by nám analýza dvakrát tolik prostoru. Proto se v této poslední kapitole této části omezíme na porovnání mužů a žen pouze v rámci celé ČR a nikoliv v jednotlivých krajích. Tentokrát provedeme srovnání mezi lety 2010 a 2015.

Tabulka 3.9 Přehled ohrožených skupin z pohledu mužů a žen v roce 2010

2010	Celkem	Ženy	Muži	% ženy	% muži
Uchazeči - celkem	561 551	268 200	293 351	47,76	52,24
OZP	69 499	33 536	35 963	48,25	51,75
plně invalidní	56	18	38	32,14	67,86
částečně invalidní	15 278	7 281	7 997	47,66	52,34
osoby zdravotně znevýhodněné	9 033	5 000	4 033	55,35	44,65
1. stupeň invalidity (§39/2a)	31 730	15 144	16 586	47,73	52,27
2. stupeň invalidity (§39/2b)	13 117	5 997	7 120	45,72	54,28
3. stupeň invalidity (§39/2c)	65	18	47	27,69	72,31
3. stupeň invalidity (§39/2c, §39/4f)	220	78	142	35,45	64,55
uchazeči s evidencí delší 5 měsíců	291 527	154 344	137 183	52,94	47,06
ženy-těhotné, kojící a matky do 9 m po porodu	4 540	4 535	5	99,89	0,11
osoby pečující o dítě do 15 let	66 575	62 527	4 048	93,92	6,08
osoby potřebující zvláštní pomoc	4 552	1 557	2 995	34,20	65,80
Věková struktura	561551	268200	293351	47,76	52,24
do 19 let	23 868	10 580	13 288	44,33	55,67
z toho do 18 let	4 585	2 205	2 380	48,09	51,91
20-24 let	71 006	30 292	40 714	42,66	57,34
55-59 let	72 695	30 993	41 702	42,63	57,37
60-64 let	15 145	1 169	13 976	7,72	92,28
nad 65 let	240	123	117	51,25	48,75
Vzdělanostní struktura	561551	268200	293351	47,76	52,24
bez vzdělání	521	292	229	56,05	43,95
neúplné základní vzdělání	2 436	1 002	1 434	41,13	58,87
základní vzdělání	144 657	73 682	70 975	50,94	49,06
nižší střední vzdělání	400	254	146	63,50	36,50
nižší střední odborné vzdělání	14 293	5 914	8 379	41,38	58,62
střední odborné vzdělání s výučním listem	232 366	93 212	139 154	40,11	59,89
střední nebo střední odb. bez maturity i výučního listu	4 286	3 301	985	77,02	22,98
Struktura podle zaměstnání	561551	268200	293351	47,76	52,24
tř. 7 KZAM	97 060	14 042	83 018	14,47	85,53
tř. 8 KZAM	49 455	9 624	39 831	19,46	80,54
tř. 9 KZAM	140 219	72 036	68 183	51,37	48,63

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Tabulka 3.10 Přehled ohrožených skupin z pohledu mužů a žen v roce 2015

2015	Celkem	Ženy	Muži	% ženy	% muži
Uchazeči - celkem	453 118	227 949	225 169	50,31	49,69
OZP	58 584	30 065	28 519	51,32	48,68
plně invalidní	25	8	17	32,00	68,00
částečně invalidní	1 069	535	534	50,05	49,95
osoby zdravotně znevýhodněné	5 501	3 184	2 317	57,88	42,12
1. stupeň invalidity (§39/2a)	34 588	18 139	16 449	52,44	47,56
2. stupeň invalidity (§39/2b)	17 094	8 084	9 010	47,29	52,71
3. stupeň invalidity (§39/2c)	111	52	59	46,85	53,15
3. stupeň invalidity (§39/2c, §39/4f)	196	63	133	32,14	67,86
uchazeči s evidencí delší 5 měsíců	272 056	146 116	125 940	53,71	46,29
ženy-těhotné, kojící a matky do 9 m po porodu	4 005	4 005	0	100,00	0,00
osoby pečující o dítě do 15 let	54 139	49 531	4 608	91,49	8,51
osoby potřebující zvláštní pomoc	3 155	1 270	1 885	40,25	59,75
Věková struktura	453118	227949	225169	50,31	49,69
do 19 let	14 446	6 810	7 636	47,14	52,86
z toho do 18 let	3 822	1 930	1 892	50,50	49,50
20-24 let	46 236	20 799	25 437	44,98	55,02
55-59 let	62 628	32 575	30 053	52,01	47,99
60-64 let	25 016	4 630	20 386	18,51	81,49
nad 65 let	1 042	424	618	40,69	59,31
Vzdělanostní struktura	453118	227949	225169	50,31	49,69
bez vzdělání	5 283	2 477	2 806	46,89	53,11
neúplné základní vzdělání	2 782	1 257	1 525	45,18	54,82
základní vzdělání	122 072	62 464	59 608	51,17	48,83
nižší střední vzdělání	258	172	86	66,67	33,33
nižší střední odborné vzdělání	11 747	5 274	6 473	44,90	55,10
střední odborné vzdělání s výučním listem	169 411	72 395	97 016	42,73	57,27
střední nebo střední odb. bez maturity i výučního listu	2 736	2 153	583	78,69	21,31
Struktura podle zaměstnání	453118	227949	225169	50,31	49,69
tř. 7 CZ-ISCO	62 759	7 358	55 401	11,72	88,28
tř. 8 CZ-ISCO	42 722	8 361	34 361	19,57	80,43
tř. 9 CZ-ISCO	126 235	66 713	59 522	52,85	47,15

Zdroj: MPSV, vlastní zpracování

Tabulky 3.9 a 3.10 ukazují rozdíly mezi muži a ženami v námi výše definovaných skupinách, které jsou znevýhodněné na trhu práce. Červeně jsou označeny hodnoty vyšší než 55 %, kdy je tedy více ohroženo jedno pohlaví. Rozdíly nejsou mezi oběma sledovanými roky výrazné. Muži jsou obecně více ohroženi na trhu práce v kategoriích plné invalidity a invalidity 3. stupně (§39/2c, §39/4f) a také v případě znevýhodnění z hlediska věku (60-64 let a nad 65 let). Zde můžeme usuzovat, že jedním z důvodů může být, že ženy častěji než muži odcházejí do předčasného důchodu, pokud nemohou v předdůchodovém věku sehnat práci a stávají se tedy

ekonomicky neaktivními. Co se týče vzdělanostně znevýhodněných, nezaměstnané ženy se častěji nacházejí v kategoriích nižšího středního vzdělání a středního nebo středního odborného vzdělání bez maturity i výučního listu, zatímco muži v kategoriích nižšího středního odborného vzdělání a středního odborného vzdělání s výučním listem. Nezaměstnaní muži také dominují v třídách zaměstnání 7 a 8, tedy mezi řemeslníky a opraváři, stejně jako mezi obsluhou strojů a zařízení a montéři, zatímco v třídě 9 (pomocní a nekvalifikovaní pracovníci) jsou hodnoty obou pohlaví téměř vyvážené.

3.11 Shrnutí

V této části studie jsme se zaměřili na hodnocení znevýhodněných skupin na trhu práce z pohledu dat MPSV. Převážná většina dat byla interpretována z hlediska 14 NUTS 3 regionů – krajů ČR. Velmi často se opakovaly výsledky, kdy nejhůře dopadaly kraje Moravskoslezský, Ústecký, Jihomoravský a Středočeský.

Pokusili jsme se zhodnotit situaci znevýhodněných skupin z hlediska prostorového i vývoje v čase. Z hlediska osoby se zdravotním postižením vidíme pozitivní trend snižování počtu nezaměstnaných v podstatě ve všech krajích, podobně jako v případě osob potřebujících zvláštní pomoc. Co se týče dlouhodobě nezaměstnaných, v posledních dvou letech můžeme sledovat pozitivní trend i v této kategorii ohrožených na trhu práce. Postavení těhotných žen, kojících a matek do 9 měsíců po porodu a osob pečujících o dítě do 15 let je v čase téměř neměnné.

Pokud se podíváme na znevýhodnění z hlediska věku, můžeme doplnit, že zatímco podíly mladých nezaměstnaných na celku klesají ve všech krajích, podíly nezaměstnaných předdůchodového věku na celku naopak stoupají. Z pohledu vzdělání se opět situace v námi definovaných ohrožených skupinách v čase zlepšuje (mezi rokem 2010 a 2015 je patrný žádoucí trend).

Shrňme-li srovnání volných pracovních míst a nezaměstnaných v daných hlavních třídách zaměstnání (7, 8 a 9), pak vidíme, že situace je v čase téměř neměnná a jednotlivé kraje si drží svoje „postavení“ v ekonomice. Naopak při porovnání nezaměstnaných a volných pracovních míst z hlediska vzdělání vidíme jednoznačně pozitivní trend.

Posledním tématem této části bylo porovnání ohrožení na trhu práce z pohledu mužů a žen. Došli jsme k závěru, že rozložení podílů se mezi roky 2010 a 2015 příliš nezměnilo.

4. Hodnocení rizika nezaměstnanosti na základě údajů z Výběrového šetření pracovních sil

Vedle analýzy struktury skupiny nezaměstnaných osob, tedy nabídky práce na pracovním trhu na straně jedné, a odvětvového členění výstupu ekonomiky a zaměstnanosti, tedy poptávky po práci na straně druhé, považujeme za vhodné zhodnotit také riziko nezaměstnanosti pro jednotlivé účastníky vstupující na trh práce.

Specifické skupiny obyvatelstva jsou k riziku nezaměstnanosti různě náchylné. Proto se vedle hodnocení nezaměstnanosti na úrovni celé populace zaměříme také na specifické skupiny obyvatelstva. Ekonomický vývoj, který má na trh práce s ohledem na částečně cyklický charakter nezaměstnanosti naprosto zásadní vliv, totiž na jednotlivé podskupiny ekonomicky aktivních osob působí různou intenzitou.

V následující části analýzy se zaměříme na hodnocení rizika nezaměstnanosti s důrazem na hodnocení vývoje nezaměstnanosti v čase a na vývoj rizika nezaměstnanosti těch specifických skupin osob, které můžeme hodnotit jako osoby na trhu práce znevýhodněné. Za takové osoby budeme, v souladu s omezeními datové základny šetření a v souladu s dalšími částmi studie, považovat osoby s nižším vzděláním (nejvyšší dosažené vzdělání na úrovni základní školy a na úrovni středního vzdělání bez maturity) a osoby ve vybraných věkových skupinách (osoby ve věku 15–24 let, u kterých ještě není předpoklad dostatečné praxe, a osoby ve věku nad 55 let, tedy osoby v předdůchodovém věku).

Riziko nezaměstnanosti je kvantifikovatelné mírou nezaměstnanosti. Ukazatel míry nezaměstnanosti přitom v posledních letech prošel několika metodickými úpravami (odklon od registrované míry nezaměstnanosti k ukazateli podíl nezaměstnaných osob a zveřejňování obecné míry nezaměstnanosti na měsíční bázi). Dostatečně detailní strukturu v tomto případě přináší Výběrové šetření pracovních sil. Toto šetření čtvrtletně provádí Český statistický úřad a jedná se o největší šetření u domácností.

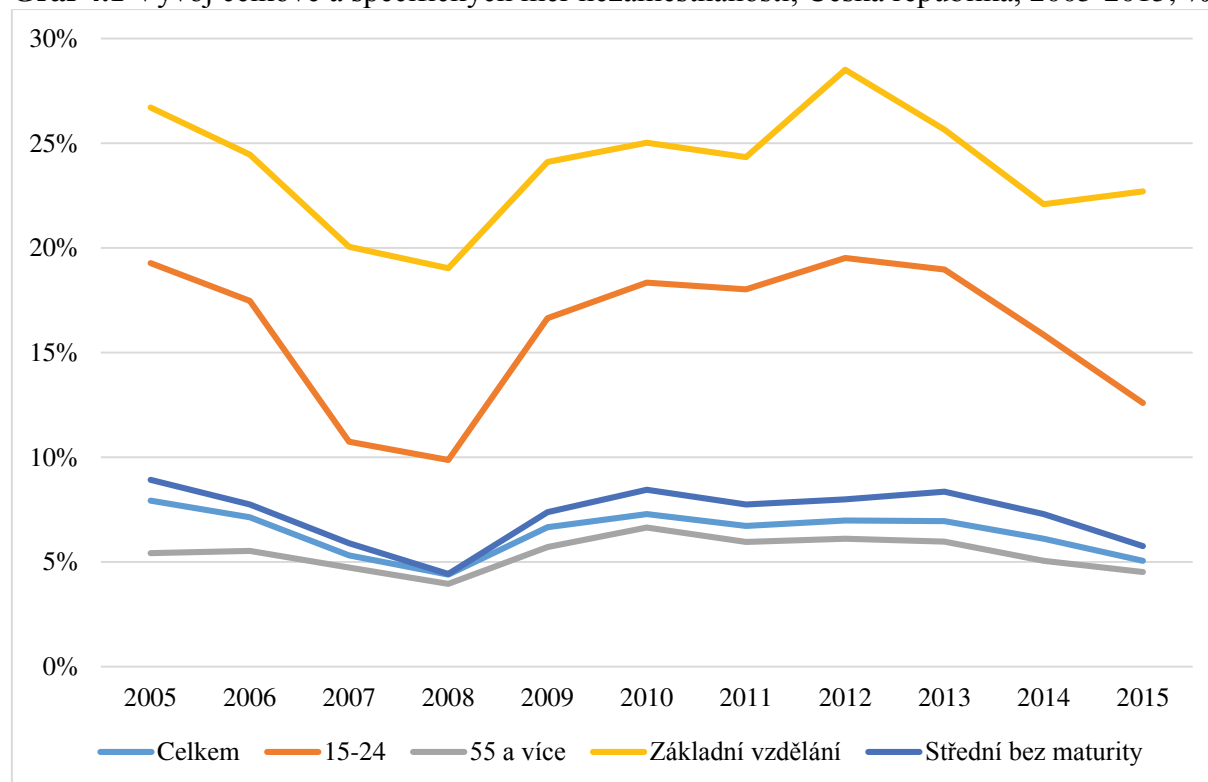
V analýze se věnujeme období 2005–2015, které je pro Českou republiku charakterizující postupným ustálením odvětvové struktury hospodářství po transformaci v 90. letech minulého století. V tomto období také Česká republika zažila největší hospodářský růst, který můžeme pozorovat v první části uvedeného období, následně navazuje stagnace v podobě hospodářského zpomalení a mírného propadu (přibližně prostřední část časového vymezení) a opětovné oživení hospodářství v závěru sledovaného období.

Domníváme se, že právě touto volbou časového úseku je možné sledovat citlivost rizika nezaměstnanosti na hospodářský vývoj a také sledovat trendy, které se v dostatečně dlouhé časové řadě dokáží projevit. Z hlediska regionů jsme též analyzovali vliv struktury jednotlivých ekonomicky aktivních populací v regionech na celkovou úroveň nezaměstnanosti a díky delší časové řadě jsme mohli zhodnotit i dopad změn struktur, které mají v čase většinou velmi robustní vývoj. Hovoříme-li v celé kapitole o nezaměstnanosti či mírách nezaměstnanosti, máme tím vždy na mysli nezaměstnanost v metodice ILO a data z Výběrového šetření pracovních sil.

4.1 Vývoj nezaměstnanosti od roku 2005

Česká republika se dlouhodobě řadí k zemím, které mají v rámci Evropské unie nejnižší hodnoty míry nezaměstnanosti, a to i v dlouhodobém pohledu. Ve sledovaném období byla nejvyšší míra nezaměstnanosti v roce 2005, kdy atakovala hranici 8 % (přesně 7,9 %). Druhou nejvyšší hodnotu (7,3 %) dosáhla v roce 2010, kdy na ekonomiku České republiky naplno dolehlo již zmiňované zpomalení ekonomického výkonu. Naopak nejnižší hodnota byla zaznamenána v období těsně před zpomalením – v roce 2008, a to 4,4 %, následováno rokem 2015 s hodnotou 5,0 %.

Graf 4.1 Vývoj celkové a specifických měr nezaměstnanosti, Česká republika, 2005-2015, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Specifické míry nezaměstnanosti však mají výrazně odlišný průběh a u některých lze ve sledovaném období pozorovat mnohem vyšší volatilitu (graf 4.1). Nejvyšší úroveň nezaměstnanosti dlouhodobě vykazuje skupina ekonomicky aktivních osob se základním vzděláním. Ta během sledovaného období dosahovala až hodnoty 28,5 % (v roce 2012), což znamená, že každý čtvrtý ekonomicky aktivní s tímto stupněm vzdělání byl nezaměstnaný. I tato skupina je citlivá na ekonomický vývoj, v roce 2008 dosáhla míra nezaměstnanosti této skupiny minima na úrovni 19 %. V roce 2015 již byla na úrovni 22,7 %, přičemž podíl osob se základním vzděláním mezi ekonomicky aktivními v celé ČR byl 4,9 %.

Druhou nejvíce ohroženou skupinou byla skupina nejmladších ekonomicky aktivních osob, která obdobně jako skupina osob s nejnižším vzděláním dosáhla maxima v roce 2012 (19,5 %) a minima v roce 2008 (9,9 %). V roce 2015, kdy je mezi ekonomicky aktivními 6,5 % osob ve věku 15–24 let, dosahuje míra nezaměstnanosti nejmladší skupiny ekonomicky aktivních osob hodnoty 12,6 %.

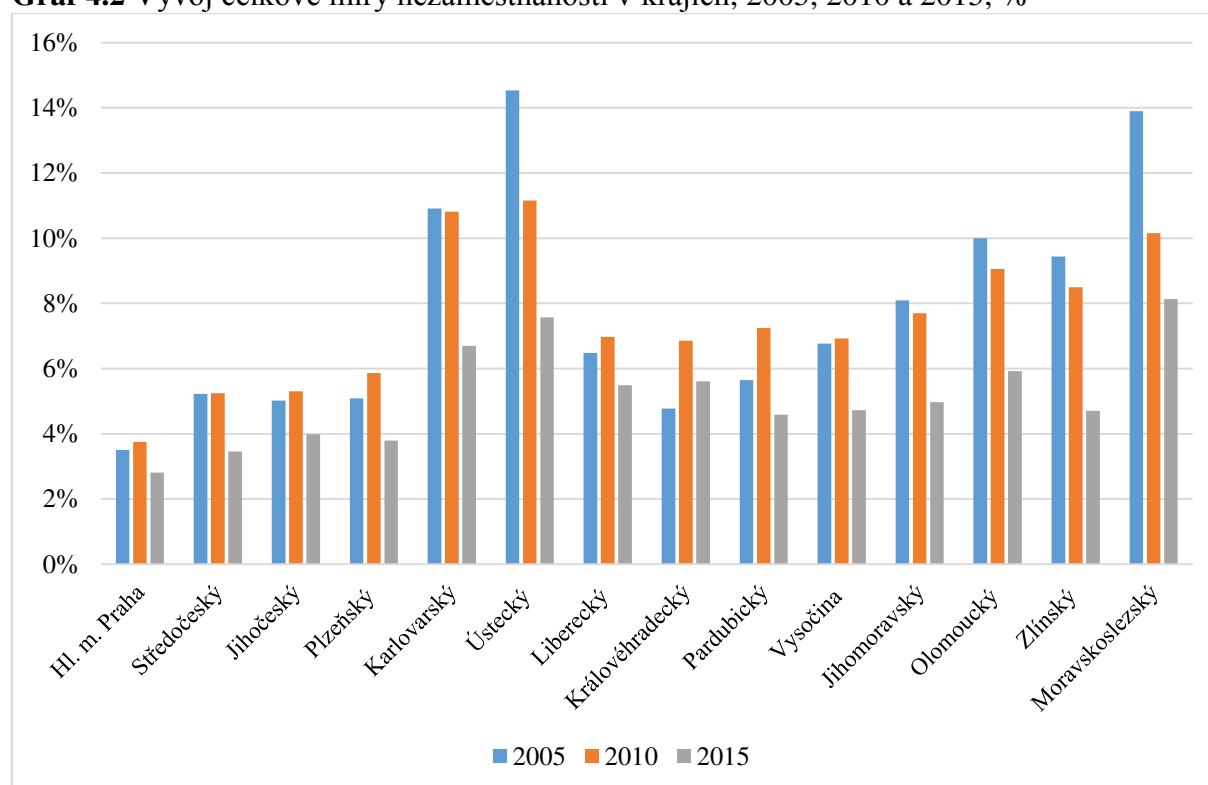
Míra nezaměstnanosti zbývajících dvou analyzovaných specifických skupin, tj. osob v předdůchodovém věku (55 let a více) a osob se středním vzděláním bez maturity, se od obecné míry nezaměstnanosti ve sledovaném období tolik neliší. Osoby s nejvýše středním vzděláním bez maturity vykazují ve sledovaném období míru nezaměstnanosti o přibližně jeden procentní bod vyšší, než činila obecná míra nezaměstnanosti (maximum odchylky je 1,4 p.b. v roce 2013). U osob starších 55 let je naopak po celou dobu úroveň míry nezaměstnanosti nižší než celková míra nezaměstnanosti, nejvyšší odchylky byly v letech 2005 a 2006 (2,5 resp. 1,6 p.b.), po zbytek období nebyla odchylka vyšší než 1 p.b. Důvodem může být to, že v tomto věku je velká část osob buď ekonomicky aktivní – zaměstnaná nebo ekonomicky neaktivní. Osoby starší 55 let mají již po dovršení věkové hranice nárok na starobní důchod (nebo předčasný starobní důchod) a místo hledání nového zaměstnání raději zvolí variantu penze. Tímto se opticky snižuje míra nezaměstnaných v této věkové skupině (efekt by byl lépe viditelný na podrobných datech, která však nejsou dostupná kvůli omezením vyplývajícím z velikosti výběrového souboru šetření).

4.2 Vývoj nezaměstnanosti v krajích

Celková míra nezaměstnanosti se liší v jednotlivých regionech v absolutních hodnotách, ale také ve změnách, které lze ve sledovaném období pozorovat. Pro všechny kraje platí, že míra nezaměstnanosti je v roce 2015 ze sledovaných let nejnižší. Rozdíly jsou však mezi regiony značné a také trend mezi lety 2005 a 2015 není vždy stejný.

Nejnižší úroveň nezaměstnanosti je ve všech sledovaných letech dosaženo v hlavním městě Praze (graf 4.2), kde míra nezaměstnanosti ani v jednom období nepřekročila 4 %. Naopak nejvyšší hodnoty jsou zaznamenány v krajích Karlovarském, Ústeckém a Moravskoslezském, v nichž ale v čase míra nezaměstnanosti signifikantně klesla (v Ústeckém kraji dokonce míra nezaměstnanosti klesla mezi lety 2005 a 2015 o 50 %) a v roce 2015 není žádný kraj, v němž by míra nezaměstnanosti výrazně přesahovala 8 %. Nízkou úroveň nezaměstnanosti můžeme po celou dobu sledovat také v krajích Středočeském, Jihočeském a Plzeňském, v nichž ani v jednom období nepřesáhla úroveň 6 %. Rozdílnost regionálního vývoje je pozorovatelná také ze skutečnosti, že ze tří vybraných let není možné jednoznačně označit za společný vrchol jeden z roků pro všechny kraje. V některých je nejvyšší míry nezaměstnanosti dosaženo v roce 2005, v některých v roce 2010. To nejspíše ukazuje na rozdílnou strukturu jak trhu práce z hlediska poptávky (viz kapitola zabývající se strukturou hrubé přidané hodnoty v kraji), tak i rozdílnou strukturou nabídky, kdy se v jednotlivých regionech liší věková, ale zejména vzdělanostní struktura (viz následující podkapitoly).

Graf 4.2 Vývoj celkové míry nezaměstnanosti v krajích, 2005, 2010 a 2015, %

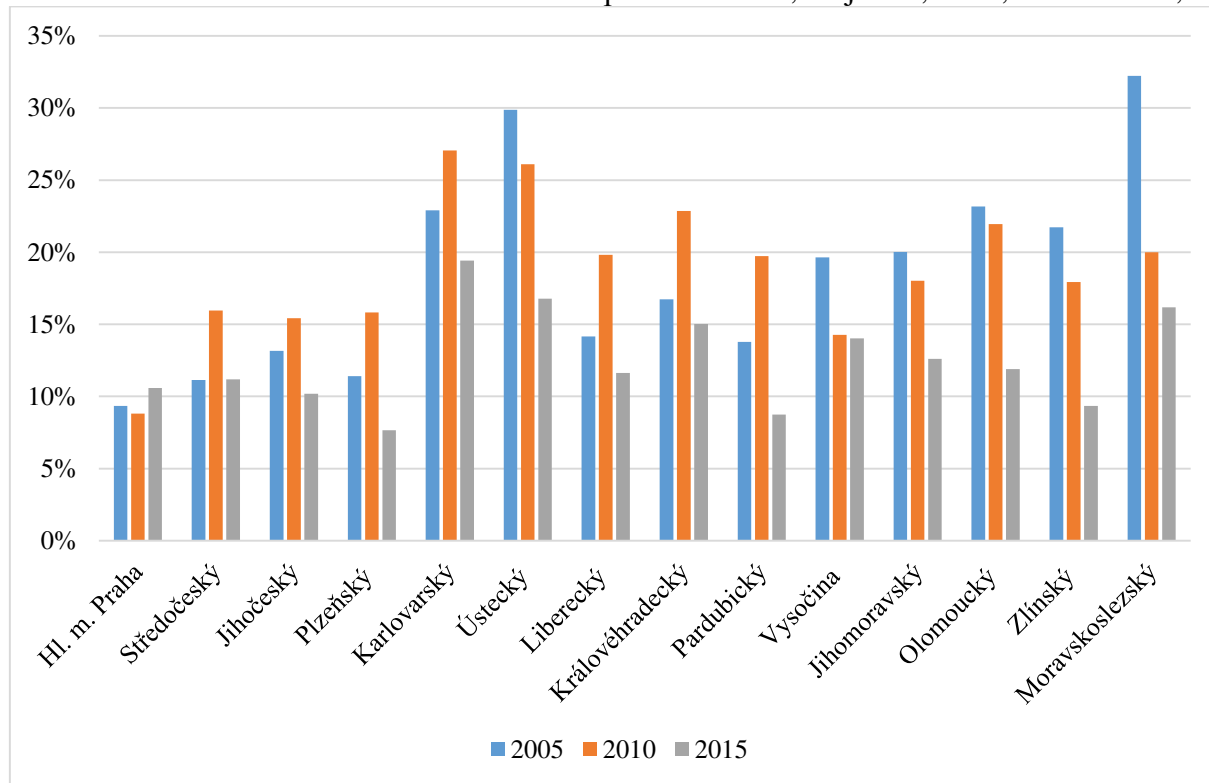

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Při pohledu na specifické skupiny, které vymezujeme dle věku a dle vzdělání, můžeme vidět, že nejmladší věková skupina ve všech regionech (v souladu s grafem 4.1) vykazuje vyšší hodnoty než míra nezaměstnanosti pro celou populaci (graf 4.3).

Opět je zde patrná specifická pozice Prahy. Ta má na jednu stranu nejnižší úroveň nezaměstnanosti ve zmiňované věkové skupině v letech 2005 a 2010, svoji pozici však ztrácí v roce 2015. Nejenže jde o jediný region, v němž míra nezaměstnanosti nejmladší věkové skupiny mezi lety 2010–2015 neklesla, ale navíc je v této specifické skupině až na 5. místě, za Jihočeským, Plzeňským, Pardubickým a Zlínským krajem. Příčiny tohoto vývoje by vyžadovaly hlubší analýzu, jednou z pracovních hypotéz může být nedostatečná realizace podpůrných opatření na území hl. m. Prahy. V některých regionech přitom došlo k poklesu míry nezaměstnanosti v této věkové skupině i o více než 50 %. Rok 2010 opět není pro všechny kraje rokem nejhorším, naopak lze říci, že rok 2015 je pro téměř všechny kraje rokem nejlepším a (výjimkami jsou Praha a Středočeský kraj) a míry nezaměstnanosti v této věkové skupině v něm dosahují svého minima.

Graf 4.3 Míra nezaměstnanosti ve věkové skupině 15–24 let, kraje ČR, 2005, 2010 a 2015, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Graf 4.4 ukazuje, že (opět v souladu s grafem 4.1) míra nezaměstnanosti nejstarších osob⁴ na trhu práce, tedy osob v předdůchodovém věku je nižší než v případě nejmladších osob, což platí

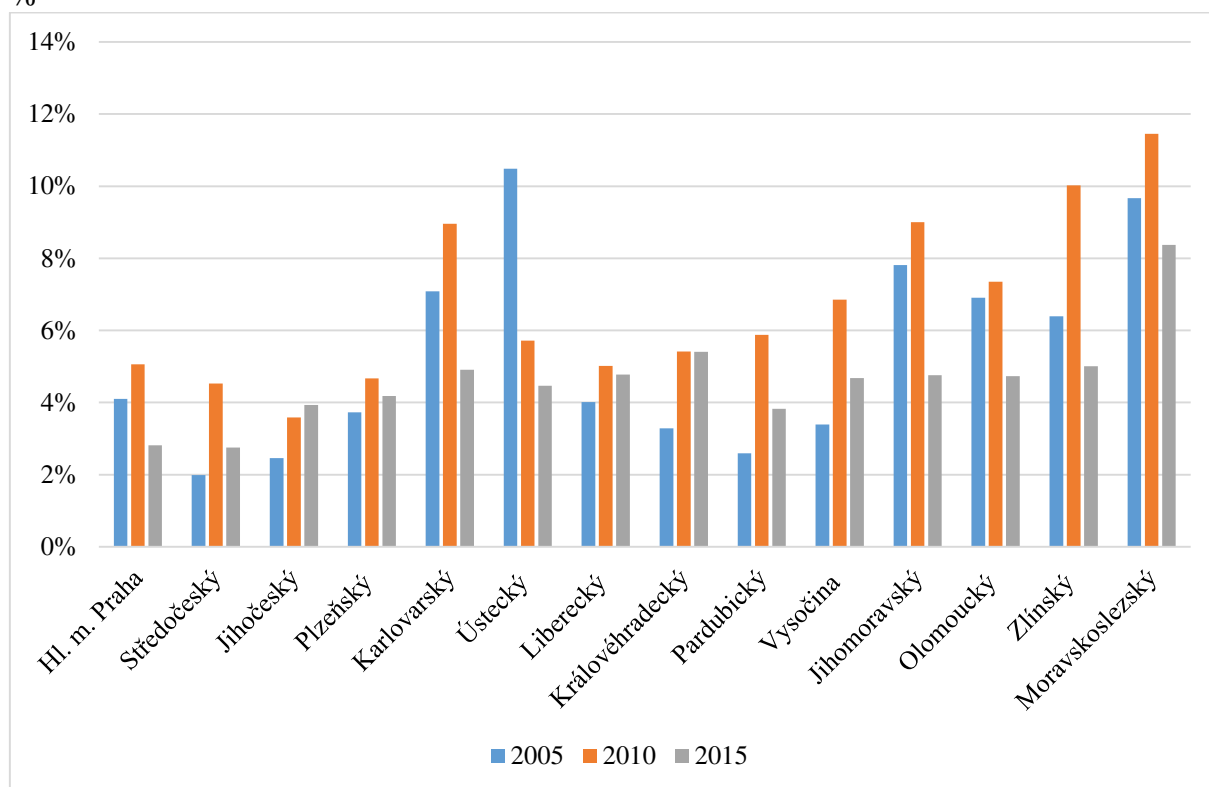
⁴ V rámci analýzy byla tato skupina definována jako osoby 55leté a starší. Protože však mezi osobami ve věku 65 a více let není v ČR mezi nezaměstnanými téměř nikdo (na úřadech práce jsou registrovány jen jednotky stovek takovýchto osob), byl do míry nezaměstnanosti započítán počet nezaměstnaných starších 55 let a počet ekonomicky aktivních ve věku 55-64 let. Srovnatelné věkové skupiny nejsou v datovém zdroji k dispozici, ale daná aproximace je vzhledem k zanedbatelnému počtu nezaměstnaných ve věku nad 65 let a více aproximací

pro všechny regiony. I v této věkové skupině platí, že hlavní město Praha nedosahuje nejnižších hodnot z jednotlivých krajů, v roce 2005 byla dokonce na 8. místě, v roce 2010 na místě čtvrtém. Nejhorší pozici mají osoby z této věkové skupiny v Moravskoslezském kraji, v němž míra nezaměstnanosti dosahuje téměř dvojnásobné úrovně oproti jiným krajům. Zde je zřejmý dopad specifické struktury ekonomiky a zejména odvětví průmyslu, nabídka práce zde není pro tuto věkovou skupinu optimální.

Ve srovnání s výsledky uvedenými v předchozích grafech můžeme říci, že rok 2015 je pro některé kraje specifický. Pokles proti roku 2010 není totiž tak značný, jako tomu bylo v případě předchozí sledované skupiny nebo celkové nezaměstnanosti, v některých krajích dokonce nedošlo k žádnému poklesu (Jihočeský kraj) a v některých jen k nepatrnému (Královehradecký kraj). Tato skutečnost může být způsobena postupným zvyšováním věku odchodu do důchodu, kdy čím dál častěji můžeme vidět nezaměstnané i ve věkové skupině nad 60 let. Je zřejmé, že tato skupina osob bude vyžadovat speciální pozornost a opatření, která by umožňovala setrvání těchto osob na trhu práce do doby odchodu do důchodu. Na druhou stranu je nutné říci, že v některých krajích je úroveň pod hodnotou 4 %, což je již hranice, o níž se někdy hovoří jako o hranici přirozené míry nezaměstnanosti.

poměrně přesnou. Naopak chybou by bylo zahrnout do výpočtu skupinu ekonomicky aktivních osob 65letých a starších: v posledních letech jich výrazně přibývá, a jelikož tyto osoby nejsou nezaměstnaností ohrožené (jedná se o starobní důchodce nebo o pracující), došlo by jejich zahrnutím k podhodnocení míry nezaměstnanosti celé skupiny osob 55letých a starších)

Graf 4.4 Míra nezaměstnanosti ve věkové skupině 55 a více let, kraje ČR, 2005, 2010 a 2015, %

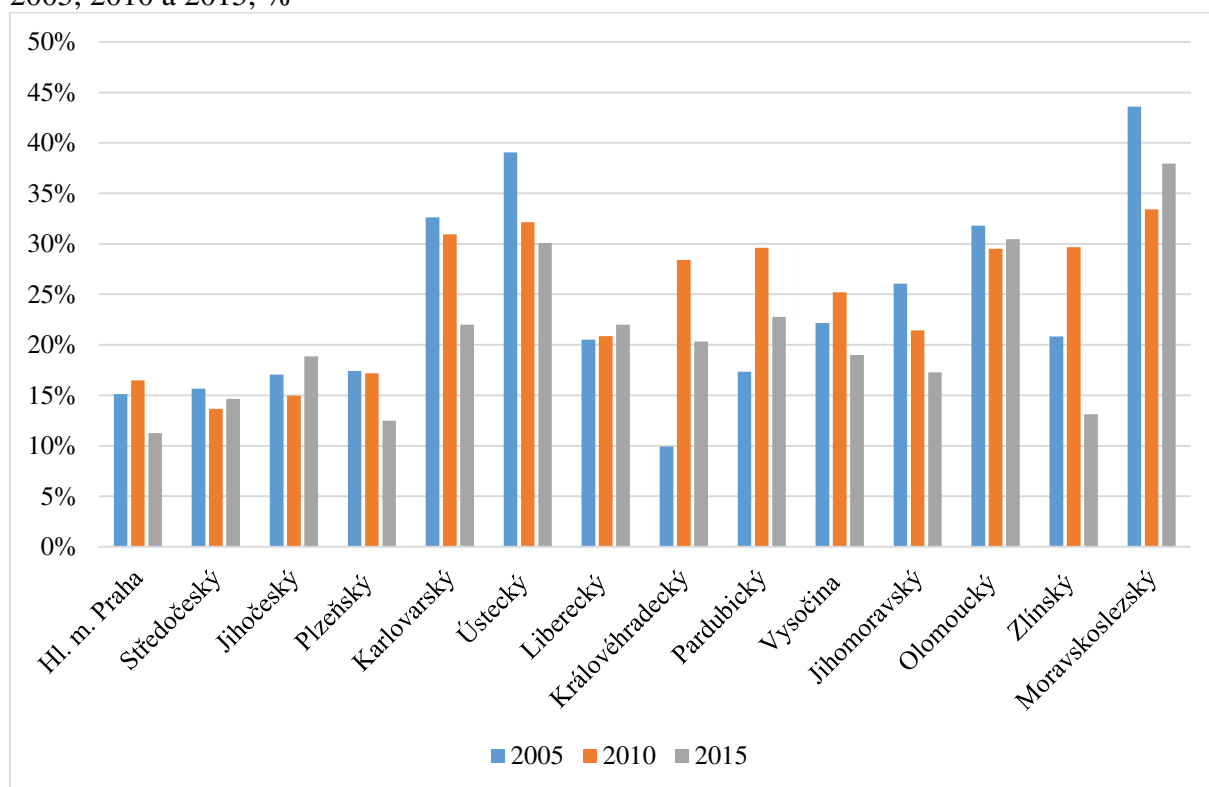
Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Při pohledu na specifické skupiny vymezené nejvyšším dosaženým vzděláním (součástí analýzy jsou pouze skupiny s nejvýše základní školou a střední školou bez maturity) vidíme výrazný rozdíl v úrovni nezaměstnanosti, podobně jako v případě věkových skupin.

Skupina ekonomicky aktivních s nejnižším vzděláním je však ve srovnání s jakoukoliv jinou skupinou vystavena riziku nezaměstnanosti nejvíce. Nejvyšších hodnot dosahuje míra nezaměstnanosti této skupiny osob v Moravskoslezském, Karlovarském, Ústeckém a také v Olomouckém kraji, v nichž většinou přesahovala 30% hranici. Nejnižších hodnot pak dosahovaly regiony hl. m. Praha, Středočeský, Jihočeský a Plzeňský kraj, s hodnotami na úrovni kolem 15 %.

Také v této skupině je patrné, že zlepšení situace na trhu práce, ke kterému došlo od roku 2010, neznamenalo pokles specifické míry nezaměstnanosti v roce 2015 – u pěti krajů se úroveň zvýšila a v nejpostiženějších krajích i přes solidní růst ekonomiky přesahuje hodnotu 30 %.

Graf 4.5 Míra nezaměstnanosti ve skupině osob s nejvýše základním vzděláním, kraje ČR 2005, 2010 a 2015, %

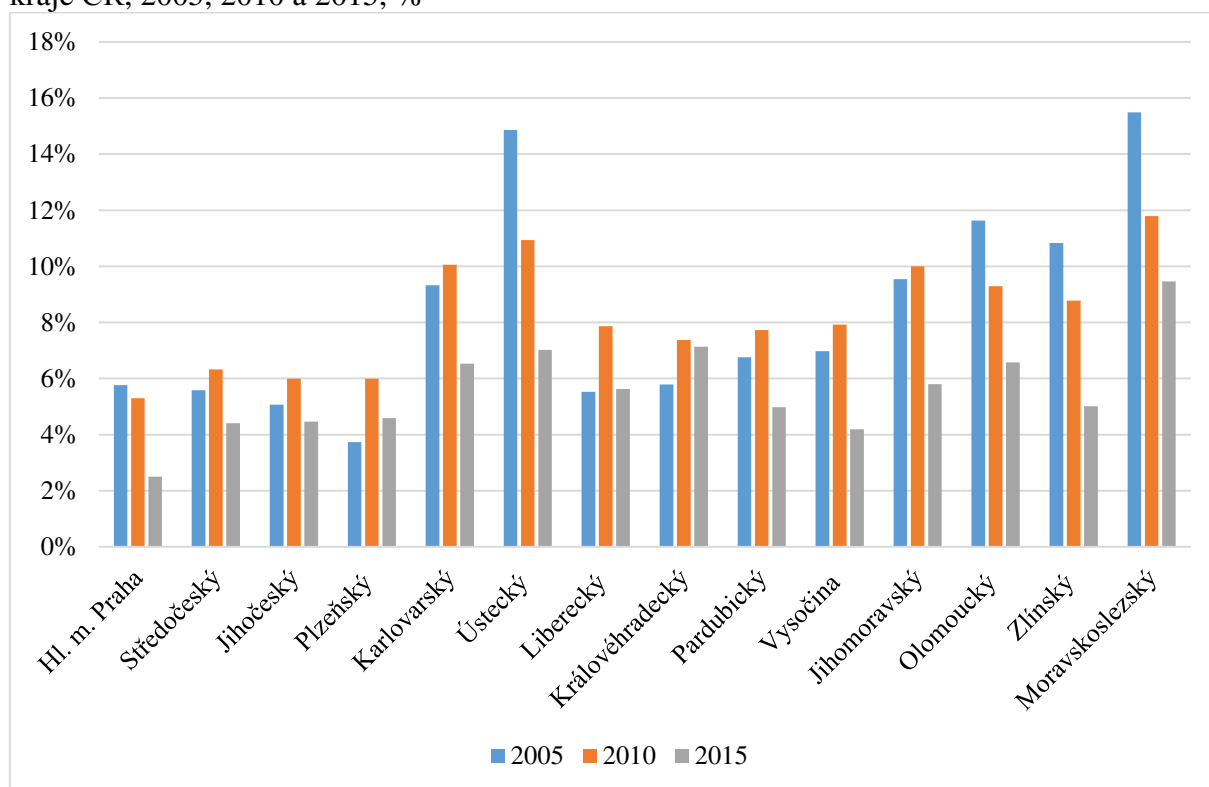

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Velmi podobnou úroveň rizika nezaměstnanosti, jaká byla ve věkové skupině 55 a více let, můžeme sledovat také ve skupině osob s nejvýše středním vzděláním bez maturity. S výjimkou Moravskoslezského kraje, kde dosahuje 9,5 %, klesla hodnota míry nezaměstnanosti v této skupině v roce 2015 až k úrovni 6 %, v hlavním městě Praze dokonce atakuje hranici 2 %.

Citlivost vývoje nezaměstnanosti této vzdělanostní skupiny na ekonomický vývoj blíže analyzujeme v závěru kapitoly.

Graf 4.6 Míra nezaměstnanosti ve skupině osob s nejvýše středním vzděláním bez maturity, kraje ČR, 2005, 2010 a 2015, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

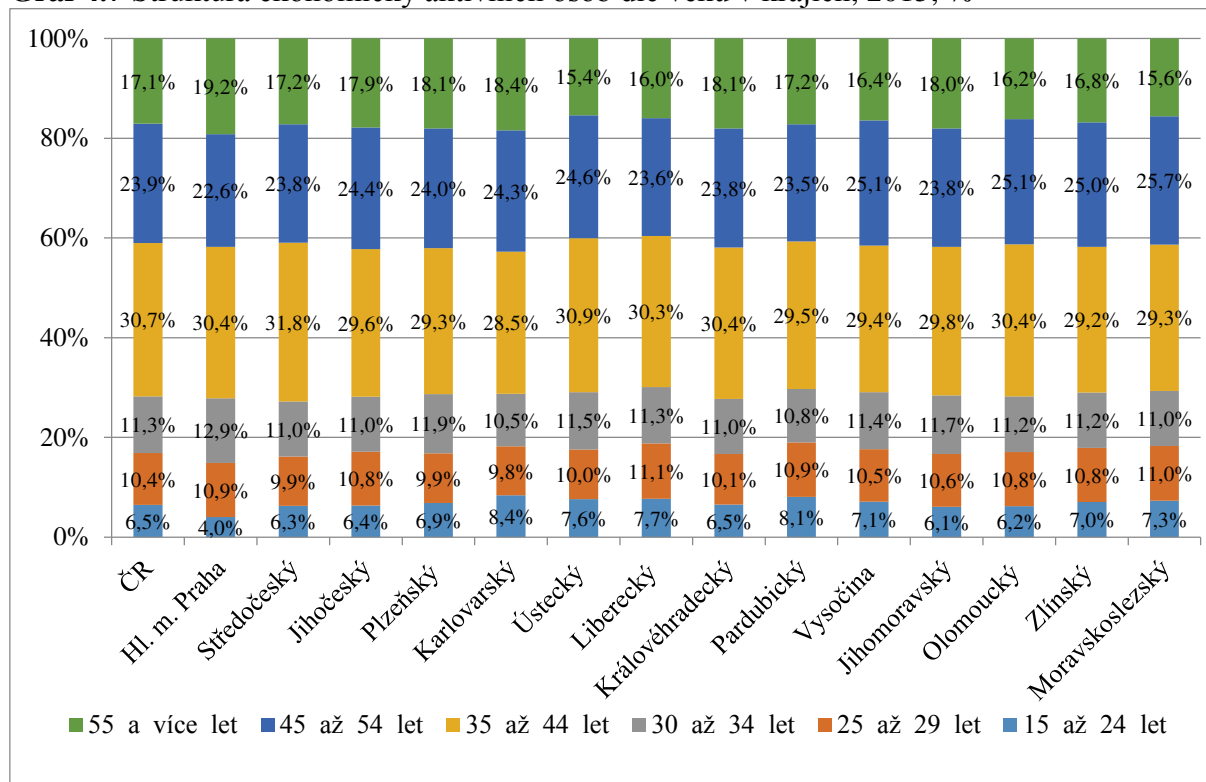
4.3 Vliv věkové a vzdělanostní struktury na celkovou míru nezaměstnanosti

Věková a vzdělanostní struktura ekonomicky aktivních je jedním z faktorů ovlivňujících obecnou míru nezaměstnanosti. Pokud by některý z regionů měl výrazně odlišnou věkovou nebo vzdělanostní strukturu ve prospěch např. skupiny, která má vyšší riziko nezaměstnanosti, je zřejmé, že tato odlišnost ve struktuře zvýší i celkovou úroveň míry nezaměstnanosti.

Vedle zhodnocení vzdělanostní a věkové struktury je součástí naší analýzy také zhodnocení vývoje těchto struktur v čase a vliv těchto změn na celkovou změnu úrovně nezaměstnanosti. Využíváme k tomu aparát indexní analýzy, konkrétně provádíme rozklad změny obecné míry nezaměstnanosti na vliv změny struktury a vliv změny intenzit v jednotlivých specifických skupinách.

Struktura ekonomicky aktivních podle věku v roce 2015 ukazuje, že mezi regiony nejsou výraznější rozdíly. Výjimku můžeme spatřovat opět v Praze, kde je vyšší podíl starších 55 let a naopak nižší podíl nejmladší věkové skupiny. Rozdíly však nepřesahují 2 p.b., a proto lze považovat věkové struktury jednotlivých regionů za srovnatelné. V další části bude analýza pokračovat hodnocením dynamiky, tedy změny ve věkové struktuře ekonomicky aktivních a jejího příspěvku k celkové změně úrovně nezaměstnanosti v regionu.

Graf 4.7 Struktura ekonomicky aktivních osob dle věku v krajích, 2015, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Zatímco věková struktura je v regionech přibližně srovnatelná, vzdělanostní struktura se výrazně liší. Na první pohled se odlišují regiony hlavní město Praha, Karlovarský kraj a Ústecký kraj. V hlavním městě Praze má ze všech ekonomicky aktivních obyvatel dosáhlo pouhých 2,9 % jen nejnižší úroveň vzdělání (základní škola). Naproti tomu v Ústeckém kraji činí tato hodnota 9,9 % a v Karlovarském dokonce 11 %. V celé ČR podíl těchto osob dosahuje 4,9 %.

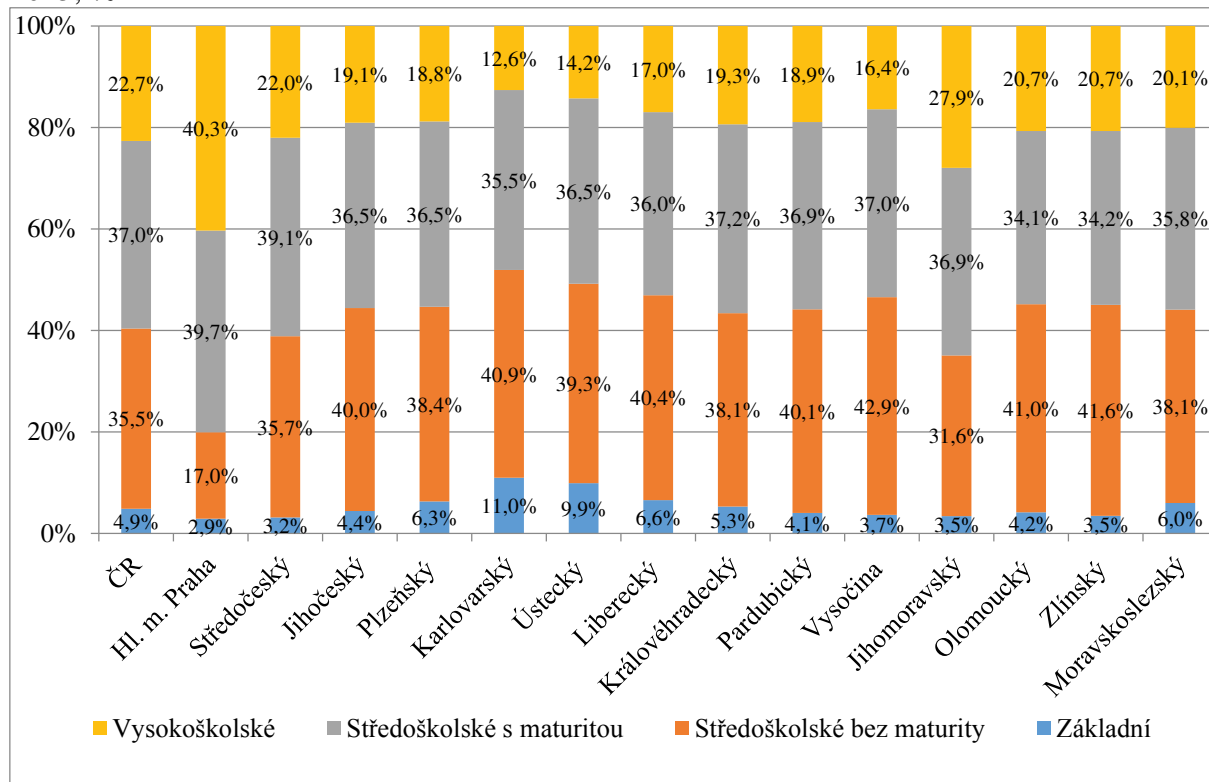
Také skupina s druhým nejnižším vzděláním (střední bez maturity) vykazuje značné rozdíly. Nejnižší hodnota je opět dosažena v Praze (17 %), následovaná druhým Jihomoravským krajem s hodnotou 31,6 %. Ostatní regiony jsou (s výjimkou Středočeského kraje) srovnatelné a podíl těchto osob je mezi ekonomicky aktivními přibližně 40 %.

Nejvyšší podíl osob se středním vzděláním s maturitou mezi ekonomicky aktivními mají Praha (39,7 %) a Středočeský kraj (39,1 %). Nejnižších hodnot je naopak dosaženo v krajích Olomouckém a Zlínském (cca 34 %).

U vysokoškolsky vzdělané skupiny jsou rozdíly největší. V hlavním městě Praze podíl této skupiny v rámci ekonomicky aktivních osob přesahuje 40 % (40,3 %), na druhém místě se s výrazným odstupem umístil Jihomoravský kraj (27,9 %). Nejnižších hodnot dosahují kraje Karlovarský (12,6 %), Ústecký (14,2 %) a Vysočina (16,4 %).

Mezi způsoby boje s vysokou úrovní nezaměstnanosti v regionech tedy patří i zvyšování vzdělanosti obyvatelstva a tedy zlepšování vzdělanostní struktury. Efekt změny vzdělanostní struktury na obecnou míru nezaměstnanosti je odhadnut v další části analýzy.

Graf 4.8 Struktura ekonomicky aktivních osob dle nejvyššího dosaženého vzdělání v krajích, 2015, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Vzhledem k tomu, že máme k dispozici údaje o věkovém a vzdělanostním složení ekonomicky aktivního obyvatelstva a o specifických mírách nezaměstnanosti těchto věkových a vzdělanostních skupin, můžeme využít rozkladu indexu proměnlivého složení. Tím zjistíme, jaký vliv na vývoj míry nezaměstnanosti měl vývoj specifických měr nezaměstnanosti v jednotlivých věkových a vzdělanostních skupinách a nakolik se na těchto změnách podílela změna věkové nebo vzdělanostní struktury příslušné ekonomicky aktivní populace (s ohledem na již potvrzený a ostatně i elementární poznatek, že míra nezaměstnanosti klesá s rostoucí úrovní dosaženého vzdělání).

Pro větší přehlednost, kdy se u vývoje nezaměstnanosti obvykle sledují absolutní rozdíly a nikoli indexy, převedeme i rozklad indexu proměnlivého složení na analytický rozklad absolutního rozdílu⁵.

⁵ Srov. Hindls a kol. (2007).

Vliv změn specifických měř nezaměstnanosti spočteme podle vztahu

$$\Delta_{SS}^{(EA_0)} = \frac{\sum_{i=1}^n u_{1,i} EA_{0,i}}{\sum_{i=1}^n EA_{0,i}} - \frac{\sum_{i=1}^n u_{0,i} EA_{0,i}}{\sum_{i=1}^n EA_{0,i}},$$

kde $u_{1,i}$ je míra nezaměstnanosti věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 1,
 $u_{0,i}$ je míra nezaměstnanosti věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 0 a
 $EA_{0,i}$ je počet ekonomicky aktivních osob věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 0.

Vliv změn věkové nebo vzdělanostní struktury ekonomicky aktivního obyvatelstva spočteme podle vztahu

$$\Delta_{STR}^{(u_1)} = \frac{\sum_{i=1}^n u_{1,i} EA_{1,i}}{\sum_{i=1}^n EA_{1,i}} - \frac{\sum_{i=1}^n u_{1,i} EA_{0,i}}{\sum_{i=1}^n EA_{0,i}},$$

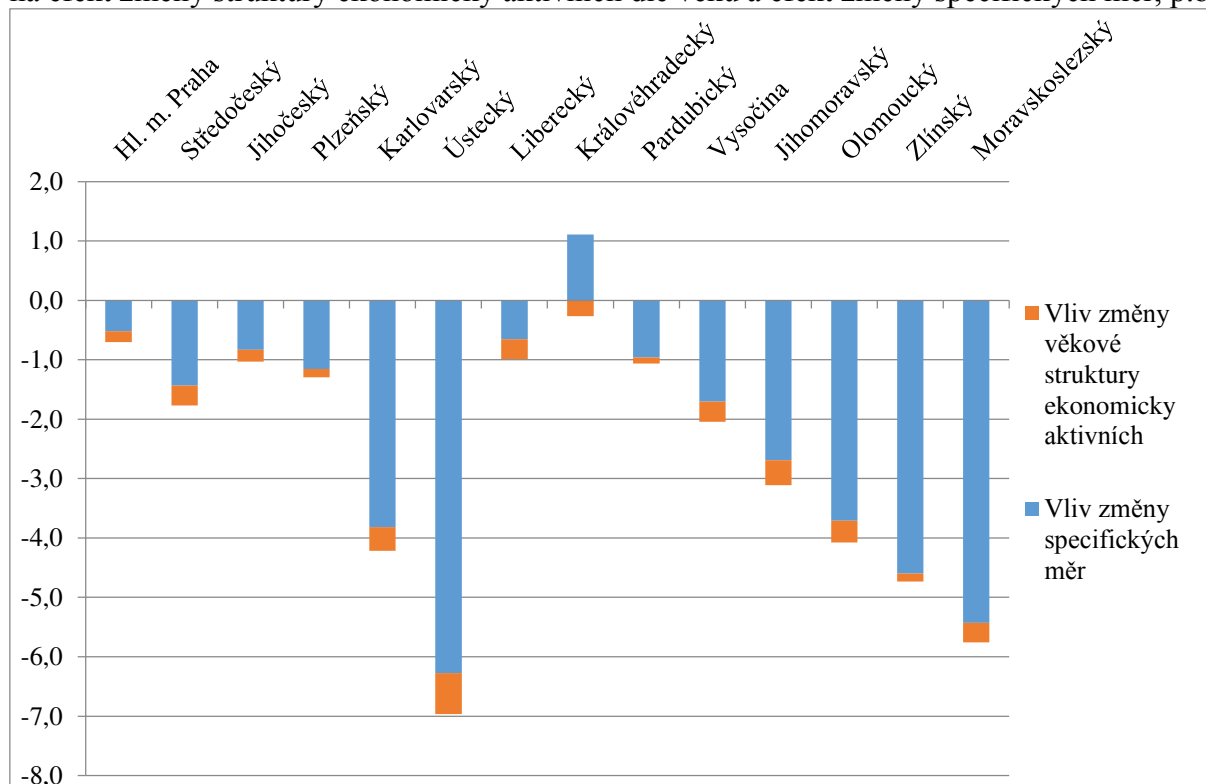
kde $u_{1,i}$ je míra nezaměstnanosti věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 1,
 $EA_{0,i}$ je počet ekonomicky aktivních osob věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 0 a
 $EA_{1,i}$ je počet ekonomicky aktivních osob věkové nebo vzdělanostní skupiny i v období 1.

Součtem uvedených analytických přírůstků získáme celkový absolutní rozdíl měř nezaměstnanosti v regionech.

Graf 4.9 ukazuje, že s výjimkou Královehradeckého kraje došlo ve všech ostatních regionech k poklesu míry nezaměstnanosti mezi lety 2005 a 2015. Ve všech krajích také došlo k pozitivnímu vývoji ve změně věkové struktury, tj. ke snížení počtu osob v nejvíce ohrožených věkových skupinách (15–24 let) a ke zvýšení počtu osob v kategoriích, v nichž je riziko nezaměstnanosti nižší. Tato změna ještě umocnila pokles specifických měř nezaměstnanosti v jednotlivých věkových skupinách (v Karlovarském kraji pozitivní vývoj věkové struktury pouze tlumil nárůst míry nezaměstnanosti). Největší efekt vidíme v Ústeckém kraji, kde také

došlo k největšímu snížení specifických měr. Vliv změny věkové struktury zde napomohl snížení celkové míry nezaměstnanosti o téměř jeden procentní bod. V ostatních regionech je vliv změny věkové struktury přibližně stejný, a to přibližně v rozsahu 0,3 p.b.. Výjimku tvoří hl. m. Praha, Plzeňský, Pardubický a Zlínský kraj, kde je efekt změny struktury menší.

Graf 4.9 Rozklad změny celkové míry nezaměstnanosti v regionech ČR mezi roky 2005 a 2015 na efekt změny struktury ekonomicky aktivních dle věku a efekt změny specifických měr, p.b.

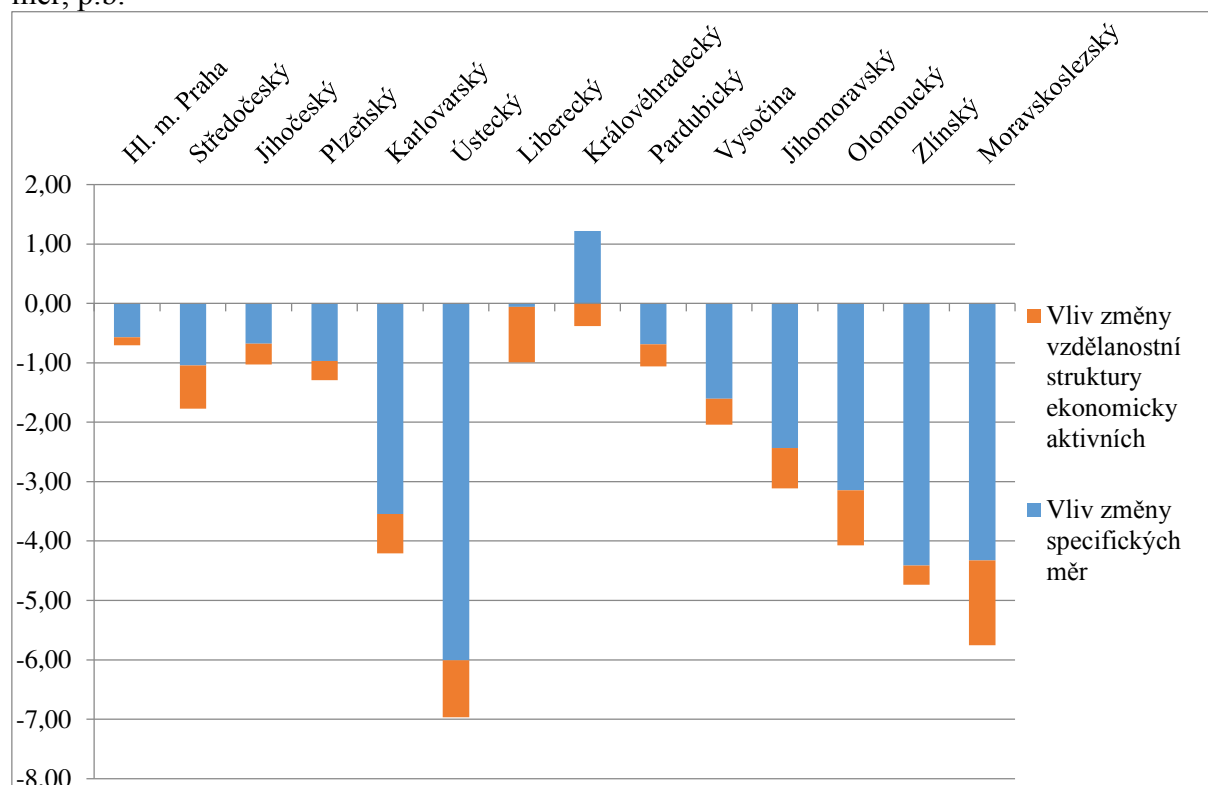
Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

V případě hodnocení vlivu změny vzdělanostní struktury je zřejmé, že efekt je ve většině regionů ve srovnání s vlivem změny věkové struktury výrazně vyšší. V regionech dochází k pozitivnímu posunu ve vzdělanostní struktuře a (jak již bylo několikrát zmíněno výše) riziko nezaměstnanosti klesá s rostoucí úrovní vzdělání.

Největší vliv změny vzdělanostní struktury byl zjištěn v Moravskoslezském kraji, dosáhl kraj Moravskoslezský, v němž došlo v důsledku zvýšení vzdělanosti obyvatelstva k poklesu míry nezaměstnanosti o téměř 1,5 p.b. Pokud by tedy vzdělanostní struktura zůstala stejná, pak by míra nezaměstnanosti za jinak stejných podmínek poklesla pouze o 4,33 p.b. a nikoli o 5,75 p.b. V počtu osob to znamená 9 tisíc lidí z Moravskoslezského kraje, kteří nejsou nezaměstnaní, ale díky vlivu změn ve vzdělanostní struktuře zaměstnaní. V Libereckém kraji by se celková míra nezaměstnanosti při neměnné vzdělanostní struktuře téměř nezměnila, efekt změny vzdělanostní struktury zde dosáhl téměř 1 p.b., tedy přibližně dvou tisíc osob.

Je zřejmé, že změny ve vzdělanostní struktuře mohou přispět ke snižování míry nezaměstnanosti (nebo alespoň tlumit její nárůst). Podotkněme však, že efekt změny struktury je tím nižší, čím je výchozí úroveň vzdělanosti vyšší. Příkladem může být hl. m. Praha, v níž je efekt změny vzdělanostní struktury nejmenší ze všech regionů. Naopak v krajích Moravskoslezském a Ústeckém jsou hodnoty vlivu změny vzdělanostní struktury největší.

Graf 4.10 Rozklad změny celkové míry nezaměstnanosti v regionech ČR mezi roky 2005 a 2015 na efekt změny struktury ekonomicky aktivních dle vzdělání a efekt změny specifických měr, p.b.

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Intenzitu vlivu změny struktury v případě vzdělanosti je také možné zhodnotit na základě jednoduché úvahy. Položme si otázku, jaká by byla na určitém území úroveň míry nezaměstnanosti při hypotetické vzdělanostní struktuře, odlišné od struktury společné.

Tuto hypotetickou vzdělanostní strukturu můžeme zvolit různými způsoby, například můžeme použít vzdělanostní strukturu celé České republiky. Protože vzdělanostní struktura ČR je váženým průměrem vzdělanostní struktury všech regionů, je zřejmé, že u regionů s horší vzdělanostní strukturou by v případě hypotetického nahrazení skutečné vzdělanostní struktury hypotetickou celorepublikovou strukturou došlo ke snížení míry nezaměstnanosti v daných regionech a u regionů s lepší vzdělanostní strukturou naopak k jejímu zvýšení.

Cílem následující analýzy je ukázat, jak lze prostřednictvím strukturálních změn ovlivnit míru nezaměstnanosti. Hypotetická celková míra nezaměstnanosti je dána vzorcem

$$u^* = \frac{\sum_{i=1}^n u_{i,r} EA_i^{st}}{\sum_{i=1}^n EA_i^{st}},$$

kde $u_{i,r}$ je míra nezaměstnanosti vzdělanostní skupiny i v regionu r a

EA_i^{st} je počet ekonomicky aktivních osob vzdělanostní skupiny i ve standardní populaci (např. ČR).

Jak již bylo popsáno výše, efekt struktury je tím silnější, čím je vzdělanostní struktura regionu odlišnější od ČR (a to jak pozitivně, tak negativně). Proto není překvapivé, že největší vliv spočívající ve snížení regionálních měr nezaměstnanosti lze pozorovat u krajů Karlovarského, Ústeckého, Moravskoslezského a Libereckého. U prvních dvou krajů je zřetelné, že jejich vzdělanostní struktura je v porovnání s celou ČR (a tím i s ostatními regiony) výrazně horší. Pokud by se jejich vzdělanostní struktura dostala na úroveň ČR, pak by, za předpokladu konstantních specifických měr nezaměstnanosti, klesla jejich celková míra nezaměstnanosti o 1,5 p.b. U Moravskoslezského a Libereckého kraje je efekt menší, protože mají lepší vzdělanostní strukturu – pokles by byl přibližně 0,5 p.b.

Na druhé straně spektra jsou hl. m. Praha a také Jihomoravský kraj. Tyto regiony (ale nejen ony) mají lepší vzdělanostní strukturu, než je průměr ČR. Proto je i efekt opačný, pokud by byla jejich skutečná vzdělanostní struktura nahrazena vzdělanostní strukturou ČR, pak by celková míra nezaměstnanosti vzrostla. Tento nárůst ale není v takové výši, jako byl pokles u regionů s nejhorší vzdělanostní strukturou. Činí pouze přibližně 0,3 p.b.

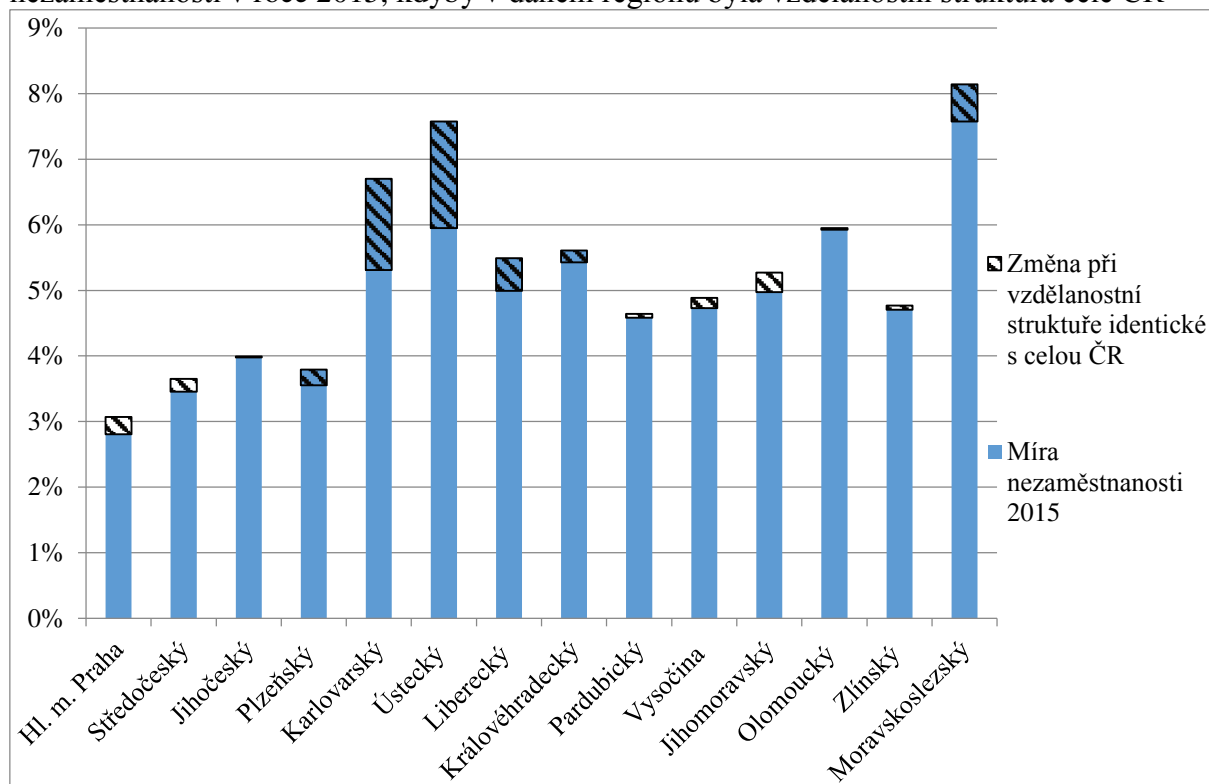
Standardizované míry nezaměstnanosti však mají ještě jednu možnost interpretace, než je jen ukázka „jak by to mohlo vypadat, kdyby...“ Tato možnost spočívá v porovnání regionů z hlediska míry nezaměstnanosti po očištění o vliv odlišné vzdělanostní struktury. Tento postup je podobný přímé standardizaci běžně používané v demografii⁶.

Z výsledků znázorněných na grafu 4.11 vidíme, že nejvyšší úroveň standardizované nezaměstnanosti by v roce 2015 stále měl Moravskoslezský kraj s hodnotou na úrovni 7,5 % (skutečná hodnota 8,1 % je vyšší kvůli nepříznivé vzdělanostní struktuře), standardizovaná míra

⁶ Srov. např. http://www.demografie.info/?cz_umrnoststandard

nezaměstnanosti všech ostatních regionů se pohybuje pod úrovní 6 %. Nejnižší hodnotu nezaměstnanosti dosáhlo opět hl. m. Praha, ve standardizované variantě ukazatele se pohybuje těsně nad 3 %. Efekt lepší vzdělanostní struktury dosahuje u tohoto regionu asi 0,25 p.b.

Graf 4.11 Efekt rozdílné vzdělanostní struktury od standardu ČR – jak by se změnila míra nezaměstnanosti v roce 2015, kdyby v daném regionu byla vzdělanostní struktura celé ČR

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

4.4 Vztah vývoje specifických měř a vývoje ekonomiky

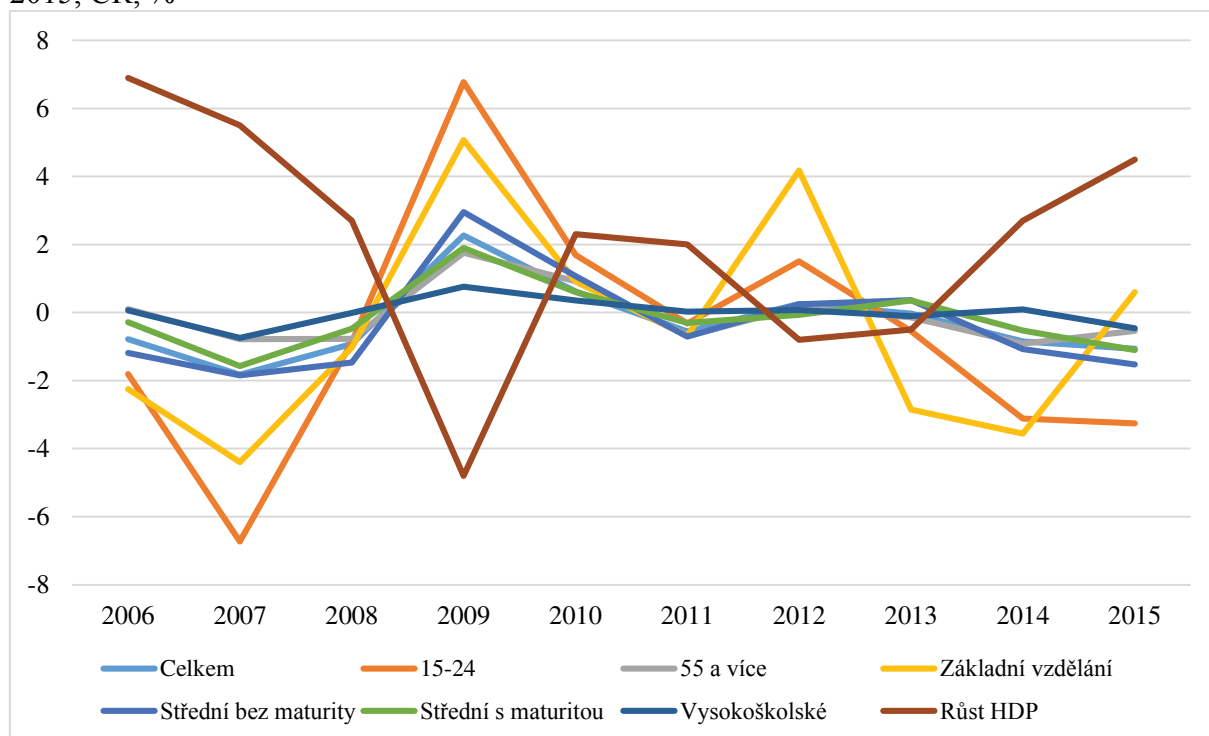
Již od prvních teorií Arthura Okuna je zřejmý vztah mezi nezaměstnaností a ekonomickým vývojem⁷. Zatímco Okun se snažil dokázat, že regulací nezaměstnanosti dokážeme ovlivnit výkon ekonomiky, současné trendy naprosto jasně ukazují, že vztah mezi ekonomickým výkonem a nezaměstnaností je sice velmi silný, ale opačný a hlavně zpožděný (vývoj nezaměstnanosti je zpožděný proti vývoji celé ekonomiky).

Změny v ekonomické výkonnosti (tj. změny v poptávce po práci) se odrážejí na nabídce na trhu práce se zpožděním přibližně šesti až devíti měsíců. Analyzujeme-li roční data, je efekt většinou vidět již ve stejném období jako změna ekonomického výkonu. V období ekonomického růstu míra nezaměstnanosti většinou klesá (záleží na úrovni tempa růstu ekonomiky), což bylo patrné i v České republice v období od roku 2005 do 2015. Vysoký růst ekonomiky znamenal výrazný

⁷ Srov. např. Čadil a kol. (2011).

pokles míry nezaměstnanosti (meziroční růst HDP o více než 4 % vedl k meziročnímu pokles míry nezaměstnanosti o 1–2 p.b.). Naopak pokles ekonomiky, který jsme mohli pozorovat např. v roce 2009 ukázal, že trh práce reaguje velmi citlivě a pokles HDP o 3 % se odrazil v míře nezaměstnanosti jejím růstem o více než 2 p.b.). Z tohoto vztahu lze usuzovat, že mírný růst ekonomiky je schopen udržovat míru nezaměstnanosti na konstantní úrovni.

Graf 4.12 Meziroční změny specifických měř nezaměstnanosti (p.b.) a HDP mezi roky 2005 a 2015, ČR, %

Zdroj: VŠPS, vlastní výpočty

Při analýze jednotlivých specifických skupin byly do grafu 4.12 zařazeny i další vzdělanostní skupiny, aby bylo možné porovnat citlivost specifických skupin. Je patrné, že i když HDP prošel v analyzovaném období výraznými změnami, míra nezaměstnanosti vysokoškolsky vzdělaných ekonomicky aktivních osob se pohybovala na přibližně konstantní úrovni a meziroční změny jen velmi mírně oscilovaly kolem nuly.

Jen mírně vyšší volatilitu vykazují skupina nejstarších, tedy 55letých a starších, a skupina „Střední s maturitou“, což je druhá nejvyšší vzdělanostní skupina zahrnutá do analýzy. Skupina „Střední vzdělání bez maturity“ se pak nepatrně odchyluje od předchozích dvou, je zde viditelný výraznější vliv ekonomického vývoje na vývoj hodnot míry nezaměstnanosti této skupiny.

Největší volatilitu vykazují skupina s nejnižším vzděláním a nejmladší věková skupina. I zde je přitom citlivost výrazně vyšší na pohyb ekonomického vývoje směrem dolů než nahoru. Je nutné však připomenout, že tyto skupiny dosahují míry nezaměstnanosti v jiných řádech, a tedy i volatilita těchto měř vyjádřená v procentních bodech je tímto ovlivněna.

4.5 Shrnutí

Politika zaměstnanosti by měla ve svých principech obsahovat opatření, která respektují regionální specifika trhu práce. Z uvedených analýz je patrné, že regiony jsou v řadě aspektů výrazně odlišné a tyto rozdíly mohou vést k různým interpretacím indikátorů trhu práce.

Rozdílnost regionů umožňuje jedněm regionům lépe se vyrovnat s ekonomickými výkyvy, u jiných je jejich schopnost adaptace nižší. Cílem politiky zaměstnanosti by mělo být nastavit podporu tak, aby respektovala tyto regionální odlišnosti a snažila se co nejvíce využít pozitivních stránek regionálního trhu práce.

Skupinami obyvatel znevýhodněnými na trhu práce jsou osoby s nízkým vzděláním a osoby, které nedisponují dostatečnou pracovní zkušeností, tedy osoby v nejmladších věkových skupinách. Tyto skupiny jsou nejcitlivější na ekonomické výkyvy, část opatření zmírňujících dopad negativního vývoje ekonomiky by tedy bylo vhodné směřovat právě k této skupině.

Z regionálního pohledu doporučujeme pokusit se v regionech s vyšším zastoupením znevýhodněných skupin zlepšit přístup ke vzdělání např. v podobě rekvalifikačních kurzů, případně i v podobách dalších, a zvýšit tak možnosti adaptability osob ze znevýhodněných skupin na pracovním trhu.

Skupina nejstarších ekonomicky aktivních osob se dle předkládané analýzy nejeví jako ohrožená, a ani nevykazuje citlivost na ekonomický vývoj v takové míře, jako nejmladší nebo nejméně vzdělaná skupina. U této nejstarší věkové skupin pak můžeme (zejména v některých regionech) pozorovat postupný nárůst míry nezaměstnanosti zvláště v posledním období, v němž probíhá zvyšování věku odchodu do důchodu.

Přestože zmíněná skupina osob nedosahuje tak vysokých hodnot jako skupina nejmladší a nejméně vzdělaná, jedná se o skupinu velmi početnou. Dopad politiky zaměstnanosti tedy nepovede k významnému snížení míry nezaměstnanosti vyjádřenému v procentních bodech), může však znamenat pozitivní dopad na velký počet osob vyjádřený absolutně. Navíc zde nelze pominout zmíněná rizika pro trh práce vyplývající z dalšího zvyšování věku odchodu do důchodu.

Závěry a doporučení

Cílem předkládané studie bylo zhodnotit vývoj na trhu práce v ČR v období 2005 až 2015, v regionálním členění a se zřetelem na znevýhodněné skupiny osob na trhu práce.

V první kapitole jsme se věnovali poptávce po práci, konkrétně vývoji nominální hrubé přidané hodnoty a zaměstnanosti v třídění zároveň dle skupin odvětví a krajů ČR. Ukázali jsme, že poptávka po práci se v jednotlivých krajích a odvětvích poměrně výrazně liší. Toto zjištění je podstatným východiskem pro případný další výzkum jak v oblasti předpovědi vývoje trhu práce, tak v oblasti hodnocení dopadů intervencí do ekonomiky. V obou těchto výzkumných oblastech je nezbytně nutné brát odlišnou odvětvovou strukturu jednotlivých krajů ČR a její vývoj v úvahu, což se ne vždy děje.

Druhá kapitola přinesla informace o rozdílech v sebehodnocení vlastních šancí na trhu práce u studentů vysokých škol v ČR studujících v prezenční formě studia mezi studenty se zdravotním znevýhodněním a bez tohoto znevýhodnění. Studenti se znevýhodněním vnímají své šance na trhu práce významně hůře než studenti bez znevýhodnění, což by ospravedlnilo provedení významnějších intervencí s cílem pomoci této skupině osob jak během jejich vysokoškolského studia (podpora pořádání veletrhů pracovních příležitostí pro studenty se specifickými potřebami, podpora zapojení těchto studentů do praxí během studia apod.), tak bezprostředně po ukončení studia (podpora zaměstnávání znevýhodněných absolventů). Velmi výrazný rozdíl v sebehodnocení vlastních šancí na uplatnění na národním i mezinárodním trhu práce je mezi muži a ženami (jak u studentů znevýhodněných, tak u studentů ostatních).

Ve třetí kapitole jsme sledovali vývoj struktury nezaměstnanosti dle evidence prováděné Úřadem práce dle metodiky MPSV. Kromě určité přirozené míry nezaměstnanosti má nezaměstnanost v ČR cyklický charakter, kdy v období ekonomické recese roste počet nezaměstnaných a současně klesá počet volných pracovních míst. Období konjunktury pak naznačuje určité strukturální problémy na trhu práce, kdy nezaměstnanost sice klesá (leckdy i poměrně výrazně), nicméně tento pokles je zpomalen nevyužitím poměrně velkého počtu volných pracovních míst. Z hlediska jednotlivých znevýhodněných skupin pak pozorujeme odlišný vývoj. Některé skupiny jsou na ekonomický vývoj citlivé, u jiných tuto citlivost nepozorujeme a nezaměstnanost dané skupiny je konstantní, u dalších skupin sice taktéž nepozorujeme dopad ekonomického vývoje, zato si všimneme trendu pozvolného snižování nezaměstnanosti dané ohrožené skupiny. Výrazné rozdíly pozorujeme v jednotlivých krajích.

Aktivní politika zaměstnanosti by tedy měla být selektivní a co nejvíce zaměřená na jednotlivé ohrožené skupiny, tak aby prostředky i úsilí byly vynaloženy účelně.

Čtvrtá kapitola, vycházející z údajů Výběrového šetření pracovních sil, přinesla hodnocení rizika nezaměstnanosti pro jednotlivé skupiny osob s využitím analýzy vývoje specifických měr nezaměstnanosti pro věkové a vzdělanostní skupiny, opět na úrovni krajů ČR. Z hlediska sledovaných skupin jsou nejohroženějšími skupinami nejmladší věková skupina a dále skupiny osob s nízkým dosaženým stupněm vzdělání. Právě k těmto skupinám by měla směřovat aktivní pomoc. Výrazných rozdílů si všímáme na úrovni jednotlivých krajů, včetně rozdílného dopadu vývoje ekonomiky na nezaměstnanost v daném kraji. Analyticky jsme dále zhodnotili dopad vzdělanostní struktury krajů na nezaměstnanost. Na základě výše uvedeného nelze než doporučit celkově podporovat výkon ekonomiky a zejména růst vzdělanosti v regionech, neboť právě opatření tohoto typu mají na vývoj nezaměstnanosti podstatný vliv.

Interpretace výsledků musí vždy odpovídat zvolenému metodickému přístupu a jeho vypovídacím schopnostem. Ve třetí kapitole konstatujeme postupný pokles podílu nezaměstnaných v nejmladší věkové skupině a zároveň nárůst podílu nezaměstnaných osob v předdůchodovém věku, naopak v kapitole čtvrté považujeme nejmladší věkovou skupinu za jednu z nejohroženějších skupin a naopak u skupiny osob v předdůchodovém věku problémy nevidíme. Rozpor mezi těmito výsledky je jen zdánlivý. V prvním pohledu jde o podíl jednotlivých skupin nezaměstnaných na celkovém počtu nezaměstnaných (celkový počet ekonomicky aktivních v dané věkové skupině roste a počet nezaměstnaných roste přibližně stejným tempem), v druhém pohledu jde naopak o riziko nezaměstnanosti, které je v předdůchodové skupině poměrně nízké.

Zdroje

- [1] ČADIL Jan, PAVELKA, Tomáš, KAŇKOVÁ, Eva, VORLÍČEK, Jan (2011). Odhad nákladů nezaměstnanosti z pohledu veřejných rozpočtů. *Politická ekonomie*. 2011, roč. 59, č. 5, s. 618-637. ISSN 0032-3233.
- [2] Český statistický úřad (2015). Regionální účty – databáze regionálních účtů (stav ke dni 5.11.2016): http://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocenka.indexnu_reg
- [3] Český statistický úřad (2016). Metodická příručka ke klasifikaci CZ-ISCO: https://czso.cz/csu/czso/klasifikace_zamestnani_-cz_isco-
- [4] Český statistický úřad (2016). Výběrové šetření pracovních sil (stav ke dni 6.11.2016): <https://czso.cz/csu/czso/zamestnanost-nezamestnanost>
- [5] Demografie info: www.demografie.info/?cz_umrtnoststandard (citováno 7.11.2016)
- [6] FISCHER, Jakub, VLTAVSKÁ, Kristýna, a kol. *EUROSTUDENT VI: Základní výsledky šetření postojů životních podmínek studentů vysokých škol v České republice* [online]. [Výzkumná zpráva]. Praha : MŠMT ČR, 2016. 158 s. Dostupné z: http://www.msmt.cz/uploads/odbor_30/TF/Analyticke_materialy/Eurostudent/E_VI_zaverecna_zprava.pdf.
- [7] HINDLS, Richard, HRONOVÁ, Stanislava, SEGER, Jan, FISCHER, Jakub. *Statistika pro ekonomy*. 8. vyd. Praha: PROFESSIONAL PUBLISHING, 2007. 417 s. ISBN 978-80-86946-43-6.
- [8] HRONOVÁ, Stanislava, FISCHER, Jakub, HINDLS, Richard, SIXTA, Jaroslav. *Národní účetnictví (Nástroj popisu globální ekonomiky)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství C.H.Beck, 2009. 326 s. ISBN 978-80-7400-153-6.
- [9] Ministerstvo práce a sociálních věcí (2016). Databáze <http://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt> (stav ke dni 6.11.2016)
- [10] Zákon č. 155/1995 Sb., Zákon o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů